ПОНЕДЕЛНИК

**СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ,
ПОЛИТИКА И КУЛТУРА**

година осемнадесета

1/2

София, 2015

Александър Лилов

Основател и главен редактор (1998–2013)

Редакционен съвет:
Янаки Стоилов *(председател)*
Александър Симов
Андрей Пантев
Анна Лилова
Васил Проданов
Васил Сгурев
Иван Ангелов
Кольо Георгиев
Юрий Борисов

Издателски съвет:
Емил Костадинов *(председател)*
Георги Аврамов
Георги Григоров
Димитър Георгиев
Иван Добрев
Иван Драганов
Орлин Иванов
Тодор Канев

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Главен редактор: **Димитър Генчев**

Заместник главен редактор: **Павел Писарев**

Редактори: **Владимир Трифонов**
Генка Николова
Иван Динков-младши
Харалампия Чунева

АДРЕС НА РЕДАКЦИЯТА

София, Позитано 20
Тел./факс: 02/944-39-22
www.ponedelnik.bg
e-mail: ponedelnikcsi@abv.bg

Център за стратегически изследвания „Александър Лилов“,
фондация „Академия Европа“
ISSN 0861–6620

Ръкописи се приемат в обем до 15 страници и не се връщат.

Този брой, както и предишни книжки могат да бъдат намерени
в редакцията на списанието.

Печат ЕКСПЕРТПРИНТ ЕООД

Съдържание

Понеделник

Списание за теория, политика и култура

Мисли и афоризми 5

Левицата – вчера, днес и утре

Михаил Миков Левият профил на Българската социалистическа партия 6

Янаки Стоилов БСП – примирение или промяна 21

Ваня Добрева БСП трябва да заеме националноотговорна позиция 28

Николай Джагаров БСП не трябва да губи лявата си идентичност 31

Политика

Донка Михайлова Необходими са нови стандарти за лява политика 33

Евгений Белий Време за победи 36

Украйна след примирието

Владимир Трифонов Европа се отдалечава от мира 39

История

Велко Вълканов Втората световна война и някои произтичащи от нея предупреждения 77

Васил Гюзелев За писмата на Иван Шишманов до видния немски византинист Карл Крумбахер 82

Съдържание

Икономика

Иван Ангелов — Необходима е нова икономическа политика на БСП — 90

Нако Стефанов — Реформите в КНР и държавните предприятия (от началото на 80-те до края на 90-те години на XX век) — 103

Култура

Крум Василев — Хора без идеал – птици без криле — 122

Рецензии

Благовеста Касабова — Със сенокосен мирис... — 137

In memoriam

Проф. Чавдар Николов — 140

Белла Цонева-Динкова — **10 години без Иван Динков** — 141

...И неусетно над главите ни небето става мемоарно — 142

Показалец 2014

Показалец на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2014 г. — 149

Социализмът днес и социалистите извършват оная велика задача на прогреса, която извършваха буржоазният скептицизъм и скептиците в миналите векове. Социалистите днес внасят духа на съмнението спрямо буржоазните принципи там, гдето го няма, и изследват, критикуват там, гдето те господствуват. Преследвани за това, те се защищават, се борят и на своите постръвнели и злобни противници отговарят със сарказми и подигравки, „надменно и рязко". Към тях обаче може с пълно право да се приложат думите на Бокля за Волтера и неговите противници: „Против тая пепел излязъл и Волтер. Остроумието и насмешките, с които той нападал глупостите на своите учени съвременници, могат да бъдат оценени само от онзи, който е изучавал неговите произведения."

(...)

И тъй обвинението в нетолерантност, което се хвърля на социалистите от техните противници, е една безсмислица. За нетолерантност от страна на нас, социалистите, не може и дума да става. Ако нашите противници говорят за нетолерантност от наша страна, правят го, едно, по привичка да приписват своите свойства на противниците си, а друго, защото се усещат неспособни да ни борят с други по-сериозни аргументи. Социалистите могат да се обвиняват не в нетолерантност, а в *неделикатно, неелегантно*, с други думи, в *неизящно третирание* на своите противници. Това ще бъде по-вярно. Но нашите противници трябва да дирят причините на това сами в себе си и само в себе си. С такива противници, каквито се явяват нашите, необходими са даже „неделикатните" отношения, т. е. между другото и присмехът, подигравките и сарказмите. Само по такъв начин те може би ще станат по-толерантни към нас и нашите идеи, отколкото са днес. А когато станат те по-толерантни, тогава могат да бъдат уверени, че и всички социалисти ще станат към тях „по-почтителни". Да, да! Така е.

Димитър Благоев, сп. „Ново време", 1898, година II, кн. 5.

ЛЕВИЯТ ПРОФИЛ НА БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ*

Михаил Миков

Михаил Миков *– председател на Националния съвет на БСП.*

Уважаеми делегати, уважаеми другари,
Ваши превъзходителства,
Уважаеми гости!

Провеждаме петото заседание на 48-ия конгрес точно 6 месеца след предсрочните парламентарни избори на 5 октомври миналата година.

Честит празник на всички именици на този хубав християнски празник. Нека честитим и Великден на българите, които имат католическо вероизповедание!

И още веднъж да поздравим в. „Дума", като им пожелаем с още по-голяма енергия да бъдат левият вестник.

Уважаеми другари, макар времето да изглежда кратко, мисля, че всички усещаме колко много и колко съществени неща се случиха междувременно у нас, а и по света. Много от тях ще оценяваме тепърва, но нуждата от равносметка и рекапитулация на този период вече е осезаема.

Живеем в свят, в който доминацията на еднополюсния модел е поставена под въпрос. Всеки ден се случват събития, които изпреварват възможността да бъдат обяснени и разбрани навреме. Арабската пролет промени геополитическия профил на Северна Африка и на Близкия изток, но даде отражения и върху Европа, Америка и всички останали държави от засегнатите континенти. Като резултат се появи Ислямската държава в Източна Сирия и Северен Ирак. Те и войната в Украйна всеки ден ни напомнят колко крехко и нестабилно може да бъде усещането за мир, с което

* Политически доклад на председателя на Националния съвет на БСП на петото заседание на 48-ия конгрес на БСП, 5 април 2015 г., НДК.

свикнаха поколения европейци след края на Втората световна война. Кризата в Украйна и неадекватните русофобски позиции на правителството и президента ни разделят обществото в България, което е братски, исторически и културно свързано с Русия.

Уважаеми другари, последиците от икономическата и финансовата криза засегнаха тежко България. Върху това се насложиха ефектите на санкциите и контрасанкциите по отношение на Русия. Бежанската вълна от Сирия засегна пряко България и натоварва допълнително най-бедната страна в Европейския съюз. Това ни изправя пред предизвикателства, с които сегашното правителство изглежда неспособно да се справи. И последиците са още по-тежки, защото правителството ни не прави нищо за отстояване на българския интерес в Европейския съюз, за европейска солидарност и разбиране, за смекчаване на ефекта на тези събития върху гражданите, които са и без друго достатъчно засегнати от кризата и от 25-годишния неолиберален преход.

Хегемонията на неолибералния модел остави тежки последици за обществото, промени начина на мислене на мнозина, задраска ценности като свобода, справедливост, солидарност. Неолибералният модел е антидемокрация, форма на власт на олигархията. Това е капитализъм с целенасочено отслабена държава и съзнателно игнорирана социална политика. По своя замисъл и реализация, а и по своите резултати у нас той обслужва тесен кръг от лица и пожертва идеята за сплотено и интегрирано общество с равноправни членове, в което всеки може да намери възможности за развитието си. Свободата без справедливост прави бедните по-бедни и по-многобройни, богатите – по-богати и по-малко на брой. Средната класа изчезва, а перспективата пред хората се ограничава до борба за ежедневно оцеляване. То компрометира солидарността като принцип за съществуване на обществото. Това води до отчуждение и недоверие към държава, институции и партии.

В лабораториите на неолиберализма се роди теорията за нормативния дарвинизъм, който убива социалната държава и работещия, дребния предприемач. Неолиберализмът отрече социалната държава такава, каквато я познавахме през 80-те години на миналия век в Европа. А у нас – постигнатото до 1989 г.: всеобщо достъпно здравеопазване, възможности за образование за всички, социална и етническа интеграция и достойни доходи за работещи и пенсионери. Със силна държава собственик, която изпълнява пълноценно ролята си на регулатор в икономиката, защитава националните интереси навън, гарантира сигурност и спокойствие на гражданите. За всички, живели в този период, е ясно, че това не беше утопия.

Социалната държава не устоя на натиска на неолибералния модел. И когато някой предложи кое да е от постиженията на социалната държава, той тутакси е обявен за популист или пък се натъква на недоверие и неразбиране. Защото в резултат на дясна политическа хегемония и медийни спекулации все по-малко хора имат доверие в политиката, в държавата, в институциите. Днес все по-малко хора са склонни да повярват, че онова, което преди всички приемахме за даденост, не е популизъм, а реална възможност.

Тази промяна в мисленето на хората е следствие на силно налаганото индивидуално начало на десния светоглед. Въпреки разколебаването на неолибе-

ралната доктрина, съпътствано от големи икономически, финансови и социални кризи, голямото завръщане на социализма и социалдемокрацията засега не се състоя. Европейската социална държава и в Стара Европа отстъпи.

В условията на безпрецедентна доминация на десни модели за последните десетилетия левите партии и в Европа изпитват постоянни удари. За да оцелеят, много от тях предпочетоха да изместят центъра на политическите си платформи или пък още по-лошо – без да променят платформите си, се отклониха от тях по посока на центъра, за да се впишат по-добре в обществените настроения. Третият път май се оказа задънен, уважаеми другарки и другари. Това са рискови движения, които доведоха до загуба на идентичност на левицата. Тази стратегия на оцеляване доказа своята недостатъчна ефективност за съхраняване на традиционното ляво. Все повече е ясно, че хората имат нужда от силна левица и че идеите на социализма и на социалдемокрацията са устояли на дясната хегемония и отново имат силно звучене.

Днес нуждата от силна и справедлива държава, борбата с бедността, равенството постепенно се налагат над интересите на малцината, които ползваха облагите на неолиберализма. Хората не участват в демокрацията и процесът на компрометиране на неолибералния модел вече изкарва милиони по улиците на Европа. Формират се нови изразители на радикално леви политики, артикулиращи на висок глас обществените очаквания.

Разбира се, трябва да има и реализъм, защото е по-почтено да казваме истината, отколкото да обещаваме, без да можем да изпълним.

Едно обаче е ясно – хората у нас и в Европа имат нужда от повече справедливост, от повече солидарност, от повече държава, от повече доверие и сигурност. От нас зависи не само да констатираме тази нужда, не само да обещаем декларативно нейното осигуряване, но и с конкретни политики и действия да докажем, че социалната държава е възможна. Сега няма гаранции, че хората сами ще припознаят лявата алтернатива на досегашния модел. Дори да страдат, те нямат надежда, не вярват. Днес хората, чиито интереси са отразени в нашата програма, са много, но нямат вяра. Те трябва да бъдат убеждавани, да се окуражават да споделят своите идеи и проблеми, да бъдат активно ангажирани за нужната промяна. Борбата за връщането на утвърдените леви партии като фактор в управлението и в България, и в Европа тепърва предстои. И младежката заетост, и планът „Юнкер" са стъпки в правилната посока. Но има много път и българските социалисти ще вървим уверено по него. Ще бъде трудно, защото дясна Европа позабрави кохезията. Защото все още доминират интересите на едрия капитал за сметка на хората.

От 25 години ни се внушава, че демокрацията означава капитализъм, дълбоко невярно и подвеждащо. Демокрацията е възможна и е имало и преди да има капитализъм, а още по-малко необходима за демокрацията е дясната идеология. С лозунга „За демокрация" върнахме капитализма. Преходът можеше да е далеч по-социален, както се случи в други от бившите социалистически страни, но това не съответстваше на интересите на външни и вътрешни идеолози тогава. Беше възможно да се осуети разграбването на имущество, унищожаването на индустрия и земеделие, липсата на сигурност за гражданите, ликвидацията на селското стопанство, приватизацията на безценица и по същество ликвидирането на цели

индустриални и икономически отрасли. Беше ли възможно да се запази равнището на здравеопазване, на образование, на живот в малките населени места? Да не разбиваме индустрията, защото днес без индустриални предприятия за производство България не може да постигне икономически подем. Защото без индустрия не можеш да имаш развитие в глобалния свят. Спомнете си лъжите за богатите малки фермери от 90-те, които почиват на Канарските острови, за благоденстващата средна класа.

Днес е факт, че България е най-бедната страна в Европейския съюз, произвеждаща стоки с ниска добавена стойност, изнасяща суровини, с тежка демографска перспектива и население с намаляваща грамотност. Нямаме индустрия, но имаме тежки регионални и най-вече социално-икономически диспропорции. По-малко износ на Запад и на Изток и внос на стоки, които до вчера изнасяхме. Без перспектива за работещите, за младите, за дребния и средния предприемач, за интелигенцията. И с много, много приказки за реформи с простащина, издигната в ранг на държавна политика. С нереализирани европейски възможности, със сервилна и комплексарска външна политика.

Заедно с историческото си наследство БСП днес има още едно голямо предимство – че сме част от ЕС и световната левица. Днес Сергей Станишев е лидер на Партията на европейските социалисти и с нашата категорична подкрепа отива към втория си мандат. Защото Европа има нужда от друга политика. От връщане към онази социална и мирна Европа, за която мечтаехме. Към онази справедлива Европа, на която милиони завиждаха. И ние трябва да си кажем, че заедно с нашите партньори в ПЕС трябва да търсим пътя през растящото неравенство и обществено недоволство, пътя на недоволството от еродираната социална държава и оформящата се Европа на две скорости.

Уважаеми другари, социалната модерна и просперираща държава България не се реализира. Защото идейните наследници на онези, които отричаха социалната държава при приемането на Конституцията през 1991 г., управляваха през по-голямата част от последните 25 години. Защото реституираха, приватизираха, реформираха, урбанизираха, лустрираха и през цялото време обвиняваха комунистите и нашата партия, приела достойно наследството на повече от век борби на българския народ за справедливост и свобода. Наследство с успехи и градеж, с грешки и с някои извращения. Във всяка история има много светли страници, но винаги има и нещо, което може да бъде предмет на укор. Защото и днес у нас има хора, които перат биографии и хвърлят кал, отричайки живота на своите бащи и майки и създаденото. Днес трябва със самочувствие, спокойно да им кажем: Стига!

– Стига манипулация на общественото съзнание!

– Стига подмяна на най-новата ни история!

– Стига сме превръщали здравето и живота в стока!

– Стига неграмотност и мизерия!

– Стига проектирана демокрация вместо политическо представителство!

– Стига разделение – историческо, етническо, религиозно, образователно, на столица и провинция! Стига разделение на стари и млади, имащи и нямащи, русофили, русофоби, на все повече обедняващи и все по-малко богати!

Но, уважаеми другари, трябва и да ни чуят, да ни повярват, да тръгнат след нас.

След изборите в България се формира дясно управление от четири партии и коалиции, използващо и компенсиращо вътрешните си противоречия с подкрепа на партии, заявени като опозиционни.

В парламента влязоха осем партии и коалиции при най-ниската за последните 25 години избирателна активност, което, разбира се, обуславя и ниската представителност на днешното управление. Но за това никой не говори. Всеки казва: вижте колко много партии има в Народното събрание.

Икономиката рязко забави темп. Ако през 2014 г. растежът беше 1.7%, в онази нестабилната, с протестите година, през сегашната година растежът се очаква да е едва 0.7%. Хронифицират се бюджетните дефицити, но те не се използват за икономическо развитие, за инвестиция в социалния капитал, за подобряване на живота на хората и война срещу бедността. С тегленето на 16 млрд. дълг се открива риск от дългова спирала за страната.

Увеличи се бедността. Вече 8 години сме членове на ЕС. Какво се промени за това време? Ако преди присъединяването ни в риск от бедност са живели около 18.4% от хората у нас, в годините след това този процент вече достига 22–24%. Това значи, че броят на бедните вече е над 1.6 млн. души. И за това не ни е виновна Европа, уважаеми другарки и другари.

Бедността е един от най-сериозните проблеми днес за нас, българите. Пряко или косвено, това е проблемът на живота на всеки българин, предпочел да остане в България. Бедността и липсата на целенасочена политика за ограничаването ѝ са твърде благоприятна почва за етническо напрежение, за изключването на цели социални групи, за дезинтеграция на обществото, за демографския срив и миграция и в крайна сметка се превръщат и в заплаха за националната сигурност.

Няма как да обясним на всички, засегнати от бедността, защо години наред поддържахме ниски бюджетни дефицити. Вече за всички е ясно, че макроикономическата стабилност, с която се гордееше ГЕРБ до 2013 г., всъщност удължи кризата и забави растежа. Днес неолибералите ни тласкат точно в обратната посока – шоково да теглим заеми с неясно предназначение и отново при липсата на каквато и да е гаранция, че тези пари ще бъдат използвани за стимулиране на икономиката и подобряване на положението на хората. Тази власт отне и малкото, което дадохме на онези 272 000 души с данъчното облекчение върху минималната заплата. Преотстъпеният данък, или тези 408 лв. годишно, сега повторно бе отнет от най-бедните работници.

Как ще учат и ще се издържат техните деца в България? Те трябва да потърсят отговора на този въпрос.

Въпреки заявения нов образ в управлението се реанимират симптомите на предишното некоалиционно (нали си спомняте, че тази дума беше забранена за употреба при предишното управление на ГЕРБ, „коалиция“ беше мръсна дума) управление на десницата – в лицето на ГЕРБ, заедно с допълнителни политически проекти.

Бюджетът за 2015 г. върна практиката от 2009–2013 г. на замразени социални плащания и растящи държавни разходи.

Приказките за „реформа", когато се казват от десните, означават:

– Несправедливост при облагането и бюджетните разходи при раздаване на обществени поръчки.

– Едностранчива външна политика, отричаща националните интереси. Русофобско поведение на президента и правителството, военна лексика и тихо превръщане на България в прифронтова държава. Днес правителството мълчи за цената на санкциите, която плаща българският индустриалец, млекопроизводител или собственик на хотел, в крайна сметка – всеки български гражданин.

Приказките за реформа, казани от днешното управление, означават:

– преразпределение на намалените средства за образование и към частните училища;

– въвеждане на допълнително – от джоба – заплащане в болниците и практическо отменяне на конституционното право на здравеопазване, дори да си внасял коректно здравните си вноски;

– увеличаване на пенсионната възраст и на стажа за пенсия при тежка демографска перспектива;

– отнемане на спестеното за индивидуална пенсия на родените след 1960 г.;

– политически чистки и партийни назначения;

– заменяне на върховенството на закона с политически прищевки и политическа целесъобразност;

– блокиране и на последния останал голям проект у нас – „Южен поток", и гордост от това, че си успял да зачеркнеш три големи индустриални перспективи пред България.

Управлението днес се свежда до:

– осигуряване на финансов комфорт на себе си с цената на тежко задлъжняване на държавата;

– усещане за липса на държавност, което се видя всъщност по време на бедствията, когато хората от Родопите повече от седмица нямаха ток;

– означава и страх от поемане на отговорност, защото законодателната дейност и законодателно артикулираните политики на правителството практически липсват.

Тези неща, за които ви говорих, обикновено се внасят от група депутати. Това е тревожна за парламентарната демокрация тенденция: по всички важни и ключови за държавата въпроси законодателната инициатива не се упражнява от Министерския съвет, а от народни представители от управляващата четворна коалиция. Днес от по-голямата, утре – от по-малката. Правителството не реализира своя политика, защото не знае пътя. Не знае накъде да води България. А президентът мълчаливо подкрепя тази политика, защото, съгласете се, уважаеми делегати, че е парадоксално да се спира прилагането на закони по съображения за целесъобразност и едновременно с това да твърдиш, че върховенството на закона е приоритет.

Толерират се няколко големи дружества и монополи – игнорират се интересите на дребния и средния предприемач. Три пъти отхвърлят нашия антимонополен закон, върнат от президента в предишния мандат, за да спаси свръхпечал-

бите на търговските вериги за сметка на кварталната бакалница и на българския производител.

Това е днешното дясно управление. Това не е нито нещо ново, нито нещо неочаквано. Това са все неща, които в една или друга форма се повтарят всеки път, когато десницата е на власт. Как стана така, че в нестабилната политически година растежът бе два пъти по-голям, а сега, когато е спокойно, спадна двойно? Честито на протестиращите – умни и красиви – всеки е уреден с някакъв пост във властта. *(Ръкопляскания.)*

Уважаеми другарки и другари!

Уважаеми гости!

За няколко месеца все по-ясно стана, че „БСП ЛЯВА БЪЛГАРИЯ“ – опозиционната сила в парламента – е неоспорима алтернатива на това управление, управление вредно за България. Но на последните избори преди половин година се разбра, че влиянието ни е достигнало исторически ниски нива. За да можем да сме на висотата на този момент, за да имаме моралното основание да продължим напред, ние трябва да си дадем и постоянно да търсим честните отговори защо се случи това.

Разбира се, че има политически причини. Ефектите от четвърт век политическа конкуренция между БСП като идеологическа партия и партиите – проекти за спечелване на властта, имат значение за това състояние. Винаги трябва да се пакетира нещо ново и ще държим ситуацията, докато се появи новото. Нищо, че много често в новото има добре познати стари фигури, които понякога са отпред, понякога стоят зад сцената. Тези проекти идваха, правеха поразии, взеха от хората, след което се размиваха, преливаха се един в друг, изчезваха, новосформираха се под различни имена и отново се появяваха – чисти, с нов морал да ни учат на морал, неопетнени и без история, която да им тежи. И докато това се случваше, а проектите се сменяха, БСП участваше неотменно в политическия живот в защита на свободата, на справедливостта. Понасяше негативи дори когато нямаше никаква отговорност за това. Така беше при ликвидирането на селското ни стопанство, реституцията, приватизацията за 1 лев в края на 90-те. Така беше и след 2000 г. (сделки с външния дълг, приватизация на ЕРП-та, БТК и БГА „Балкан“), а за периода на управлението на ГЕРБ няма да ми стигне времето да изброявам различните сделки, схеми и далавери, с които ежедневно се сблъскваме.

Напоследък е модерно да се говори и за подобни проекти с леви претенции – лидерски и крайно неясни идейно. Считам обаче, че и тяхната роля ще бъде преди всичко обслужваща за дясната политика, която докара България дотук.

Защото, уважаеми другари, управлението, в което участвахме, въпреки икономическата стабилизация и социалните мерки, не успя да завоюва и разшири доверието, да докаже предимствата на лявата политика.

Вярно е, работехме под натиск, но и направихме тежки компромиси, които ерозираха обществената подкрепа. И затова, макар и не получили голяма подкрепа за промяна след 2013 г., ние не оползотворихме този мандат, за да докажем предимствата на едно управление, в което БСП е водещ фактор.

Но, уважаеми другари, платихме висока цена и за компромиси с ценности и предизборни ангажименти, с неизпълнени обещания и неизпълнени договорки. Днес трябва бавно, упорито и последователно да връщаме доверие. С

оглед на това считам, че връзката между партията и идеологическата ѝ основа трябва да бъде по-категорична, че БСП трябва да очертае левия си профил по-ясно, да засилим ролята на колективното ръководство във вземането и изпълнението на решенията. Това е и смисълът на мерките за политическо и организационно укрепване на партията ни, които в крайна сметка се свеждат до още нещо – ясно очертаване на левия профил.

Кои действия очертават левия профил днес?

– Участие в изборите с ясни ангажименти.

– Решението за неучастие в управлението на всяка цена. И днес знам, че няма вече някой, който да смята, че ние сме допуснали грешка, когато взехме това решение. Правилността му се доказа от времето, макар че имаше другари, които казваха тогава, че е по-добре да се включим.

Във външнополитически план – по-категорично отстояване на националния интерес. Ние считаме, че трябва да се отстоява балансирана външна политика, което означава, че без да подлагаме на съмнение членството ни в ЕС и НАТО, заявяваме ясно противопоставяне на санкциите срещу Русия и отказваме България да бъде прифронтова държава. *(Бурни ръкопляскания.)* Отказваме традиционните отношения с Русия да стават жертва на геополитическия сблъсък. Затова ще продължим да настояваме и за друга политика в ЕС. Искам да благодаря на нашите представители в Европейския парламент и в Парламента на Съвета на Европа за достойното отстояване на тази позиция на Българската социалистическа партия. С такава именно последователност се печели доверието на хората. Невинаги е лесно, невинаги си разбран, но когато си принципен и това продължава по-дълго време, тогава хората го оценяват.

Настояваме за справедливост и върховенство на закона при приемането ни в Шенген. От тази трибуна заявявам, че колкото България има нужда от Шенген, толкова и Европа се нуждае от България в Шенген. *(Ръкопляскания.)*

Искаме повече европейска солидарност и повече справедливост за справяне с кризата с бежанците от Близкия изток и Северна Африка у нас.

Настояваме за икономизиране на диалога със страните от Изтока и Китай, който заради небалансираната външна политика, апропо същото се отнася и за Русия, днес е в значителна степен занемарен.

Уважаеми другари, смятам, че е безспорно, че ние упорито ще отстояваме прогресивното подоходно и семейно облагане. До края на месеца отново ще внесем този законопроект *(ръкопляскания)* и ще го внасяме дотогава, докато не бъде приет *(ръкопляскания)*. И аз съм сигурен, че рано или късно България ще се върне към по-справедливото прогресивно облагане на доходите.

Уважаеми другари, предложенията ни по бюджета за социалното осигуряване, за здравното осигуряване, с идеите, които имаше БСП за намиране на приходи и за корекции в бюджета, срещу замразените 14 плащания, в полза на хората в неравностойно социално и здравословно положение бяха част от отхвърлените от десницата предложения, които очертават бавно всеки ден, с всяко действие левия профил на Българската социалистическа партия.

В областта на здравеопазването за изминалите 15–16 години имахме едно увеличение от около 1000% на парите – от 320 милиона лева през 1999 г. държав-

ни средства, сега са 3.5 млрд. лева. Същите пари са. Преди това ги деноминираха. Същевременно имаме намаление на населението с 2 милиона, а приемът в болниците се е увеличил с 61%. Магьосничество някакво с числата, за да се източват оскъдните средства, които се заделят за здравеопазването. И си спомнете как хвалеха тази здравна реформа тогава и как сега обещават, че ще реформират онази – реформата на ОДС от 1999 година.

В края на март беше отхвърлен нашият законопроект във връзка с отменото от дясната коалиция право на възстановяване на 10% от възнаграждението. Всъщност те отнеха по около 400 хляба от всяко семейство на работещ с минимална работна заплата в България – 272 000 души плюс всички сезонни работници, които са в тези прагове на данъчно облагане.

По отношение на образованието внесохме законопроект за народната просвета, въпреки някои спорове помежду ни да има ли такъв, или не, който ясно да очертае лявата алтернатива в средното образование. Защото правото на образование е неотменимо човешко право и то трябва да бъде гарантирано от държавата за всяко дете, за всеки гражданин. И как да стане това, когато бюджетът за образование се намалява, а допълнително се преразпределя и към частните училища. Честито отново (как беше) на красивите, на умните, на истинските демократични българи. А онези, чиито родители работят на минимална работна заплата, обричат децата си на затъване в неграмотност.

Уважаеми другари, частното образование няма да реши техните проблеми, нито проблема с неграмотността, в който затъва България, защото, ако след 9 септември този въпрос е решен в рамките на 10–15 години, днес ние за 25 години се връщаме на равнища, които са от края на 40-те години. Ето, това е неолиберален преход в образованието.

Трансатлантическото споразумение за търговия, по което заявихме ясна позиция, се очертава да бъде основният инструмент за господство на едрите международни корпорации включително и наднационалните държави. Ние сме единствената партия у нас с позиция по този важен за Европа въпрос, позиция, която ще отстояваме ясно и последователно.

Ясна е и позицията ни по 16-те милиарда заем. Парламентарният контрол показа, че „БСП ЛЯВА БЪЛГАРИЯ“ е силна и аргументирана опозиция и алтернатива на днешното управление.

Уважаеми другари, ще ми се да кажа няколко думи за политическите съюзи. Политическите съюзи, ако искате ги наричайте „коалиции”, но в никакъв случай не ги оприличавайте със сделки.

В навечерието на парламентарните избори, водени от идеята за обединение вляво, ние структурирахме лява коалиция от социалисти, социалдемократи, комунисти, земеделци и еколози. Резултатите от изборите бяха тежка загуба за нашата коалиция, но имаме готовност да продължим напред и аз тук искам да благодаря на нашите другари от „БСП ЛЯВА БЪЛГАРИЯ“ за това, че последователно си стиснахме ръцете и вървим напред в отстояване на левите ценности. *(Ръкопляскания.)*

Уважаеми другари, нашите коалиционни партньори от „БСП ЛЯВА БЪЛГАРИЯ“ ще бъдат първи в разговорите за предстоящите местни избори на

базата на левите стандарти, които ще обсъждаме днес. Имаме вече взаимна готовност за това и този разговор започва веднага след конгреса. И в него няма да пропуснем нашите партньори от „Евророма" и от Партията за европейска сигурност и интеграция, защото никой не бива да има монопол в представителството на ромския етнос. Ще разговаряме с всички, с които имаме споразумение за партньорство – с Общонародния комитет за защита на националните интереси, с движение „Модерна България". Разчитам на естественото партньорство между левица и синдикати в защита на интересите на труда.

Уважаеми другари, през последните месеци имаше доста спекулации за това кой подава ръка на БСП. Щеше да е нехигиенично политически да приемаме с овчи възторг всяка подадена ръка, без да се съобразяваме с конкретните ни партньори и политическите ни позиции, с политическото ни място на сцената днес. За БСП не може да има власт на всяка цена и го доказваме всеки ден, защото такъв тип безпринципни сделки зад сцената пораждат у гражданите усещане за политическо многоженство и те казват: аз в тази работа няма да участвам. Имаше риск да загубим доверие, за което и без това плащаме цената на опозиция.

Днес можем спокойно да кажем на всички, които искат: прочетете нашата Платформа за местните избори и ако ви харесва това, което предлагаме, да започнем разговорите в центъра и по места – в името на местна власт, изразяваща интересите на хората. Към всички извън „БСП ЛЯВА БЪЛГАРИЯ" ние сме отворени за диалог *(ръкопляскания),* но стига това да става на базата на лява политика в местната власт.

Считам, че всички наши действия от последните няколко месеца дават очертанията на един доста ясен ляв профил на модерна социалистическа партия, опозиционна алтернатива на днешната власт. Политиката ни се характеризира с последователност и принципност. Така и трябва да продължи. И мисля, че това се вижда и оценява от хората. Мисля, че все повече хора започват да преодоляват предразсъдъците от миналото и огорчението от предишното ни кратко управление. Пътят е верният – на последователност в лявата политика, но последователност в лявата политика няма да е достатъчно, за да може БСП да е по-силна. Необходими са ясни и категорични усилия в организационен план, за да бъдем действени и силни, да имаме силна структура, която може да се противопоставя на технологиите на Гочоолу и Дочоолу, останали актуални толкова години след Алеко.

Уважаеми другари, накратко искам да се спра на някои въпроси, свързани с функционирането на партията.

От години усещаме, че нещо скърца. Демократичните процеси в Българската социалистическа партия за 25 години бяха понякога интерпретирани като слободия. Учудвам се от някои изказвания с разбиране за федерализация на партията. Няма силна лява партия в Европа, в света, без организация и дисциплина. Националното ръководство не бяга от своята отговорност, още по-малко аз ще бягам от такава отговорност, с която съм натоварен от вас. Защото доста приказки чух и спекулации в тази посока. Ние сме избрани от вас и отговаряме пред вас и пред партията.

Демократичните принципи понякога се тълкуват превратно. Има места, в които разбирането за самодостатъчност пречи за прокарване на национална по-

литика, приета от колективните органи на партията. Тук искам да отворя една скоба и да кажа, че за по-малко от 8 месеца Националният съвет проведе 11 заседания с много дискусии по важни за обществото въпроси. Само по двата конгресни документа, предмет на днешната дискусия – декларацията и промените в Устава, имаше около 40 изказвания. И едновременно със засилване на ролята на колективните органи ние трябва да осигурим механизми за реализация на решенията, за единодействие и солидарност на територията на цялата страна, за прокарване на националната политика, включително и до най-малкото населено място. За подмладяване на партията – мисля, че това е безспорен въпрос, и за използване на предимствата на електронните технологии, навлезли през последните 25 години в живота на всеки българин. Разбира се, при зачитане на демократичните принципи, при съобразяване с интересите на отделните организации по повод политиката на партията. Партията не може да бъде разглеждана като търговско дружество. Тези дни чух и такива сравнения. Още повече че и в търговския оборот, уважаеми другари, отговорността се персонализира, а изминалите 25 години ни дадоха примери за това как цялата партия плаща за грешка на един или друг наш другар.

Не бива да си затваряме очите, че има случаи, в които ръководни кадри – в центъра и по места, загърбвайки политика и принципи, използват името на партията като търговска марка за свой личен интерес. Това руши доверието на членове и симпатизанти и създава напрежение вътре в партията. Вредно е и с общи усилия трябва да се преборим с това, когато сме тръгнали да търсим доверието на хората за лява политика.

Натъкваме се на редица случаи, в които органите не формират позиция по важни въпроси за гражданите, а отделни представители на партията използват тази ситуация за договорки, които, ставайки по-късно публични, подравят доверието в партията. Особено когато става въпрос за бизнес интереси.

Не е тайна, че на доста места съществува напрежение и противопоставяне – между отделни общински организации в областния съвет, между местни и национални органи, между поколения на млади и стари. През последните две десетилетия ние позволихме противопоставянето да заеме съществено място във вътрешнопартийния живот, едва ли не слагайки знак за равенство между противопоставяне и демокрация. Това е видно за всички и аз не мисля, че има особена нужда да се правим, че не съществува, ако, разбира се, искаме да решим този проблем и да продължим обединени и силни напред.

Противопоставянето често не е по политически причини. Не се случва като противопоставяне на принципни политически позиции, а както и да се представят нещата, най-често е продиктувано с мотиви от личен характер. Няма как като партия да се борим срещу разделението в обществото, ако самите ние не сме солидарни и дисциплинирани, ако правилата не изключват възможността тези конфликти да прерастват в партийни войни, ако няма обективен и справедлив арбитраж, което е част от отговорността на националното ръководство и Контролната комисия.

Затова, уважаеми другари, смятам, че преодоляването на конфликтите вътре в партията е необходимо по няколко причини. Разбира се, то ще има укрепващ

ефект за партията, но също толкова важно е и това, че по този начин ще имаме легитимация, за да проведем една по-успешна политика на обединяване в българското общество. Необходимо е да върнем доверието в способността на партията да следва решенията си и да ги изпълнява в сроковете, които е предвидила.

Предложените промени на Устава са в изпълнение на мерките за политическо и организационно укрепване, апропо мерките са приети на заседание на Националния съвет на 25.I.2015 г. с единодушие. Те включват: преглед на членството, организационното състояние и функционирането на партийните организации; кампания за прием на членове в активна възраст и включването им в партийна и политическа дейност; промени, свързани с по-ефективно функциониране на партийните структури и отстраняване на противоречия и неясноти в уставните норми, възникнали при прилагането на Устава. Някои от тези мерки вече реализираме, а други тепърва предстои заедно да свършим в един не много дълъг период.

Логиката на предложените от Националния съвет промени в Устава почива на разбирането, че Българската социалистическа партия е национална партия с представителство в страната. Почива на разбирането за провеждането на единна лява политика и за нейното отстояване чрез единодействие навсякъде – и в София, и в Брюксел, и в областния град, и в малкото село.

Кое налага тези мерки? Проведените в над 25 общини и райони отчети и избори показват сериозни проблеми при функционирането на партията. Като се тръгне от състоянието на основните партийни организации, от нарушената комуникация по вертикала, от междуличностните битки в общинските ръководства, които изместват дискусията и защитата на обществения интерес.

Уважаеми другари, не изборите и извадката за гласувалите младежи на изборите трябва да ни подскажат, че по отношение на младите ние искаме да отворим вратите на всички етажи на партията за енергията на младите социалисти. *(Ръкопляскания.)* Това трябва да се случи при ясни правила и партийна оценка, при конкурентност и перспектива за развитие. Защото младите искат реализация и когато не я получат при нас, лесно могат да я потърсят в някой друг примамлив модерен проект. И затова промените в Устава трябва да осигурят на всички равнища в партията, на всички ръководни органи квоти за млади хора до 35 години. Лично аз смятах, че трябва да е до 30 години, но нека сега да направим до 35, защото много другари казват, че няма достатъчно млади хора. Има млади хора, другари, само че трябва да ги изведем на активни позиции. *(Ръкопляскания.)*

Уважаеми другари, смятам, че предложението за гарантирана младежка изборна квота ще даде нов облик и нов импулс и живот в редица наши организации, но едновременно с това би имало и косвени позитиви, защото все повече млади ще търсят пътя за развитие чрез отстояване на лява политика. Разбира се, при принципно установени и прилагани правила за кадруване – един от другите записи, който трябва да изпълним от организационните мерки, приети от Националния съвет. Повече не бива да допускаме грешки – да се подкрепят кадри, които използват партията за свои собствени цели и ако не ги реализират, напускат партията и започват да работят срещу нея. Ние трябва да успеем да изградим ясен механизъм за оценка на дейността на кадрите, който да гарантира

подкрепа за по-добрия, по-отговорния като лична ангажираност и устойчивост при отстояване на леви идеи и политики.

Чрез въвеждането на прозрачни и обективни критерии се цели създаването на ясни правила за носенето на отговорност. Това ще намали риска от размяна на взаимни обвинения между местни и национални структури и освен укрепващия ефект за партийните ни организации, мисля, че ще допринесе и за по-малко напрежение в отношенията помежду ни. Защото сега губим страшно много време да се обвиняваме един друг и да си прехвърляме отговорността. Нека да е записано, нека да е ясно, нека да спазваме правилата, защото, уважаеми другарки и другари, днес е особено остра нуждата от категорично единодействие, дисциплина и отговорност в националното ръководство, в общинските органи, сред социалистите.

Задължителността на решенията на националните органи не може да се поставя под въпрос, когато става дума за реализация на определена политика, приета пак от тези органи за отношенията между нас. За изминалия период ние си позволихме да се разделим, понякога дори да отблъснем много качествени и отдадени другари. Това се случваше под напора на събитията или пък под напора на партийните борби, но за съжаление това не беше винаги по принципни причини. Почтени и компетентни хора бяха незаслужено огорчени и отчуждени от отношението към тях. И сега усещам такива отношения вътре в партията, допускаме вътрешни пререкания с поставяне на обидни етикети. Тези етикети, разменени като израз на емоция или разбиране за оригиналност, се лепят не само на един човек, другари. Те се лепят на цялата партия, на всички социалисти. Ние не бива да се поддаваме на политическата простащина, защото тя е чужда на Българската социалистическа партия.

Искам тук, от конгреса, да благодаря на всички, които са дали сили и енергия, воля, работили са за партията, за лявата идея. Искам да изкажа специална благодарност на старото поколение от нашата партия, за вашия опит, за съпричастността *(ръкопляскания)* към усилията на партията *(продължителни ръкопляскания),* за съграденото преди 1989 г. и за вашето неустоимо и безкористно желание да бъдете част от политиката и днес, макар не тук, на сцената на конгреса.

Искам, уважаеми другари, да се извиня на всички наши другари, които, правейки това, не са получили или са останали с впечатление, че не са получили необходимото отношение на разбиране и благодарност. Моля ви обаче, не ме разбирайте погрешно – нямам предвид другарите, които с действията си нанасяха съзнателно и самоцелно вреди на нашата партия, на левицата в България.

За дискусията в партията. БСП е истинска, идеологическа партия и отговорната политическа дискусия в нея никога не е спирала. Критиката също. Самокритика – правим си постоянно. Но не бива да приемаме, че някои другари разбират възможността за критика като възможност за проява на оригиналност или, не дай Боже, разменна монета в собствена полза, особено когато са на отговорни постове в партията. Защото редовият социалист сигурно има много основания да бъде още по-критичен и по-остър към нас – към ръководствата – националното, към мен лично, Националния съвет, ръководствата на областно и на общинско равнище. Но той вярва в идеята на лявото, на партията, иска партията да бъде

силна и преди да прозвучи пред другите това, което иска да каже за някоя наша грешка, той идва и го казва на нас.

Аз лично и ръководството сме готови да приемем всяка критика и нейните аргументи. Но искам всеки от нас да чува аргументите на другия, дори и когато не е съгласен с тях. Не цитирам буквално гръцкия философ. Искам отделните паралелни монолози, които се водят в партията, да се превърнат в съдържателен политически диалог. Защото иначе дискусията се превръща в разправия, във вътрешнопартийна крамола, която радва, убеден съм, радва нашите политически опоненти и вреди на партията и на лявото представителство.

В тези осем месеца при срещите със социалистите постоянно ме питат: защо го правите? Във всеки случай, другари, не защото сме социалисти, ако цитирам книгата на Сергей.

БСП на местните избори.

Местните избори, които предстоят, ще бъдат тежка отговорност – за мен лично, за Изпълнителното бюро, за Националния съвет, за Националния предизборен щаб. Но искам да бъдат тежка отговорност и за всички активисти по места – в областите, в общините, в малкото село. Там, където организациите са в лошо състояние, до местните избори трябва да бъдат възстановени, засилени, да се включват активно в предстоящите местни избори.

В условията на опозиция и натиск върху нашите представители в местната власт, в условията на всеобщо недоверие към изборите и демократичния модел, в такива условия ще бъдат проведени местните избори.

Днес конгресът трябва да дискутира левите стандарти в местната власт. Аз смятам, че внесеният документ е много добра основа за принципна национална платформа, около която да търсим подкрепа и съюзници в рамките на „БСП ЛЯВА БЪЛГАРИЯ“, в рамките на цялото ляво и патриотично пространство в България. Защото и на местно равнище въпросът за принципите стои. Защото той дава отговор на въпроса за какво искаме доверие да управляваме града, селото, общината. От утре трябва да започне денонощна работа по номинации, организация на кампанията, намиране на съюзници.

Но най-важното, другари, печелене на доверие от отчаяните, излъганите, невярващите. Хората, които смятат, че политиката няма значение и че единственото, което политиците търсят, е властта. Ние трябва да ги убедим, че ние сме хората, които представляват техните интереси. Трябва да открием авторитетите, които споделят левите ценности, приемат левите стандарти и са готови да застанат ясно, почтено, открито със своя авторитет в подкрепа на партията и на нейната политика.

Какво означава добро представяне на тези избори?

За нас измеренията на доброто представителство имат няколко аспекта.

Най-важното е да подберем кандидатите си за кметове и съветници така, че в тяхно лице хората да виждат гаранция за почтеност и провеждане на лява последователна политика. Трябва да убедим хората, че тази политика е в интерес на общината.

На следващо място, важно е онези от кандидатите ни, които бъдат избрани, да бъдат публично съпричастни с лявата политика и да спазват стриктно

стандартите за местно самоуправление. Превръщането на изборите в спортно състезание ги превръща и в измерване с числа. Това политически не е коректно, но такива са навиците на нашето общество, на борческите нагласи и на спортния дух, в който е преобразена българската политика. Идеологическият ни характер предполага, че доброто представителство в местната власт за нас значи всички наши избрани кандидати да провеждат политиката на БСП. Понякога виждаме, че сам по себе си броят на избраните с нашата листа не дава гаранция за лоялност към лявата политика и интересите на хората. И примери в това отношение има. Днес иде време за оценка на тези, които подкрепихме през 2011 г. Длъжни сме да разширим влиянието простичко – повече общински съветници, повече кметове, съпричастни към лявото, отколкото досега. Повече гласове в подкрепа на лявата политика.

Уважаеми другари, накрая искам да споделя пред вас няколко задачи, които сигурно ще бъдат и дискутирани. Смятам, че е изключително важно да продължим посоката на утвърждаване на БСП като основната опозиционна сила и единствената алтернатива на дясното управление. Утвърждаването на БСП като национална лява партия, утвърждаването на ролята на БСП сред европейските социалистически и социалдемократически партии и движения. Организационно укрепване и подмладяване, възвръщане на доверието за политическо представителство. Успешно представяне на местните избори, увеличаване на влиянието ни в органите на местното самоуправление за реализация на лява политика на местно равнище. На тази основа създаване на идейни политически съюзи, прозрачност и принципност в предизборните и следизборните споразумения.

Уважаеми другари, петото заседание на 48-ия конгрес има важен дневен ред, тежък дневен ред. Ние потвърждаваме ценности и търсим обновление. И нямаме право да забавяме темпа на обновление. Някои казват: не сега. Кога, другари, ако не сега? Нямаме право да ограничаваме мащабите на това обновление, нямаме право да поставяме под въпрос дълбочината, каквото и да ни струва, на това обновление. Защото Българската социалистическа партия е партия с близо 125-годишна история и винаги, когато е било трудно, е давала достатъчно ясни сигнали, че намира верния път за обновление. Така ще бъдем силни и успешни. Защото обществото е жадно за справедливост, защото БСП, защото „БСП ЛЯВА БЪЛГАРИЯ“ може да даде това на българските граждани. Защото от нашата конструктивна работа много ще зависи успехът на това заседание. Имаме тежката отговорност за бъдещето на социалистическата идея и практика. Но и за бъдещето на една друга, справедлива България, от която се нуждаят мнозинството от българските граждани.

Време е за справедливост!

Благодаря ви. *(Ръкопляскания.)*

БСП – ПРИМИРЕНИЕ ИЛИ ПРОМЯНА*

Янаки Стоилов

Янаки Стоилов *– доцент, доктор по право. Преподава теория на правото, теория на държавата в СУ „Св. Кл. Охридски“ и в Пловдивския университет „П. Хилендарски“. Автор е на монографията „Държавната власт“ и на редица студии и статии по проблемите на правата на личността, на социалните норми, на политическите и правните субекти, на конституционното развитие на България и др. Член е на ръководството на Българската асоциация по философия на правото и социална философия. Бил е народен представител във Великото народно събрание и в няколко състава на НС. Заместник-председател е на 43-тото Народно събрание.*

Задачите пред днешната конференция:

- Да изразим позиции по най-важните актуални вътрешно- и външнополитически проблеми;
- Да заявим какво очакваме от предстоящото конгресно заседание, какво не харесваме в партията и какво предлагаме;
- Да се включим активно в подготовката на БСП за местните избори.

Темата на конференцията изразява дилемата, пред която сме изправени като партия. Ще се примирим ли с отслабеното влияние на БСП в резултат на социаллибералната политика, на финансово-икономическите и външнополитическите зависимости, които все още тежат върху партията?! Ще се примирим ли с недоброто организационно-политическо състояние на редица организации и с поведение, което ни отдалечава от нашите привърженици?

Или ще направим промяната към лява радикална политика, към заемане на ясни национални позиции и отстояване на националните интереси в ЕС и в НАТО? Ще поставим ли БСП в зависимост единствено от нейните членове, симпатизанти и избиратели? Ще провеждаме ли последователно заявената политика? Ще бъдем ли изразители на интересите на ощетените и недоволните от Прехода, каквито са повечето български граждани днес?

Промяната, за която говоря, изисква от нас, от повечето социалисти и от ръководството на БСП способности и морал, бързи и решителни действия.

* Доклад пред конференцията на Обединението на левите социалисти, 20 март 2015 г.

ЛЕВИЦАТА – ВЧЕРА, ДНЕС И УТРЕ

Тази година отбелязваме 25 години от преобразуването на БСП в партия на демократичния социализъм. Измина още четвърт век от 125-годишната история на партията. Тя има това дълголетие, защото винаги, когато са се появявали нови проблеми, когато вътрешните и външните условия са диктували, тя е успявала да се промени, така че да отговори на потребностите на времето и на хората, които разчитат на нея. Така е било от създаването на партията на Бузлуджа до разцеплението на БРСДП на тесни и широки социалисти през 1903 г. Така е било през 1919 г., когато започва нейното преориентиране към революционен курс и към комунистическата идеология. Така е било по време на антифашистката съпротива и след установяването на народнодемократична власт, през десетилетията на социалистическото изграждане.

* * *

Рухването на държавния социализъм в Съветския съюз и в Източна Европа доведе отново до установяване на капитализъм в България. Превръщането на преобладаващата част от държавната собственост в частна и членството ни в НАТО и в Европейския съюз белязаха завършването на Прехода и новото геополитическо позициониране на страната.

Най-тежката диагноза за Прехода е социално-икономически упадък, ширеща се бедност и липса на справедливост. Въпреки постигнатите свободи обществото и държавата са зависими от олигархични кръгове и външни фактори. В резултат на това за около десетилетие България загуби мястото си след най-развитите страни – в челото на световната полупериферия. Тя отстъпи с десетки позиции и сега се намира непосредствено преди развиващите се държави. Рязко спадна икономическият потенциал на страната, огромни групи от населението преживяха социална декласация, всички обществени сфери се комерсиализираха за сметка на духовността. Следователно Преходът е неуспешен, дори провален от гледна точка на това, че той не изведе България на по-високо ниво в социално-икономическото развитие.

Светът се движи от индустриалната към информационната епоха. По парадоксален начин у нас този процес се съчетава с деиндустриализация, с нарастваща неграмотност и социална изолация на големи групи от хора.

БСП през годините на Прехода – на власт или в опозиция, беше социален коректив, защитник на републиканизма и на парламентаризма в българския политически живот. Тя бе измежду основните национални фактори за приемане на България в Европейския съюз.

По силата на външни и вътрешни обстоятелства на границата между двата века в ръководството на партията започна да надделява социалли-берализмът като лява проекция на доминиращия в света неолиберализъм. Одесняването на партията не беше спряно, въпреки приетата през 2008 г. програма.

Властта се оказа голямо изпитание за БСП. Тогава пролича непоследователността в провеждането на лявата политика и съобразяването с интереси, несвойствени за избирателите на БСП. Това са причините, довели до създаване на Лявото крило в партията през 2006 година.

ЛЕВИЦАТА – ВЧЕРА, ДНЕС И УТРЕ

Партията ни има дълга история, но няма нито гаранция за политическо дълголетие, нито абонамент за своите избиратели. Затова, като органична част от БСП, заявявам от името на Лявото крило: омръзна ни да даваме посока, да предлагаме политика, която се възприема, но по-бавно от динамиката, която времето налага; омръзна ни да поемаме ангажименти, за които после търсим оправдания, че не сме ги изпълнили; омръзна ни да отстъпваме под външен натиск; омръзна ни различни ръководители в партията да се облагодетелстват, а тя да плаща сметката с минус от стотици и хиляди избиратели.

Нека не съм голословен. Ние първи се обявихме срещу одесняването на партията, срещу плоския данък. Още по време на Тройната коалиция издигнахме лозунга „Долу олигархията, свобода на народа“, но той не беше подет нито от партията, нито извън нея от днешните ни критици. Ние първи предложихме въвеждане на критерии и минимални стандарти за лява политика в местната власт, посочихме необходимостта от реиндустриализация на страната, от отстояване на национални позиции от БСП.

За изминалите години от създаването си Лявото крило премина през различни периоди. Първоначално нашите позиции се свеждаха до подкрепа или критика. Подкрепа за политика и мерки, които са в интерес на избирателите на БСП. Критика срещу отклонения от обявените ангажименти и срещу действия, които отслабват доверието в нас. Нашата критика нито е злепоставяла БСП, нито е целяла разрушаване на нейното единство.

После, включително чрез участие на наши членове в националното ръководство на партията, Лявото крило се превърна в коректив на одесняването и в генератор на идеи и предложения за политиката на БСП.

Сега е крайно време партията като цяло да се придвижи наляво и да застане категорично на национални позиции. Това изисква Обединението на левите социалисти да засили способността си да формира лява политика и да гарантира нейното реализиране от БСП – решително, последователно и необратимо. Днес ролята на левите социалисти, стига да я изпълним, може да се обобщи с две думи: инициатива и натиск – за провеждане на радикална лява и национална политика от БСП. Лявото крило няма да отстъпи от тази политика!

Необходимо е с нашата работа да привличаме към БСП нови, особено млади хора, а в бъдеще – да спомогнем за обединението на левите сили в България. Да предлагаме авторитетни кадри, които търсят подкрепа в цялата партия.

Както предишните поколения социалисти, ние трябва да защитим собственото си право на съществуване. Трябват ни свободата на Ботев, интелектът на Дядото и вярата на Вапцаров.

* * *

Намираме се в критичен за бъдещето на БСП период. Този период е сравним само с началото на 1990 г. След четвърт век ние отново трябва да направим историческа промяна. Няма откъде да я прекопираме, а и нашата сила винаги е била в способността да съчетаваме историческите тенденции с националната ни специфика. Иначе рискуваме постоянно да внасяме теоретични идеи „втора употреба” и да губим доверие.

ЛЕВИЦАТА – ВЧЕРА, ДНЕС И УТРЕ

В началото на 2013 г. в отговор на последиците от световната финансова и икономическа криза и на надигащото се социално недоволство в България БСП обяви курс на радикална промяна за демократична и социална България. По време на кабинета „Орешарски", въпреки приложените стабилизационни и социални мерки, в основната си част този курс не успя да се реализира. Това стана една от главните причини мандатът на правителството да се прекрати предсрочно. Не курсът е погрешен, а отклонението от неговата реализация. Дори ляво-десният Първанов вече е разбрал, че за оцеляването на неговата партия е необходима радикална платформа, отстоявана от радикална опозиция. Даже Бойко Борисов се опитва да изглежда независим от олигарсите. Освен това на нас не ни прощават, за разлика от проявяваното снизхождение към други партии. Във време на поява на привлекателни радикални движения в Европа, на големи социални разделения и недоволства ще бъде непоправима грешка, ако БСП сама премълчи и загърби това, което вече заяви – радикална промяна за демократична и социална България.

Днес, когато капитализмът убива своята рожба – демокрацията, когато предричат „война на цивилизациите", светът е по-несигурен, а Европа – по-разделена в сравнение с времето преди и след падането на Берлинската стена. За първи път от десетилетия насам България се намира пред толкова осезаеми заплахи. Такъв е ислямският екстремизъм, който достига до Европа като тероризъм. Такова е острото противопоставяне между Запада и Русия, намиращо израз във войната на територията на Украйна. България трябва да внимава да не се окаже въвлечена в две войни. Затова, без да поставяме сега под въпрос нашето членство в НАТО, ние не бива да допускаме разполагане на допълнителни военни центрове, войски и въоръжение в България. Това би означавало не повече сигурност, а повече заплахи за националната сигурност. БСП като национална партия трябва да се противопоставя както на опитите за етническо и религиозно капсулиране, така и на насаждането на етническа и религиозна конфронтация.

Независимо от постигнатото примирие между враждуващите страни в Украйна, ситуацията там остава напрегната и взривоопасна. В тази обстановка смятаме, че изпълнението на Минските договорености трябва да се стимулира не с взаимни заплахи, а чрез отпадане на икономическите санкции на ЕС срещу Русия и на първо време с възстановяване на парламентарния диалог. БСП чрез своите представители в Народното събрание, в Европейския парламент и в ПЕС трябва последователно да отстоява тази позиция и да настоява тя да стане позиция на българската държава.

Сегашното управление на четворната коалиция начело с ГЕРБ имитира реформи, с които се опитва да прикрие дясната неолиберална политика. Това е правителство на политическата сделка, на „живота назаем", на икономическата стагнация и на сервилната външна политика. По отношение на България се очерта провал на всички големи енергийни проекти. Управлението не допринася за преодоляване на последиците от кризата и не осигурява развитие на страната.

Задълбочаващото се неравенство между бедни и богати, между богати и бедни страни, изтощаването на икономиката от спекулативния финансов капитал

и формирането на многополюсен свят в условията на нарастващи конфликти изострят натрупаните у нас проблеми. Всичко това изисква от БСП промени – идейни, политически, организационни, поведенчески.

Не е достатъчно да се „санира" старата социална държава, защото политиката, на която тя се основаваше, вече не може да бъде същата. Различна е средата – глобална и европейска, настъпват разместванията на нейните социални пластове. Отхвърлянето на неолибералната политика трябва да доведе до създаване на нова социална държава. Синтезът между класическата социалдемокрация и концепцията за „модерна лява партия" трябва да кристализира в спасителната за БСП и ПЕС формула – лява партия на радикалния демократичен социализъм. Това е мостът за сближаване на сегашните социалистически и социалдемократически партии с новите леви партии и движения в Европа. Радикалната, а не умерената лява политика е ефективната преграда срещу надигащия се екстремизъм – религиозен, етнически, политически.

Пътят към демократичния социализъм преминава през радикалния ляв реформизъм. Той е радикален, защото достига до корена на проблемите, защото се основава на изначалните ценности на левицата – равенство, хуманизъм и социална справедливост, защото изразява решителност в действията за тяхното постигане, за промяна на обществото. Радикализмът изразява предела на възможната днес и в обозримо бъдеще обществена промяна.

Тези реформи са едновременно радикални и леви, преди всичко защото се отнасят до интересите на огромното мнозинство от народа и са срещу олигархичната власт, обслужваща само няколко процента. Защото само партия, която може да поведе хората към тяхното икономическо и социално освобождение, е в състояние да спечели голяма подкрепа.

Те са леви, защото са насочени към ограничаване и изкореняване на големите неравенства, на потискащата бедност, на високата безработица, на ширещата се неграмотност, високата престъпност и корупцията. Те са леви, не просто защото разчитат на държавата, а защото я използват в интерес на обществото за създаване и преразпределяне на богатство, регулират и коригират действието на пазара. Те стимулират реалната икономика за сметка на спекулациите на финансовия капитал, изискват национална и европейска инвестиционна програма за национална и европейска реиндустриализация, иновации и модернизация на икономиката.

Отговор на днешните проблеми е замяната на „плоската" с прогресивна политика – за стимулиране на заетостта и производството, за данъчното облагане, за разпределянето на земеделските субсидии и за мерките за социална закрила. Необходима е активна социална политика, а не само политика на социално подпомагане. Необходима е нова социална, а не корпоративна държава.

Предлаганата политика изисква съчетани действия на национално и европейско ниво. Пробивът на нови радикални партии – леви и десни, които залагат на националния суверенитет, очертава промени на политическата карта на Европа. Но решаването на националните проблеми днес не е възможно в отделно взета страна. За това е необходим „национален интернационализъм". Това е левият отговор на крайния национализъм и на европейския конформизъм. Освен срещу

социалния дъмпинг ЕС трябва да се обяви и срещу икономическия, от който са потърпевши страни като България.

Според мен на следващия, 49-и конгрес описаната промяна трябва да се изрази в програмна декларация на БСП, която да открои характера и политиката на БСП след Прехода, след световната криза и след неолиберализма.

Документално ние посочваме в какво се изразява лявата радикална политика. Тя има проекция и в местната власт. По-трудно е да я осъществим – на национално и на местно ниво. Главно по две причини. Едната е примирението, обзело много наши активисти, които смятат, че това са даденостите и възможностите. Другата е нежеланието на редица представители и ръководители на БСП на национално, областно и местно ниво да загубят ролята си на посредници в размяната на остатъчното влияние на БСП срещу запазване на определени властови или бизнес позиции. Тук трябва да заявим, че това поведение е не само неприемливо, то вече е нетърпимо.

Трябва да заявим на всеки, който смята, че няма как да се преборим със сегашната власт и със силата на парите, да не заема мястото на други, които ще се опитат да го направят. Не можем да чакаме, защото примирението и забавянето стават пагубни за БСП. Предстоящите избори ще покажат дали си връщаме доверието, или продължаваме да губим привърженици и позиции. Ако низходящата тенденция не се пречупи още сега, БСП задълго ще загуби перспектива да се върне на лидиращи позиции, дори под въпрос ще се постави нейното съществуване като първостепенна политическа сила.

Знам, че едва ли ще постигнем всичко, към което се стремим, още по-малко изведнъж. Но не бива да оставяме партията само на прагматичните опортюнисти, защото тогава тя няма какво да променя и няма кого да вдъхновява. Това не е въпрос на политически стаж или възраст, на брой мандати, а на политическа състоятелност, воля и почтеност. Трябва да назоваваме истината, въпреки политически коректните клишета, въпреки волята на силните на деня. Да станем изразители на народните въжделения и на народното недоволство. Да се противопоставим на всеки опит за политическо и национално обезличаване. Да критикуваме обосновано, но и да предлагаме работещи решения. Това е начинът БСП да даде национална перспектива и бъдеще, особено за младите. Така най-старата политическа марка ще стане и най-престижна.

Сега най-актуален е въпросът за лявата политика в местната власт. Въпреки ограничените ѝ правомощия, с нашата политика и нашите кандидати трябва да покажем, че в общините, управлявани от леви кметове и съветници, е възможно намаляване на безработицата и бедността, на таксите в детските градини, разширяване на социалния патронаж и на други дейности в интерес на мнозинството от хората. Отново е дошло време да черпим от опита на българските комуни, да компенсираме чрез местната власт дефицита на социална ангажираност в държавата. Да докажем, че партията, освен политическа, е социална категория и морално пространство. Да убедим хората, че като реализираме лявата политика в местната власт, после ще го направим и в държавата.

Имаме шансове! Ако предложим очакваната от нашите избиратели и от местните общности политика, ако тя се представя от авторитетни и влиятелни

личности. Ако почти във всяка община и населено място намерим и издигнем способни да привличат подкрепа кандидати за кметове и съветници. Ако обединим по места преобладаващата част от малкия и средния бизнес, който да защити своите интереси от толерирани от централната и местната власт финансови и икономически групи.

* * *

БСП се нуждае от авторитетен център и от активен диалог на националното ръководство с местните структури: от участие на членовете и на партийните организации в решаването на най-важните за партията и обществото въпроси; от въвеждане на уставни правила за поддържане на демократичното единство и за преодоляване на „феодалните зависимости", което е особено необходимо с оглед на предстоящите избори; от подобряване на комуникацията както в партията, така също между нея и обществото; от активно взаимодействие със синдикати и обществени организации. Нашето по-добро медийно присъствие изисква да имаме свое поле за информация и анализи, по-активно присъствие в новите медии и в социалните мрежи.

Днес БСП трябва да реши няколко дилеми:

- Примирение или промяна.
- Зависимост или свобода.
- Разединение или единство.
- Социаллиберална или радикална лява политика.

Нашият избор е ясен: променена и единна, радикална лява БСП!

Днес БСП трябва да изпише на знамето си: „Промяна, решителност, морал".

- Промяна – да променим себе си, за да променим България.
- Решителност – за да изпълним обещаното.
- Морал – за да върнем доверието към партията и към политиката.

БСП ТРЯБВА ДА ЗАЕМЕ НАЦИОНАЛНООТГОВОРНА ПОЗИЦИЯ*

Ваня Добрева

Ваня Добрева *– професор, доктор на филологическите науки. Преподава в ЮЗУ „Неофит Рилски", Благоевград, и в Университета по библиотекознание и информационни технологии. Научните ѝ интереси са в областта на българската възрожденска драматургия. Автор е на монографиите: „Технология на историческата драма (Войников – Друмев – Вазов)" (1997); „Българската възрожденска комедия. Типология и архитектоника" (2011); „Прочити и наследства (Из възрожденската книжнина)" (под печат), както и на научни студии и статии по въпроси на балканската култура и на възрожденската драматургия и литература.*

Уважаеми другарки и другари, моето изказване е резултат от разговори, които съм провеждала с членове на партията от общинската организация „Красно село", София, с другари от Федерацията за образование и наука, а неотдавна имах среща и с членове на партията от Монтана. Така че моята гледна точка до голяма степен се определя от гледната точка на немалко членове и съмишленици на нашата партия.

Най-силно безпокойство буди намаленото обществено влияние на БСП и разминаванията между нашите разработки за лява политика и онова, което се случва в социалната политика.

Според другарите, но и според мен БСП, дори и искрено да желае, не е в състояние да провежда истинска лява политика в сегашната ситуация. Няма как държава, влязла вече в дългова спирала, при убито производство, да разпределя и преразпределя принаден продукт, който липсва. Всъщност сега индустрията ни не функционира, а западноевропейският пазар, към който сме се ориентирали поначало, е безперспективен за стоките, произвеждани в България. От друга страна, процедурите на развитите европейски държави за внос и износ са неизгодни за българския производител. Отказахме се от единствените открили се възможности за въвеждане на високи технологии в енергетиката. Едва ли е нужно да посочвам очертаващата се криза в туризма.

Всичко това показва, че днес икономическата и социалната политика са изключително зависими от

* Изказване на петото заседание на 48-ия конгрес на БСП, 5 април 2015 г., НДК.

външната политика. Докато не променим вектора на външната си политика, нещата ще си останат на сегашния си хал. С други думи, докато нашата държава е в положението на сателит на Вашингтон или на неговия политически антураж в Европа, нещата ще се влошават още повече.

Конкретно. БСП трябва да коригира рязко външнополитическия си курс, да се противопостави на онези наши ръководители, които са готови заради евро-атлантическите ценности да жертват националните интереси. *(Ръкопляскания.)*

В този аспект нашата партия в последно време правилно подлага на критика президентската и изпълнителната власт заради политиката, която водят спрямо Русия. Какви стъпки е необходимо още сега да предприемем? Необходимо е БСП да отстоява на всяка цена възвръщане на традиционните ни пазарни ниши в Русия и в Близкия изток. Да настоява далеч по-последователно за провеждането на независима политика по примера на други държави – членки на Европейския съюз, като Чехия, Гърция, Австрия, Унгария, Италия, Кипър и други. Това е свързано, разбира се, и със самокритика. Тъй като през последните години ние като партия не успяхме да се противопоставим на разширяването на НАТО на изток, не намерихме сили да предупредим, че поетият от САЩ антируски курс води към световен конфликт и войни. Добре е, че вече организираме антивоенни митинги, че делегация начело с другаря Миков посети и Москва, но нашето говорене срещу ангажирането на България в една евентуална война най-вероятно би намерило подкрепа и от партиите в управляващата коалиция, като се започне с Бойко Борисов и се стигне до Радан Кънев. Сега е необходимо много по-определено да формулираме моментите, които ни разграничават от мисленето и позицията на управляващата коалиция. Така по-скоро ще успеем да си върнем и загубените гласове.

Няколко примера. Единият вече го споменах. В Политическата декларация трябва открито да се заяви, че БСП е срещу разширяването на НАТО на изток, че БСП няма намерение да жертва националните интереси, че тя ще развива приоритетно политически, икономически и духовни връзки с Руската федерация, както и с останалите държави от БРИКС. БСП е в правото си да признае демократично проведения референдум в Крим за отговарящ на основополагащия принцип в Устава на ООН за самоопределение на нациите. *(Ръкопляскания.)* БСП е призвана не само да се обяви въобще срещу милитаризацията на България в момента, но и да каже категорично, че е за прекратяване на Договора за разполагане на американски бази у нас. *(Ръкопляскания.)*

Надявам се нашите другари в Народното събрание да са наясно, че в края на месец май тази година предстои едно от най-тежките им изпитания. Ако подкрепят под какъвто и да било предлог продължаването на срока на разполагане на базите, процесът на свиване на БСП може да стане и необратим. И ще носят отговорността за превръщането на България в мишена на бъдещи противопоставяния на великите сили. Същото предупреждение важи и за евродепутатите на БСП. Фалшив е доводът, че определянето на базите като българо-американски гарантира българския им контрол. БСП трябва ясно да заяви, че е против установяването на команден център на НАТО в София, както и против въвеждането на тежка военна техника на наша територия.

Уважаеми другари, ако наберем смелост да защитим своето становище, дори и само във връзка с тези въпроси, ние вече ще сме заели националноотговорна позиция и наред с това за първи път ясно ще се разграничим от конюнктурната и националнобезотговорна политика на партиите в управляващата коалиция и на техния партньор ДПС. Докато нашето ръководство, парламентарната ни група и евродепутатите не кажат „Не“ на двойните стандарти, на политическия конформизъм, докато не се научим да не правим недопустими компромиси, дотогава шансовете за излизане от кризисното състояние, в което като партия сме изпаднали, ще бъдат минимални.

И още нещо, подчертано от непосредствените ни разговори с нашите другари. Те продължават да се надяват, че най-сетне ръководството на БСП ще се откаже от политиката на малките стъпки, че ще пристъпи към радикални промени в организационния живот, във външнополитическия си курс, в обновяването на част от ръководните кадри.

И накрая, относно изборите за местна власт. Налага се и такова мнение, че основната трудност пред нас няма да е толкова в избора на конкретен кандидат за кмет или за общински съветник, а в това да накараме хората отново да ни повярват и отново да гласуват не за друг, а за листата на БСП. На тези местни избори ще трябва да отидем най-напред с платформи и анализи, типични за парламентарните избори, като наред с това изкажем и концепциите си за решаване на местните проблеми. И тъй като нашите предложения за местни политики са солидно обосновани, необходимо е ръководството още веднъж да помисли как да върнем доверието в нашата партия на предстоящите избори за местна власт.

Благодаря за вниманието.

БСП НЕ ТРЯБВА ДА ГУБИ ЛЯВАТА СИ ИДЕНТИЧНОСТ*

Николай Джагаров

Николай Джагаров *– професор, доктор на техническите науки, преподава във ВВМУ, факултет „Инженерен", катедра „Електротехника". Автор на множество научни публикации. Председател на РС на БСП „Приморски" – Варна.*

Другарки и другари делегати, радвам се, че получих възможност да се изкажа на конгреса. Опитите ми да получа думата от 43-тия конгрес насам най-после се увенчаха с успех.

Предложени са няколко документа, които трябва да обсъдим и приемем.

Основният въпрос, който мен ме вълнува, а предполагам и всички вас, е защо доверието на българския избирател в нас спада? Защо при растящата диференциация на българското общество, при настъпилите огромни несправедливости, при масовата емиграция и при демографската криза българският избирател не припознава нашата партия като партия, способна да посочи изход за излизане от перманентната криза на българското общество? Къде, как, защо допуснахме грешки през тези 25 години?

Бих искал да споделя някои мисли, с които може би няма да се съгласите. Преди всичко силно впечатление ми направиха политическият доклад и изказващите се преди мен – най-после в нашата партия започнахме да си служим с истинските думи, а не с евфемизми. Така трябва да бъде. Нещата да бъдат наричани с техните имена.

В началото на прехода в партията имаше спорове между различните идейни течения по програмните документи: каква е нашата партия – социалистическа или социалдемократическа. И в двете последни програми има текстове, които са за преодоляване на капитализма, но не се конкретизира какво означава това. Влизайки в Партията на европейските социали-

* Изказване на петото заседание на 48-ия конгрес на БСП, 5 април 2015 г., НДК.

сти, ние като че ли се социалдемократизирахме. Но като слушах преждеговорившите, аз разбрах, че това се отрича. Аз съм на същата позиция.

Какво обаче се случва в Европа и в света? Увеличава се производителността на труда, а диференциацията и несправедливостта растат. Все по-голяма част от човечеството е бедна, болна, неграмотна, маргинализирана, без перспектива. Това отвори огромни възможности за появата на крайни популистки и религиозни течения и партии. А БСП в стремежа си да бъде на всяка цена във властта провеждаше политика, различна от програмата си. Ние се поддадохме на внушенията на нашите опоненти, които ни обвиняваха за всичко, което сме направили или не сме направили през 45-те години на нашето управление. Мисля, че явяването на избори като коалиция, която на всеки следващи избори ставаше все по-голяма, е косвено признаване на „вината". Едва през последната година се появиха изказвания и действия, които не отричат тези 45 години. Но все по-малко остават тези, които ги помнят, и все повече тези, на които им е внушено, че те са отклонения от правилното развитие на България. Мисля, че е наш дълг да не позволяваме да се пренаписва най-новата история на България. Новото поколение трябва да знае истината, която е един от най-важните аргументи в политическата борба.

Отговорността за приетите решения и провежданата политика трябва да е много ясна, ясна както вътре в партията, така и в обществото. Мисля, че партията ще спечели, ако това бъде публично заявявано. Ние като партия и партийните членове трябва по-ясно и категорично с политиката си и с публичните си изяви да изразяваме нашата социалистическа същност и цели. Кой от членовете на партията днес споменава „социализъм" в изказванията си пред телевизия или пред радио? Никой. Трябва да се стремим да обясняваме лявата политика, която сме заложили в партийните документи, и пътищата за нейното реализиране. Неолибералната политика, представена от нашите опоненти и от неправителствените организации, финансирани отвън, залива всички медии и общественото пространство. Нашият глас не се чува. Десните стигнаха дотам да говорят за справедливост. Тази тяхна мимикрия формира общественото мнение, че няма разлика между ляво и дясно. Това е много опасно за БСП, тъй като се губи нейната лява идентичност. Много е важен и начинът на изразяване на нашата позиция и нашата политика. В стремежа си да сме убедителни много често сме прекалено многословни и изглеждаме прекалено интелигентни. Днес обществото е пренаситено от информация и коментари, затова само бихме спечелили, ако говорим кратко и на разбираем език.

След оставката на правителството на Орешарски и парламентарните избори в почти всички медии се правят внушения, че БСП е със затихващи функции, че ние се превръщаме в треторазрядна партия, че от нас нищо не зависи. Надявам се, че настоящият конгрес, нашата партия няма да позволят това. Вярвам в това.

НЕОБХОДИМИ СА НОВИ СТАНДАРТИ ЗА ЛЯВА ПОЛИТИКА*

Донка Михайлова

Донка Михайлова *– икономист, народен представител в 40-ото Народно събрание. Член е на Комисията по труда и социалната политика и на Комисията по здравеопазване. Работила е в структури на гражданското общество в сферата на социалната политика и образованието. Кмет на община Троян.*

Днес ние имаме един основен враг и той е нашето примирение. Примирение с топящата се подкрепа на партията, с намаляващия състав на основните ни организации, с деформациите в държавата, проявявани по време на управлението на ГЕРБ, а и по време, когато ние сме били в управлението.

Вярвам, че обсъждаме документи, които предпоставят нужната промяна. Затова подкрепям Резолюцията и Декларацията. Намирам за правилно това, че най-после партията ни има амбиция да покаже своя физиономия по места чрез стандартите за лява политика. И тъкмо най-високият форум на партията е мястото, където трябва да говорим за проблемите, които ние самите можем да решим. Затова ще се спра на два от тях.

Първият. Все по-често оставаме неразбрани и от свои, и от чужди. Все по-често се питаме защо дори и тогава, когато управляваме добре, хората не ни разбират.

Общинските съветници от община Троян ме помолиха да кажа на конгреса това, което мислят. Нужно е да превеждаме политиката си на езика на хората. Какво имат те предвид? Не ви ли се струва понякога, че хората по места и хората от трибуните на партийните форуми говорят на два различни езика? Не ви ли е обхващало усещането, че сме като герои от филма на Кустурица „Ъндърграунд", в който хората живеят в два паралелни свята?

За хората от общините са важни няколко неща – работа и доходи, по-добра жилищна среда и комунална политика, борба с разтърсващата бедност и с тежките

* Изказване на петото заседание на 48-ия конгрес на БСП, 5 април 2015 г., НДК.

демографски проблеми. Стандартите за лява политика дават посоки за решение на тези проблеми.

Ще дам пример от нашата община. Още преди да стана кмет, бях наясно, че хората от Троян очакват от мен най-вече работа и по-добри доходи. На това подчинихме цялостната работа на администрацията.

– Използването на активни форми за постоянен диалог с хората, които създават работни места.
– Адекватна данъчна местна политика.
– Изграждане на техническата инфраструктура в бизнес зоните на общината.
– Много висока стойност на европейското финансиране на жител.

Постигнахме осезаеми резултати. Ще отидем на избори с безработица по-малка от 6.5 процента *(ръкопляскания),* с няколкостотин постоянни работни места, с нарастващ приток на работни места от други общини, с намаляла близо 5 пункта младежка безработица. Мисля, че гражданите ни оценяват този модел на работа. Такива модели има в десетки други общини, в които кметове станаха кандидати на левицата. Следва да превърнем тези модели в политики, защото като цяло на нашата партийна политика ѝ липсва точно това: конкретни политики, адресирани към конкретните проблеми на хората.

Вторият проблем, който искам да поставя пред вас. В нашата държава е налице ускоряващ се процес на феодализация на общините, на превръщането им в поле и жертва на големи корпоративни интереси, които не само влияят, те вече решават изборите за местна власт. Огледайте се във вашата община и в общините, близки до вашата. Сигурна съм, че всеки от вас ще назове имената на хора, които имат амбицията да подчиняват кметове и общински съветници и всичко останало на своите интереси. Това са хората, които често определят кандидатите, които формират изборните резултати, водени от желанията си да си имат лични кметове и частни общински съвети. Тези хора имат различен цвят. С особена арогантност обаче това се случва в мандата на ГЕРБ. Но нека да признаем, има и наши представители в местната власт, които изпълняват тази дейност с удоволствие.

Единствената възможност, която имаме, за да се справим с този тежък проблем, е, ако хората видят в наше лице съюзници за ограничаване на процеса, ако ни припознаят като гарант за местната демокрация и за достойнството на местните хора. Не е лесно, особено когато срещу нас е държавният апарат, а повечето хора предпочитат в предизборната кампания да получат 20 лева вместо стандарти за лява политика. Не знам как е във вашите общини, но при нас се усеща нарастващ гняв на хората към този процес.

Мисля, че от способността ни да си взаимодействаме с хората и да си вярваме взаимно зависи дали ще върнем загубеното доверие на хората към БСП. Това е шанс да привлечем на своя страна и други групи от граждани, културните институции, здравите структури на гражданското общество.

Уважаеми другарки и другари, предстоят ни тежки избори. Те са и изпитание, но и шанс за партията ни да се отърси от натрупаните в последно време дефицити в диалога помежду ни и в диалога ни с хората. От усещането за недостиг на реална демократичност, от нежеланието да казваме цялата истина и да отговаряме на неудобните въпроси. Наистина е време за справедливост.

ВРЕМЕ ЗА ПОБЕДИ*

Евгений Белий

Евгений Белий *– филолог. Експерт в Столичния общински съвет. Секретар на Обединението на левите социалисти.*

Днешното ни събиране тук, в зала „Александър Лилов", е изключително важно. Днес ние – Лявото крило, Обединението на левите социалисти, привърженици на истинското ляво мислене и действие, симпатизанти, съратници, сподвижници, свирим сбор. Сигналът ни е тревожен, но мобилизиращ: време е за обединение, за решителност, за интелигентност, за честност, за действие. Време е да направим преглед на редиците си, да определим целите си и да намерим средствата, за да преодолеем кризата – кризата в партията и кризата в обществото. Време е за промяна. Да променим себе си, за да променим България. Да се изправим срещу инертността, да пречупим гръбнака на собствената си обезвереност. „На най-бедната държава в ЕС ѝ е нужна лява политика и легитимно ляво представителство, което може да дойде от БСП" – това заяви преди няколко дни Михаил Миков в Пловдив.

Напълно споделям тази констатация. За да успеем, трябва да предложим лява българска алтернатива на капиталистическата безизходица. Подкрепям и теоретическите, и политическите параметри на промяната, заложени в изказването на другаря Янаки Стоилов. Искам обаче да споделя тревогата си по отношение на нашата общинска политика. Едва ли е необходимо да навлизам в подробни социологически анализи и прогнози. Общото чувство, което се усеща в почти всяка общинска партийна организация, е някаква фатална предопределеност, апатия и примирение с поредния ни разгром. Да не говорим за манипулаторските анализи на поръчковите социолози, които

* Изказване пред конференцията на Обединението на левите социалисти, 20 март 2015 г.

ни предричат тотално отстъпление (нито един кмет от БСП в големите градове). Можем ли да променим ситуацията в движение? Да се разделим с толкова удобния фатализъм, който ни обрича на политическо бездействие, и да работим срещу купения вот, срещу продажността на малцинствата, срещу насажданото мнение за превъзходството на десницата, която не можело да бъде победена, и т.н. Можем – ако се заредим с вяра, енергия и дръзновение.

Вяра – на базата на опита. Да постигнем онова, което други поколения са постигали преди нас. Тук искам да ви върна за малко 124 години назад и да ви отведа на Бузлуджа. Защото първата ни общинска програма е точно оттогава. Ето какво са предложили първооснователите на партията:

– прозрачност и публичност на общинските имущества;

– справедливи общински данъци;

– безплатно медицинско обслужване и здравеопазване на населението (безплатни болници, аптеки, лекарски грижи, осигурени от общината);

– достъпно и качествено образование;

– специални грижи за децата (забавачници, детски градини); безплатна храна, дрехи и учебници за учениците;

– грижи за възрастните хора, обществени приюти за престарелите самотни хора;

– висока обществена хигиена.

И всичко това обещано при изискването за пълно самоуправление на общините, за свобода на изборите за кметове, за законодателна инициатива, срочно разглеждане на гражданските законопроекти и публичност на общинските решения.

Три години по-късно, през 1894 г., първата Дряновска комуна е факт, който показва, че нашите предтечи не са били отвлечени мечтатели, а политически дейци, способни да решават конкретни общински въпроси и да печелят обществото доверие. Ясно е защо съм толкова подробен, нали? С такава програма и днес бихме печелили избори, стига да намерим хората, които да олицетворяват лявата общинска политика – честни, образовани, опитни, състрадателни и дръзновени социалистически съветници и кметове.

Тук веднага трябва да приведа и аргументите на прадядовците ни социалисти: защо именно ЛЯВА политика? Защото и преди повече от сто години, както е и днес, се опитват да ни натрапват мантрата за деидеологизирането на общинската политика – „всеки общински кмет може да бъде полезен, независимо от политическата си разцветка. Какво ляво или дясно има в това да запълниш дупките по една улица?".

Има разлика – казва първият политически манифест от 1893 г. на Димитър Благоев: „Всички партии – пише Дядото – говорят от името на народа, но само социалистическата партия работи за този народ." И още: „Велико е назначението на градските съвети. Те са нашите местни народни събрания... Гласувайте за социалистите. Те са вашите искрени защитници. Те се борят за правото на работниците, искат освобождението на сиромасите от мизерията, невежеството и болестите."

Казали сме го и сме го правили. Историята на социалистическата общинска политика от комуните до края на Първата световна война и на онези през

двадесетте и тридесетте години на миналия век са доказателство, че нашата партия е печелила обществено доверие в най-големите градски центрове, когато открито е заявявала лявата си общинска политика: създаване на общински предприятия, откриване на работни места, модернизиране и ефективно обработване на общинската земеделска собственост, общинска индустрия и благоустройство. Кооперативни предприятия със смесени частни и общински средства, справедлив пазар чрез регулация на цените и ограничаване на спекулата. Прогресивно-подоходно облагане в интерес на бедните слоеве в обществото. Работа за безработните, жилища за бездомните.

Впрочем политическата реакция на десницата е последователна – от фалшификации на изборните резултати до насилствено разтурване на социалистическите комуни. Това само за сведение на десните теоретици, които твърдят, че няма значение какъв е цветът на котката – важното било да лови мишки. Има разлика – нашата котка пази трапезата, вашата краде от нея...

Опитът на лявата общинска политика трябва да се анализира, да се обобщи и да залегне в предизборната ни платформа. Тя трябва да има своите конкретни проявления и специфика в отделните общини и региони чрез леви авторитетни и верни изразители.

Необходима ни е ЛЯВА РАДИКАЛНА ОБЩИНСКА ПОЛИТИКА, която в най-голяма степен да отговаря на потребностите на мнозинството. На онези 90% български граждани, които пребивават в безпомощно съзерцание на собствената си материална и духовна безизходица и мизерия.

Увеличаване на заетостта и на доходите на хората, ограничаване на бедността, осигуряване на достъп до качествено образование, култура и духовност. Достъпно качествено здравеопазване и социални грижи. Изходът е в разбирането, че всичко зависи от самите нас: общинска индустриализация и реиндустриализация. Производствено-потребителски кооперации, модернизация на общинското земевладение. Нови работни места. Решително съкращаване на безработицата. Увеличаване на грижите, реда, сигурността, благоприятна жизнена среда и защита на населението от бедствия.

Правили сме го. Правихме го. Можем да го направим.

И както ни казваше Дядото: „С това ще победим."

ЕВРОПА СЕ ОТДАЛЕЧАВА ОТ МИРА

Владимир Трифонов

Владимир Трифонов *– журналист, икономист. Изследва проблеми в областта на геополитиката, икономиката, историята и футурологията. Автор е на публикации по актуални политически и икономически въпроси и е съавтор в научни сборници.*

Минските споразумения през февруари замразиха конфликта в Донбас, но не разрешиха съществуващите противоречия между Запада и Русия. Условията им не оставят място за съмнение – това е временно затишие преди същинската схватка. Съединените щати и техните сателити използват примирието, за да въоръжат по-добре украинската армия и да я подготвят за нова офанзива в Новорусия. Паралелно с това те увеличават военното си присъствие в Източна Европа, а Москва едва ли ще остави действията им без отговор.

Риториката в американската и в европейската преса е все по-агресивна, нараства интензивността на психо-историческата война срещу Руската федерация (РФ). Нито един лидер на държава от Европейския съюз (ЕС) не посети Парада на победата в Москва на 9 май, а начинът, по който те се отнасят към 70-годишния юбилей, създава впечатление, че това е не просто преоценка на резултатите от Втората световна война, но и подготовка за инвазия на Изток. Западът не само отрича решителната роля на Съветския съюз за разгрома на хитлеризма, но си позволява и наглостта да го постави редом до Третия райх на подсъдимата скамейка на историята. Геополитическите мотиви за случващото се са очевидни – Русия е правоприемникът на СССР.

Тревожно е, че оръжия размахват не само ястребите отвъд Атлантика, но и водещи политици на Стария континент – депутати от Европейската народна партия открито призоваха да започне подготовка за война с Русия (1, 2).

Заканите на европейците и позицията на САЩ, че Русия няма право на сфери на влияние дори в близост

до границите си, увеличават риска от глобален конфликт. Повод за тревога са и прогнозите на авторитетни американски анализатори, че е въпрос на време пожарът в Донбас да обхване и други точки на Европа...

Америка търси спасение за сметка на Русия

САЩ продължават агресивния си курс срещу Русия. На официално ниво те все още говорят за свобода и демокрация, но за всеки по-изкушен в глобалната политика е ясно какви са действителните им намерения. Неприкритото подкрепяне на украинските неонацисти, ревизията на историята и бойкотът на Парада на победата в Москва са ясен сигнал, че днес за Вашингтон е добро всичко, което по някакъв начин вреди на Русия. Америка се отнася благосклонно към радикалните националистически движения не само в Украйна, но и в други съседи на РФ, а основната причина за това е, че ги припознава като сила, възпрепятстваща изграждането на Евразийския съюз.

Борбата между Вашингтон и Москва е на живот и смърт, това става ясно и от доклада на частната аналитична агенция „Стратфор" за периода 2015–2025 г. (3). В нея американските анализатори предричат сериозни сътресения в ЕС, раздробяване на Русия и криза в Китай, те очакват хаосът в Близкия изток да продължи, а САЩ да се затвърдят като глобален хегемон.

Изглежда американците се надяват, че въведените санкции и спадът на цените на енергоносителите ще ограничат възможностите на Русия да поддържа националната инфраструктура и да модернизира икономиката си. В резултат на това тя ще отслаби връзките си с периферията на страната, което ще създаде предпоставки за засилване на сепаратизма в тези региони. Става дума предимно за Калининград, Северен Кавказ и Далечния изток. САЩ разчитат постепенно да установят контрол не само над цяла Украйна, но и над Беларус, където вероятно ще бъде направен опит за цветна революция. Реална изглежда перспективата Ислямистката вълна от Близкия изток да достигне до Централна Азия, а наскоро Владимир Путин съобщи, че руското разузнаване има информация, че САЩ полагат усилия да дестабилизират Северен Кавказ, като подкрепят терористите в този регион. „Нашите тайни служби засякоха директен контакт между сепаратистите от Северен Кавказ и представители на американските тайни служби в Азербайджан", разказа руският лидер в новия документален филм, посветен на 15-те години от началото на неговото управление (4).

Надеждите на тази част от американския елит, която стои зад „Стратфор", са Карелия да се присъедини към Финландия, Беларус и Украйна да бъдат погълнати от Полша, Унгария и Румъния, а Китай, Япония и САЩ да си поделят Далечния изток. Анализът предупреждава, че ако „американската мечта" се осъществи, за Вашингтон ще бъде важно да установи контрол върху руските ядрени оръжия, които могат да попаднат в ръцете на нестабилни държави. „Америка ще бъде принудена да търси военни решения или да опита да създаде надеждно правителство в региона, за да неутрализира ракетите", предупреждават от „Стратфор" (5).

Що се отнася до съдбата на Стария континент – очевидно е, че намеренията на Съединените щати са Полша да се превърне в лидер на Северноевропейска-

та равнина. В книгата си „Сто години по-късно" ръководителят на „Стратфор" Джордж Фридман вижда Полша като „водеща и изключително динамична европейска сила, оглавяваща коалиция от източноевропейски държави", включваща прибалтийските републики, Украйна и Румъния, която ще разшири влиянието си на Изток (6). Казано с други думи – Вашингтон ще поощрява Варшава в осъществяването на доктрината за Междуморието, разработена от бившия полски лидер маршал Пилсудски още през първата половина на XX век. Оптимистични са и прогнозите за Турция – американецът се надява тя да прекрати заиграванията си с Русия и да укрепи традиционно добрите си отношения със САЩ, като в замяна ще получи възможност да увеличи влиянието си на Балканите. Според Фридман „до 2040 г. Турция ще бъде една от четирите основни сили в света, като ще бъде абсолютно доминираща сила в своя регион" (7). Далеч по-неблагоприятни са прогнозите му за „Франция и Германия, които „към 2040 г. ще бъдат минало в исторически план" (8).

Предвижданията на „Стратфор" не бива да се надценяват, историческият процес често поднася изненади, но те дават ориентири за целите на САЩ. Фридман вече подчерта, че осуетяването на възможен съюз между Берлин и Москва е приоритетна задача на американската политика, защото коалицията между тях е единствената реална заплаха за Вашингтон (9). Случващото се в Украйна служи идеално за осъществяване на тази цел. Според него този конфликт ще заема централно място в глобалната политика през следващите няколко години и именно това е точката, в която сега е фокусирана външната политика на САЩ. „Изходът от украинската битка най-вероятно ще определи къде ще бъдат базирани американските войници през живота на следващото поколение", пише Фридман в новата си книга „Взривоопасните точки на Европа (10). Той не крие какъв е залогът на голямото противопоставяне – „Ако Украйна е член на НАТО и ако НАТО някога успее да възроди боеспособността на страната, инвазията на Запада в Русия ще бъде въпрос на време", пише американецът (11).

Фридман е смятан за един от най-влиятелните американски стратези в нашето съвремие, мненията му заслужават сериозно внимание. Изминалите няколко години показват, че немалка част от неговите предвиждания се сбъдват, особено когато става дума за политиката, която ще провеждат Съединените щати.

Изглежда американският елит е решил да закрепи глобалната си хегемония, овладявайки Русия, но припряността, с която той се е устремил на Изток, дава повод за размисъл. Тя е сигнал, че икономическите проблеми на Вашингтон са много сериозни и той е готов на екстремни мерки, за да ги реши. Вероятно Арабската пролет и превратът в Киев през 2014 г. са само подготовка за горещата фаза на сблъсъка с Русия.

САЩ отчаяно се опитват да запазят позицията на долара като световна резервна валута – именно на това се крепи тяхното глобално господство, но перспективите им изглеждат неблагоприятни. „Намаляването на зависимостта от долара е важна тенденция, която ще расте", смята Джим Рикардс, главен глобален стратег в *West Shore Funds.* Понастоящем 80% от световната финансова търговия се осъществява в долари, гласят данните от януари на доставчика на финансова информация *SWIFT*, но развиването на отношенията между Русия и

Китай е крачка към подкопаване на могъществото на щатската валута, защото те използват своите национални валути във взаимната си търговия. През тази година Москва и Пекин подписаха споразумение за валутен суап на стойност 24 млрд. долара, а има очаквания, че през следващата година подобна договорка ще постигнат Русия и Индия (12). Факт е, че търговията на Русия с Китай, с Турция и с всички недоларови държави се осъществява без американската валута. Това е предупреждение, че е възможно конфликтът в Украйна да доведе до противоположен на очаквания от Вашингтон резултат. Той принуждава Русия да задълбочи сътрудничеството си с Китай и с другите държави от БРИКС и съответно ускорява процеса по създаване на мултивалутна световна финансова система – перспектива, която със сигурност притеснява американците. Вероятно те смятат, че не могат да спрат тази тенденция с по-меки средства и затова са готови да рискуват, като влизат в остра конфронтация с Русия, опитвайки се да я раздробят на няколко части или да наложат марионетно прозападно правителство в Кремъл.

Стратегически погледнато, перспективите пред Америка изглеждат мрачни – страната е на път да изгуби глобалното си лидерство. Но трябва да се помни, че тя бе в трудна ситуация и в началото на 80-те години. Тогава САЩ изненадващо бързо спечелиха Студената война и така избягнаха икономическия колапс. Съществуват мнения, че въпреки налаганата от евро-атлантическата общност версия на историческите събития, в действителност социалистическият блок бе опасен икономически конкурент на капиталистическия дори през 80-те години на XX век, така смяташе и Желязната лейди – Маргарет Тачър (13). Тогава САЩ също бяха в сериозна рецесия (14), но ръководството на страната рискува, премина в настъпление и с голяма доза късмет разгроми СССР, възползвайки се от превъзходството си в информационното противопоставяне и най-вече от неадекватността, граничеща с предателство, на генералния секретар на КПСС Михаил Горбачов и неговия екип. Бъдещето ще покаже дали подобен хазартен ход на САЩ ще бъде успешен днес, когато лидер на Русия е Владимир Путин. Той безспорно е далеч по-мъдър политик от двамата си безславни предшественици в Кремъл.

Сега ситуацията е още по-сложна за Съединените щати. Създава се впечатление, че те разглеждат дори варианта за военен конфликт с Русия, в който първоначално няма да участват директно, а ще го водят с помощта на сателитите си в Източна Европа. Показателно за намеренията им е решението на Конгреса да разреши продажбата на оръжие за Украйна. На 23 март той одобри резолюция, която призова президента Барак Обама да започне доставки за Киев. Тя е подкрепена от 348 конгресмени, а едва 48 са гласували „против" (15). Американски инструктори вече обучават местни бойци в Украйна, това правят и специалисти от партньорите на САЩ – Великобритания и Канада (16). Тревожна за Москва е и перспективата Швеция и Финландия, които досега бяха неутрални, да засилят сътрудничеството си с НАТО (17), който увеличи силите си за бързо реагиране в Източна Европа от 13 000 на 30 000 души (18).

Специална роля в противопоставянето има концентрацията на бронетанкова техника от САЩ в Латвия (19). Това формално става в рамките на военни учения на Северноатлантическия алианс, но дори самото обяснение носи провокативен характер. Очевидно е, че то е с цел да предизвика широк медиен

резонанс. Ако американската страна остави танковете на полигони в Прибалтика, нещо, за което във Вашингтон вече заявиха, тогава заплахата за Русия ще стане още по-сериозна. Именно оттам през есента на 1941 г. започна настъплението към Москва на Трета и Четвърта танкова група на Вермахта, командвани съответно от генералите Херман Хот и Ерих Хьопнер. Украинският анализатор Ростислав Ишченко смята, че ако НАТО не изтегли бронираните си машини от Прибалтика и увеличи тяхната численост, Русия е длъжна превантивно да окупира Литва, Латвия и Естония, защото в противен случай под риск ще бъдат поставени Петербург и Калининград, а Беларус лесно може да бъде обкръжена и изолирана от Русия (20).

Маневрите на НАТО в Прибалтика имат важно психологическо значение – те са ясен сигнал към европейските партньори на САЩ. Напрежението и изнасянето на войски на Изток се засилват постепенно, милитаризацията на тази част от Европа, която граничи с Русия, се осъществява крачка по крачка, а по всичко личи, че следващата стъпка ще бъде нова ескалация на военните действия в Новорусия. Създава се впечатление, че това е необходимо на Вашингтон за решаването на две тактически задачи. *Първо*. Максимално да отдалечи Русия от по-старите членки на ЕС и да прекъсне икономическите отношения между тях, като за целта използва сателитите си Полша, Украйна, Литва, Латвия, Естония, Румъния и България. *Второ*. Да завоюва дял от енергийния пазар в Стария континент за себе си, изтласквайки Русия като доставчик на газ. Америка се надява постепенно да погълне икономически ЕС, това би трябвало отлично да се разбира от чиновниците в Брюксел. Затова е тревожно, че засега в Съюза има слаба съпротива срещу подготвянето на Трансатлантическо партньорство за търговия и инвестиции (ТПТИ), с което САЩ окончателно ще затвърдят влиянието си в ЕС и ще получат възможност да блокират всеки опит за автономни икономически отношения на страните от континента с Русия, а вероятно и с някои други неприемливи за САЩ търговски партньори – борбата им с Китай предстои.

Усилията на Съединените щати да разпалят отново военния конфликт в Украйна са с добри шансове за успех. Много е вероятно интензивните бойни действия в Донбас да започнат още през лятото, а контролираните от глобалната корпоратокрация западни медии ще хвърлят вината за това върху Русия, независимо кой пръв ще наруши примирието от Минск, чиито условия Киев не изпълнява. Подобен развой на събитията ще бъде благоприятен за Вашингтон, а неговите планове за ЕС могат да се осъществят в най-близко бъдеще, ако Москва не издържи на провокациите и се реши на открита намеса в Украйна. Тогава Русия ще бъде представена като агресор, а това ще сложи край на надеждите на Кремъл да намери съюзници на Стария континент.

Брюксел продължава конфронтацията си с Москва

Активните действия на президента Франсоа Оланд и на канцлера Ангела Меркел в началото на февруари създадоха впечатление, че Франция и Германия са готови да се освободят от опеката на Америка и провеждат самостоятелна политика към Русия. Нещата обаче се оказаха доста по-сложни. Споразуменията в

Минск намалиха интензивността на противопоставянето в Донбас, но езикът на Париж и Берлин към Москва продължава да е враждебен. Преговорите в Нормандски формат (Русия, Германия, Франция, Украйна), които се проведоха във френската столица в края на февруари, не дадоха резултат, външният министър на Русия Сергей Лавров дори ги напусна преждевременно.

Въпреки дипломатическите си действия Федералната република остава зложелателна към Кремъл. В навечерието на годишнината от завръщането на Крим в Русия Меркел подкрепи решението на ЕС да удължи санкциите, правейки уговорка, че все пак трябва да се водят преговори с Москва (21). „Още на Съвета на ЕС през март стигнахме единодушно до извода, че въпросът за санкциите е свързан с изпълнението на Минските договорености. Ще го разгледаме отново през юни", поясни германският лидер на съвместна пресконференция с премиера на Полша Ева Копач във Варшава, състояла се на 28 април. „Канцлерът счита, че приетите по отношение на Русия ограничителни мерки трябва да бъдат съхранени", подчерта полякинята (22).

Поведението на ЕС в хода на кризата е логически свързано с политиката на Брюксел през изминалия четвърт век. Той се опитва да разшири жизненото си пространство за сметка на Русия, като първоначално измести Москва от позициите ѝ в Източна Европа, а после посегна дори към бившите съветски републики, създавайки проекта „Източно партньорство", който е с очевидна антируска насоченост и цели да изолира максимално Кремъл от Армения, Азербайджан, Грузия, Молдова, Беларус и Украйна. Подкрепата на Европа за Майдана в Киев е само последната капка, която преля чашата на търпението на Москва, а тя отдавна имаше достатъчни основания да реагира на неприятелските действия на западноевропейците. Тяхната позиция се отличава с двойни стандарти и удивително лицемерие. Обвързването на санкциите срещу Русия със спазването на Минските споразумения е колкото нелепо, толкова и арогантно. В Брюксел дори теоретично не допускат възможността примирието да бъде нарушено от Украйна. На Стария континент засега не мислят да се отказват от безрезервната си подкрепа за режима в Киев, нито са склонни да си отворят очите за неговите престъпления. Показателна е позицията на председателя на Европарламента Мартин Шулц. „Владимир Путин цели да разруши единството на Европейския съюз, като се опитва да влияе на отделни страни от общността", заяви немецът в интервю за германския седмичник „*Die Zeit*". Бившият ръководител на ПЕС коментира, че ЕС трябва категорично да противодейства на подобна намеса. „Ние трябва с всички средства да се противопоставим на опитите на Путин да разцепи ЕС и да влияе вътре в общността" – смята Шулц, който изразява увереност, че единната политика на ЕС по отношение на санкциите срещу Москва са значим външнополитически успех. Според Шулц опитите на някои държави (Унгария, Чехия, Словакия, Австрия, Италия, Кипър, Гърция) да блокират санкциите срещу Москва са резултат от руската пропаганда, която по думите му била „успешна" (23). В същия дух е и изявлението на президента на Европейския съвет Доналд Туск. „Най-добрият начин за подкрепа на Украйна ще бъде запазване на санкциите срещу Русия, докато не станем свидетели на цялостното изпълнение на споразумението от Минск", заяви той на пресконф-

ференция на 19 март – точно два дни преди срещата на върха на ЕС, на която бяха обсъдени санкциите (24).

Съвсем различна гледна точка по този въпрос има американският професор Майкъл Хъдсън, който е президент на Института за изследване на дългосрочните икономически тенденции *(ISLET)*. „Случилото се обръща с главата надолу всичко, на което ни учат в учебниците по политология. Там се казва, че държавите не трябва да имат врагове или приятели, а само национални интереси. Америка обаче заяви на Европа, че трябва да забрави за своите икономически интереси, защото има приятели в лицето на американците. Тоест че следва да прави това, което ѝ казва Вашингтон, защото Европа и Америка имат общ враг в лицето на Русия", отбелязва той. Според Хъдсън това означава, че европейците трябва да се лишат от руските пазари, както и да внасят нефт и газ от САЩ, които очевидно не са в състояние да запълнят пазара (25).

ЕС едва ли ще промени политиката си с лидери като Шулц и Туск. Големият въпрос е дали в Европа ще се намерят фигури, способни да се противопоставят на Америка и да отстояват интересите на своите държави въпреки волята на Вашингтон и Брюксел. Положителни сигнали в това отношение идват от Апенините. Изглежда, че Рим е готов да се обяви против удължаването на санкциите срещу Москва. „Италия изрази позицията си още през февруари – Министерският съвет няма да гласува за удължаване на санкциите", подчерта шефът на Управлението по търговия към икономическото министерство на Италия на конференция в Милано на 28 април, която бе организирана от асоциацията на италианските промишленици. „Вярваме в Русия, тя е процъфтяваща страна и надежден партньор", поясни Айхберг (26). Атина, Братислава, Будапеща, Виена, Никозия и Прага също сигнализират, че са готови да преосмислят позициите си и да се противопоставят на удължаването на санкциите срещу Москва. През април премиерът на Гърция Алексис Ципрас направи двудневно работно посещение в Русия. „За да се преодолее дълбоката криза в Украйна, трябва да се изостави порочният кръг на санкции", заяви той и подчерта, че разбира ответните мерки на Кремъл към държавите – членки на ЕС (27).

Въпреки тези оптимистични сигнали, перспективите противоречията да бъдат изгладени в близко бъдеще изглеждат скромни – нито един лидер на страна от Европейския съюз не уважи Парада на победата в Москва на 9 май, а колко силно влияние имат САЩ върху европейските политици се вижда от истерията, която бе разпалена около плановете на чешкия президент Милош Земан да почете събитието както подобава. Първоначално Земан имаше намерение да присъства на Червения площад по повод 70-годишнината от разгрома на нацизма. Той не се поколеба да постави на мястото му посланика на САЩ в Прага – Андрю Шапиро, позволил си да осъди решението на чеха да пътува за Москва, като заяви, че „оттук нататък вратите на Пражкия дворец са затворени за него". Няколко дни по-късно Земан обяви, че няма да бъде на военния парад, а само ще присъства на церемонията в памет на загиналите. Възможно е тази крачка назад да е резултат и на външен натиск върху президента на Чехия. Показателна е реакцията на премиера Бохуслав Соботка, който зае позиция, противоположна на позицията на Земан, и го порица заради плановете му да посети руската

столица (28). „Чехия е смятана за страна с ключово географско положение в Източна Европа – най-важното сред другите членки на НАТО в този регион, затова американците планират да разположат системата си за противоракетна отбрана именно в нея", коментира по този повод научният сътрудник на Института за Европа към РАН Александър Камкин, който смята, че Вашингтон няма да изпусне Прага от орбитата си (29).

Германия носи основната отговорност за политиката на ЕС

Отношението към Русия е само едно от противоречията в ЕС, които стават все по-сериозни. Моделът, за който тон се дава от Берлин, не е изгоден за голяма част от страните от Южна и Източна Европа. Германската икономика залага на износа, а високотехнологичната немска промишленост буквално задушава индустрията на държавите от европейския Юг, които разчитат предимно на туризма и селското стопанство и търпят сериозни загуби от въвеждането на обща европейска валута. Федералната република не е локомотив за икономиката на Стария континент, напротив, тя просперира за сметка на по-слабите страни в периферията. Тепърва ще се разбере дали в Берлин си дават сметка колко опасен е подобен курс. Факт е, че Меркел и екипът ѝ засега не предлагат алтернатива. Те продължават да настояват обедняващи страни като Гърция да спазват стриктна бюджетна дисциплина в икономическата си политика, да изплащат редовно непосилните дългове и да орязват социалните си разходи. Според редица авторитетни икономисти това е порочен кръг, който само ще задълбочава кризата и ще покачва социалното напрежение в Южна Европа. Очевидно е, че немският елит трябва да търси други възможности за по-отговорен и приемлив за всички членки на ЕС курс. В противен случай кризата ще се отрази негативно и на Германия – тя няма да е в състояние да поддържа високото ниво на износ, а това може да доведе и до вътрешна социално-политическа криза.

Именно с политиката на Германия може да се обяснят и все по-трудните отношения на Брюксел с Москва, като не бива да се подценява силното влияние на САЩ за някои решения на немското ръководство. Берлин се надява да включи освободената от влиянието на руската търговия и производство Украйна в орбитата на ЕС. Той вижда в бившата съветска република възможност да разшири пазарите си и да получи нископлатена работна ръка. „Сега минималната работна заплата в Украйна е сто евро месечно – с 30% по-малко, отколкото е в Китай. В страната има милиони хора, които ще работят в немските заводи срещу съвсем скромно заплащане – това е политиката, която провеждат всички германски правителства в десетилетията след падането на Берлинската стена", пише евродепутатът от френската Лява партия Жан-Люк Меланшон, който е един от най-принципните и последователни поддръжници на външната политика на Русия. Според френския икономист Жак Сапир овладяването на Украйна ще даде на Германия човешки резерви за десет-двайсет години напред, а това ще е изгодно за стареещата Федерална република, която се задъхва заради намаляването на нейното население в активна възраст и необходимостта да осигурява своите пенсионери. Най-вероятно тези планове трудно ще се осъществят поради сил-

ната връзка на украинската икономика с Русия и напрежението в Украйна (30), но именно те помагат да се разбере по-добре политиката на Берлин. Немското правителство упорито работи за преориентацията на всички търговски и производствени връзки на Украйна в направление към Европейския съюз и преди всичко към Германия. Разбира се, Федералната република не иска война с Русия, затова започва преговори с Москва именно когато ескалацията на напрежението стане заплашителна. Германия е главното действащо лице в Европейския съюз и носи основна отговорност за експанзията му на Изток. „Нищо в политическия ландшафт не позволява да се очаква смекчаване на основните причини за напрежение в Украйна, а общественото мнение в Европейския съюз се оформя по безотговорен начин", пише с тревога Меланшон (31).

Провежданата от Берлин политика неизбежно ще го сблъска с Москва. В Германия се водят много дискусии по тази тема. Освен загубите, които търпи част от германската промишленост, като аргументи против провеждания курс се припомнят заветите на Железния канцлер Ото фон Бисмарк, който предупреждаваше, че в никакъв случай не бива да се стига до конфронтация с Русия. Значителна част от съвременния немски политически и интелектуален елит се отнася с пренебрежение към тези заръки. „Изключително скептичен съм по този въпрос", подчертава историкът Хайнрих Аугуст Винклер, който предупреждава, че „специалните отношения между Германия и Русия" крият рискове. Той смята, че те няма да бъдат приети добре от Полша и балтийските държави. „Геополитическите отношения са се променили толкова много от XIX век досега, че формулите на Бисмарк вече не са подходящи за съвременния свят", убеден е и журналистът Норберт Ф. Пьоцъл (32). Доколко състоятелни са аргументите на цитираните „експерти", ще покаже бъдещето, но е факт, че въпреки уроците на историята Германия за трети път в рамките на сто години се изправя срещу Русия, при това без да се притеснява, че отхвърля подадената от Москва ръка и съдейства на политиката на САЩ, които желаят да осуетят партньорството между двата континентални колоса и за да изпълнят целта си, са готови да провокират мащабен военен конфликт в Източна Европа.

Идеята за обща европейска армия – опит за еманципация от САЩ

Противоречията между континентална Европа, от една страна, и Великобритания и САЩ, от друга, рядко се дискутират в публичното пространство, но те отдавна съществуват, а напоследък се забелязва и тенденция към тяхното задълбочаване. Показателен в това отношение е гафът, който допусна председателят на Европейската комисия Жан-Клод Юнкер в началото на май. „Англосаксонският свят ще се опита да провали европейския проект, ако бъде позволено на Гърция да напусне единната европейска валута", подчерта председателят на Еврокомисията на лекция в Католическия университет в белгийския град Льовен, която той изнесе на 4 май. По-късно говорителят на Юнкер се опита да заглади впечатленията от изказването му, пояснявайки, че под „англосаксонския свят трябва да се разбират пазарите и спекулантите, а не Великобритания" (33).

Оправданието му не звучи убедително и едва ли някой се заблуждава за какво става дума всъщност. Не е тайна, че част от континенталните елити иска да сложи край на англосаксонската хегемония. Именно подобни настроения в Европа са причината Русия да продължава с опитите си да привлече Брюксел на своя страна в сблъсъка си със САЩ. Със сигурност в Кремъл имат информация, която не е достъпна за широката общественост.

Затова предложението за изграждане на собствена армия на ЕС, анонсирано от Юнкер, може да бъде разгледано като опит за еманципация на Стария континент от Америка, независимо че поне официалните мотиви за проекта са насочени срещу Москва. „Европа ще покаже на Русия колко сериозно се отнася към отстояването на ценностите на ЕС", заяви Жан-Клод Юнкер на 11 март. Той бе подкрепен от министъра на отбраната на ФРГ – Урсула фон дер Лайен, която заяви, че „бъдещето е на по-тясното сътрудничество между Бундесвера с въоръжените сили на другите държави от ЕС с перспективата да бъде създадена европейска армия" (34). Формално Юнкер и Лайен продължават агресивната риторика срещу РФ, но думите им по-скоро трябва да притесняват САЩ, защото Москва едва ли има нещо против европейските въоръжени сили да са извън НАТО. Това ще увеличи възможностите ѝ да разкъса коалицията между Вашингтон и Брюксел. Осъществяването на проекта за самостоятелна европейска армия несъмнено ще даде повече политическа тежест на Стария континент.

Идеята за централизация на военните и политическите структури на Европа не е нова. Подобни инициативи са издигани и преди. Със сигурност това е важна стъпка към изграждане на собствена военно-политическа субектност. Засега реалност са само европейските национални армии, които имат различна степен на боеспособност, като всички са под шапката на НАТО, чрез който САЩ на практика имат пълен военен контрол над Стария континент. Алиансът определя военната насока на ЕС, а членовете му често се оказват въвлечени в американските агресии. Всичко това изигра лоша шега на ЕС и в случая с Украйна, където за пореден път се видя зависимостта на Брюксел от Вашингтон. Ролята на ЕС в този конфликт е подчинена, а икономическите и военните инструменти на Съюза не са в състояние да му осигурят възможността да предложи и осъществи собствен сценарий. Че перспективата някой ден той да се еманципира е плашеща за Америка, се вижда от реакцията на генералния секретар на НАТО Йенс Столтенберг, който отвърна студено на предложението на Юнкер и предупреди Европейския съюз да не създава общоевропейска армия, тъй като щяла да дублира военните възможности на Алианса (35). Позицията на норвежеца е обяснима, негов работодател на практика са САЩ. Известният геополитик Збигнев Бжежински неведнъж е подчертавал, че НАТО е инструмент за реализация на американските национални интереси. Вашингтон разполага и с допълнителни лостове за влияние – той контролира своите източноевропейски марионетки в Алианса, които също имат право на глас при вземането на колективни решения. Тях американците съзнателно ги противопоставят на „Старата Европа", която изглежда полага усилия да трансформира Съюза във федерация. Засега западноевропейците нямат успех, ЕС е по-скоро един фрагментиран политически субект, който е неефективен, когато възникне криза. Ярък пример за това е пропуснатата от Брюксел възможност да предотврати войната в

Украйна през миналата година. За целта той трябваше да откаже признаването на режима в Киев и решително да се противопостави на агресията му в Донбас.

Финансовите съображения също могат да попречат на изграждането на собствени въоръжени сили на ЕС, те са особено актуални на фона на продължаващата икономическа криза. Досега Европа пестеше много от разходите за отбрана, тяхната тежест и до днес се поема основно от САЩ. Що се отнася до състоянието на европейските армии – пресен е споменът как участниците в интервенцията в Либия през 2011 година бяха принудени да търсят помощ от американците, след като се изчерпа запасът им от ракети и боеприпаси за високоточните оръжия.

Сценарий за изграждане на независима европейска армия не бива да бъде изключван от сметките в дългосрочна перспектива, но засега шансовете за създаване на европейски военни структури извън НАТО изглеждат скромни. Те ще се превърнат в пепел, ако Вашингтон успее да провокира открит конфликт между Русия и Украйна. Колко силно е атлантическото лоби на Стария континент се вижда от настроенията в някои кръгове от най-голямата политическа сила в Европейския парламент. „Ние трябва ясно да покажем, че сме готови да воюваме, за да запазим в бъдеще европейските ценности", заяви Роланд Фройденщайн, който е заместник-ръководител на изследователския център „Мартенс" към Европейската народна партия (36).

Украйна не изпълнява споразуменията от Минск

Украинската власт няма желание да изпълнява подписаните в Минск споразумения. През февруари тя предизвика ненужно кръвопролитие, благославяйки безумната съпротива в обкръженото от опълченците Дебалцево, довела до гибелта на хиляди войници. Нова точка в наглото и провокативно поведение на Киев бяха приетите на 17 март поправки в закона за особения статут на Донбас, в които териториите на ДНР и ЛНР бяха определени като „временно окупирани" и това на практика сложи кръст на споразуменията, подписани в столицата на Беларус. Съгласно документа особен ред на местно самоуправление ще действа временно на териториите, „разположени между държавните граници на Украйна и РФ, крайбрежието на Азовско море и линията, която е определена от допълненията към това постановление, съответстващи на Минския меморандум от 19 септември 2014 г.". Тоест в списъка не са попаднали населените пунктове, освободени от опълченците след тази дата – например Дебалцево. Освен това Порошенко предложи въвеждането на особен статут да се свърже с провеждането на местни избори по украинското законодателство и демократичните стандарти на ОССЕ. Според документа изборите ще бъдат възможни само след „извеждането на незаконните военни формирования и техника от територията на Украйна". Президентът настоява също да се осигури на участниците в изборите равен достъп до медиите, тоест да се възобнови работата на украинските медии в ДНР и ЛНР. Той се обърна към Съвета за сигурност на ООН и към Съвета на Европейския съюз с молба за въвеждане на миротворци в Украйна. По същество Радата предлага на Новорусия да капитулира. „Отказвайки на Донбас особен статут, Киев стъпка крехкото примирие

и доведе преговорите до задънена улица. Никакви компромиси не са възможни, докато не бъдат отменени позорните решения на президента Порошенко и Върховната рада", заявиха в отговор лидерите на ДНР и ЛНР Александър Захарченко и Игор Плотницки (37).

Очевидно мирът не е цел на правителството в Киев. Напротив – то се стреми чрез насилие и икономическа блокада да унищожи Донбас. „Киев се нуждаеше от Минските споразумения, за да си поеме дъх", уверен е водещият експерт на Центъра за военно-политически изследвания на Московския държавен институт за международни отношения (МГИМО) Михаил Александров. „Сега киевският елит саботира Минския процес, но се държи така, сякаш не той е архитект на неговия провал", твърди експертът, който обръща внимание, че „украинската страна извършва действия с цел да дестабилизира обстановката в Донбас и така да предизвика военен конфликт между Запада и Русия. Пример за това е инициативата за въвеждане на миротворци, като замисълът е по пътя на провокиране на стълкновение с опълченците да предизвика въвличане на Запада във военен сблъсък с РФ" (38).

Тези заключения се потвърждават и от другите действия на Киев – той прегрупира войските си, отказа да изтегли тежките си оръжия от фронтовата линия, а серията от демонстративни убийства на журналисти и политици в страната през април засилва впечатленията, че украинското правителство не е демократично. Престъпленията предизвикват опасения, че режимът няма да се спре пред нищо, за да унищожи опозицията вътре в страната, и ще продължи курса към въоръжен сблъсък в Донбас. Потвърждение за тези страхове е нарасналата интензивност на престрелките в Новорусия от началото на май (39).

Масовите репресии и ликвидирането на несъгласните в Украйна напомнят за действията на диктатора Пиночет в Чили през 70-те години на XX век. Не бива да се забравя, че и той дойде на власт след преврат, подкрепян от Америка. Само между 12 и 16 април в Украйна бяха убити трима журналисти, както и бившият депутат Олег Калашников (40). Все по-ясно става, че колкото по-често се употребяват думите „свобода и демокрация", толкова по-профашистки са реалните действия на марионетките на САЩ. Най-тревожното е, че Америка и Европа реагират сдържано на политическите убийства в Украйна, а това навява на мисълта, че прословутите „евро-атлантически ценности" са понятие, което няма реално морално измерение, а западните политици го използват само когато трябва да защитят свои непопулярни решения.

Курсът, провеждан от управляващите в Киев, остава неизменен – единствената им мисъл е как да причинят колкото може по-голям ущърб на Русия. Благоденствието на населението не влиза дори в плановете на управляващите. Цялата идеология на съвременна Украйна се гради върху два стълба – русофобията и антисъветизма. Неонацизмът в страната се разраства, а фактът, че САЩ отказаха да подкрепят резолюцията на ООН, осъждаща пропагандата и героизацията на нацизма, е показателен.

Никакви реформи в Украйна не могат да бъдат осъществени, без това да доведе до рязко влошаване на социално-икономическата обстановка в страната. Мерките, за които настоява МВФ в замяна на отпуснатите кредити, предвиждат

неколкократно увеличаване на цените на електроенергията и газта, замразяване на пенсиите и на социалните помощи, увеличаване на пенсионната възраст, както и отказ от редица социални програми. Като всички тези неща ще бъдат направени с аргумента, че трябва да се оптимизира бюджетът (41).

Режимът в Киев проявява удивителна изобретателност във враждебните си действия към Русия. Вихрещата се русофобия изглежда още по-нелепа, като се има предвид, че през изминалите две десетилетия Украйна живя преди всичко благодарение на евтиния газ на Русия и на руския пазар за своята продукция. На 21 април Върховната рада в Киев прие изявление за „Отпор на въоръжената агресия на РФ и преодоляване на нейните последствия". Под агресия украинската страна разбира обединението на Крим с Русия, провъзгласяването на ДНР и ЛНР и т.н. Очевидно това действие е съгласувано между властите в Киев и техните американски ментори. С него те преследват две основни цели. *Първо* – да бъдат удължени санкциите на Европейския съюз срещу Русия. Те ще бъдат разглеждани през юни, а поне формално трябва да има повод да останат в сила. *Второ* – възможно е през лятото „да се случи нещо", което да потвърди „правотата" на Върховната рада и приетия от нея документ. Реакцията на „световната общност" (така Западът определя себе си) и най-вече на страните от ЕС, които ще вземат решения относно санкциите, е предвидима. Според руския експерт Сергей Михеев властите могат да изградят юридическа основа, която да използват за предявяване на искове към Русия в международни арбитражи – например да настояват за изземане на руска собственост в други държави и за изплащане на компенсации. Подобни искове вече са предявявани към други държави в миналото (42).

Два дни по-късно президентът Петро Порошенко направи поредната антируска провокация. Пред френската телевизия *iTele* той заяви, че въпросът за присъединяването на страната към НАТО ще се решава чрез референдум, а приоритет в политиката ѝ е присъединяването към ЕС (43). С това за пореден път той даде да се разбере, че всякакво компромисно споразумение с Русия и възстановяване на нормални отношения между двете страни е изключено в обозримо бъдеще.

Случващото се днес в Украйна може да бъде обобщено в няколко точки. 1. Възпитание в русофобия както на младите, така и на по-възрастните граждани. То се осъществява стриктно и последователно. Това е официална държавна политика. 2. Фирмите на конкурентите на управляващите се изместват от пазара или бягат от контрола на украинската власт, а решаващата дума в големите спорове имат САЩ или ЕС. Такъв бе случаят с конфликта между президента Порошенко и олигарха Игор Коломойски, който бе принуден да си подаде оставката като губернатор на Днепропетровската област, а след това напусна страната. 3. Всякакви социални протести и критики към властта се потушават, а в официалните медии тази тема почти не се повдига. 4. САЩ и ЕС все по-активно подпомагат укрепването на украинската армия. За „Неделимата" те изпращат оръжие, инструктори и военни подразделения. 5. Киев се придържа към позицията, че примирието повече или по-малко се спазва, затова неговите усилия са насочени към „по-важни" проблеми. Не се дават обяснения относно обвиненията за нарушаване на Минските договорености с провокативния закон за статута на Донбас.

6. Киев усилено фалшифицира историята, през април той обяви сътрудничилата на нацистка Германия Украинска въстаническа армия (на украински УПА) и Организацията на украинските националисти (ОУН) за участници в борбата с хитлеризма, независимо че те са свързани с някои от най-зловещите престъпления по време на Втората световна война. Очевидно подобна интерпретация трудно ще бъде приета от значителна част от населението на Украйна (44).

Всичко това е предпоставка за увеличаване на напрежението вътре в страната, а единственият начин властта да отклони вниманието на обществото от все по-сериозните проблеми е възобновяване на конфликта в Донбас и сплотяване на населението срещу външния враг, за какъвто е представяна Русия.

Напрежението в Донбас нараства, Киев застрашава и Приднестровието

След подписването на Минските споразумения на 12 февруари могат да се отбележат няколко основни тенденции на фронтовата линия. *Първо*. Обменът на пленените се провежда само частично, Киев продължава да връща на ДНР и ЛНР предимно обикновени граждански лица, които често задържа по недоказани подозрения в симпатия към Новорусия. Военнопленниците често се връщат със следи от побои и мъчения. *Второ.* Интензивността на военните действия значително намаля, сега преобладават предимно локални обстрели. Инициативата за прекратяване на примирието е на украинската армия, която се опитва да открие слабости на военните сили на Новорусия при Широкино, Пески и Бахмутка. *Трето.* Тежкото оръжие на Новорусия на практика е изтеглено, а армията на Украйна хитрува – тя не изтегля, а само предислоцира артилерията си в района около фронтовата линия. „Украинските силовици заявяват, че докато нямат потвърждение за изтегляне на техниката на опълченците, няма да „оголват предния край напълно", каза по този повод официалният представител на украинските части в спецоперацията Андрей Лисенко (45).

Песимистични изглеждат перспективите и по въпросите от политически характер, където не се вижда никаква тенденция към постигане на приемлив за двете страни компромис. Характерни са няколко основни момента. *Първо.* Икономическата блокада на Донбас не е снета и очевидно Киев няма намерение да го направи. *Второ.* Украйна отказа да обяви амнистия, а властите в Киев подчертаха, че дори това да се случи, тя няма да обхване ръководството на ДНР и ЛНР. *Трето.* Украйна не е започнала конституционна реформа. *Четвърто.* С изискването за въвеждане на чуждестранни миротворци Украйна изопачава точката на Минските споразумения, която гласи, че контролът на границата с РФ трябва да се съгласува с ДНР и ЛНР. *Пето.* Няма никаква яснота за политическото бъдеще на Донбас, която да позволи да бъдат решени противоречията, предизвикващи конфликти.

Може да се обобщи, че в месеците след февруари се повтаря случилото се след споразуменията в Минск, които бяха подписани през септември 2014 г. Същото важи и за външнополитическата обстановка. *Първо.* Западът с нищо не показва, че е готов да преосмисли позицията си. Той настоява не само за капитулация на Донбас, но и за „връщане на Крим в Украйна". САЩ и ЕС продъл-

жават да заплашват Русия с нови санкции и ултиматуми на принципа: „Дайте ни това, което искаме, вашето мнение не ни интересува." *Второ.* Киев усилено се подготвя за война, като използва както свои ресурси, така и чуждестранна помощ в лицето на американските, британските и канадските инструктори, а с отпусканите му средства продължава да закупува военна техника. Вече е известно, че американският мозъчен тръст Атлантически съвет съвместно с Бруклинския институт са подготвили доклад, озаглавен „Защита на украинската независимост и противодействие на руската агресия: какво трябва да правят САЩ и НАТО". В документа се говори преди всичко за средствата, които Вашингтон трябва незабавно да предостави на Киев. Очевидно е, че това са средства главно за разузнавателни цели. Например – антибатарейни радари, които да определят местонахождението на системите за активен залпов огън на артилерията в радиус от 30–40 км; безпилотни летателни апарати, средства за борба с радиоразузнаването, средства за осигуряване на секретни връзки и т.н. Всичко това означава, че процесът на интеграция на Украйна с НАТО вече тече, защото именно разузнаването обезпечава системата на управление на въоръжените сили в конкретните места (46). Президентът Порошенко пък се похвали, че 11 страни са оказали военна помощ на Украйна по време на примирието, а в началото на февруари 2015 г. Върховната рада одобри създаването на литовско-полско-украинска бригада – ЛитПолУкрбриг (47). *Трето.* Продължават провокациите на украинците и това включва както фронтовата линия, така и другите райони – минирани са мостовете от Крим към Украйна, за всеки инцидент в страната се обвиняват Русия или опълчението. *Четвърто.* САЩ продължават да изграждат широка антируска коалиция, те се опитват да поставят конфликта на по-широка плоскост. Търпението на Русия се подлага на изпитание и с дипломатическите маневри около доставките на оръжие за Украйна.

Минското примирие през февруари по-скоро играе ролята на пауза преди нова ескалация на военни действия, която вероятно ще настъпи през лятото. За целта Киев изчаква пари от МВФ. Още на 17 март президентът Петро Порошенко отправи призив за провеждане на международна операция за поддържане на мира и сигурността в Донбас, който бе подкрепен от Върховната рада. Колко войнствени са настроенията в украинския парламент в Киев се разбира от факта, че гласа си „за" обръщението на Порошенко дадоха 341 парламентаристи при необходим минимум от 226 гласа (48). Всичко това не остава незабелязано от руската дипломация, която е наясно кой стои зад това поведение на украинските депутати. „Вашингтон се държи така, сякаш подстрекава Киев към военно решение на конфликта в Донбас", заяви министърът на външните работи на Русия Сергей Лавров (49).

Ръководствата на ДНР и ЛНР си дават сметка колко сериозна е ситуацията. Те изтеглиха тежката артилерия от фронтовата линия, но продължават попълването на частите на опълченците и строителството на съоръжения за военни цели.

Внимание заслужава опасността да бъде разпален конфликт и в Приднестровската молдовска република (ПМР). На среща с румънския си колега Клаус Йоханис Порошенко е предложил да бъде оказана помощ на Молдова „да

възстанови териториалната си цялост" (50). Според някои анализатори това на практика може да бъде възприето като призив към Румъния за агресия против Приднестровието. Изглежда целта на президента на Украйна е да вкара и Русия в този конфликт и при негова ескалация да изведе противопоставянето на ниво НАТО – Русия, тъй като Румъния е член на Северноатлантическия алианс (51). В Приднестровието е разположена руска военна база, а ако румънските или дори молдовските войски при подкрепа на румънските атакуват ПМР, Русия ще бъде принудена да се намеси, както стори това в Грузия. Не е ясно дали НАТО също ще се включи, но подобна възможност съществува, а това би означавало възникване на още една гореща точка в Европа.

Русия е устремена към нов глобален проект

Русия е подложена на безпрецедентен натиск, тя е изправена вероятно пред най-сериозното изпитание за последното столетие. Това призна и Дмитрий Медведев на 21 април в отчета си за работата на правителството пред Държавната дума. „За пръв път след разпадането на СССР, а може би и в цялата история на Русия, страната ни бе подложена на два външни шока наведнъж – резкия спад в цените на петрола и безпрецедентно твърдия натиск със санкции", каза премиерът на РФ (52). Той съобщи, че „практически няма нито един отрасъл на икономиката, който да не е засегнат. Започвайки от финансовата сфера – под формата на ограничаване достъпа до чуждестранен капитал – и стигайки до вноса на технологии" (53). Към изброените проблеми трябва да се добавят засилващото се военно присъствие на НАТО край границите на РФ и задълбочаващият се конфликт в Украйна, където изкуствено подклаждана-та русофобия добива все по-застрашителни размери. Подобни трудности не са нещо необичайно в руската история. Великата евразийска страна отдавна е доказала, че може да се справя с големите изпитания и да побеждава, докато зложелателите ѝ потриват ръце, очаквайки нейното поражение.

В създалата се сложна ситуация за Русия има няколко основни приоритета. *Първо*. Да укрепи въоръжените си сили, като ясно покаже на Америка, че всеки опит за разпалване на война край руските граници може да доведе до глобален Апокалипсис. *Второ*. Да води многопосочна дипломация, да използва всички възможности за мирно решение на кризата в Украйна, но не с цената на едностранни отстъпки. Да си осигури колкото може повече съюзници или поне неутралитета на държави, които Вашингтон би искал да използва срещу нея. *Трето*. Да стабилизира икономиката си и постепенно да я изгради на нови принципи, да осъществи реиндустриализацията и да намали зависимостта си от износа на енергоносители и вноса на западни стоки и технологии. *Четвърто*. Да предложи на света нова универсална идея, нов проект, който да съчетава в себе си най-доброто от ценностите на Съветския съюз и предшестващата го Руска империя, която бе стожер на Православната цивилизация, освободителка на България и на другите православни народи на Балканите.

„Русия има само два верни съюзника – армията и флота", гласи известният афоризъм на Александър III. Фразата на забележителния император не бива да

се абсолютизира, но и днес въоръжените сили са най-важният гарант за руската сигурност, а и надежда на човечеството, че глобалният диктат на Вашингтон може да бъде озаптен и че има граници, които дори Америка не може да нарушава. През последните години Русия положи големи усилия да модернизира армията си, да осмисли настъпилите промени в глобалния свят и да разработи стратегия, която да ѝ позволи не само да отрази пряка военна интервенция, но да реагира и на други заплахи, характерни за нашето време: психо-историческата война – част от която е информационната война, цветните революции и глобалният тероризъм.

„Съвременните предизвикателства към сигурността на нашата държава не остават без адекватна реакция. Предприеманите във връзка с това мерки позволяват да се осигури надеждната защита на интересите на Родината", заяви началникът на Генералния щаб на Въоръжените сили на Руската федерация Валерий Герасимов на конференцията по сигурността с участието на дипломатическия корпус, акредитиран в Москва. В речта си той акцентира, че РФ поддържа стратегическите си ядрени сили на равнище, позволяващо да се решават задачите за ядрено възпиране, че се усъвършенства въздушно-космическата отбрана на страната, че са подписани дългосрочни споразумения за сътрудничество с Абхазия, Армения, Киргизия, Таджикистан и Южна Осетия и се осъществяват планове за превъоръжаване на армията на Руската федерация (54).

Русия продължава да развива отношенията си със своите партньори в Евразийския съюз Армения, Беларус и Казахстан. Тя ясно си дава сметка колко важно е изграждането на сътрудничество със страни, които не приемат еднополюсния модел, налаган от САЩ. От особено значение е акцентът върху стратегическото партньорство с Китай, което вероятно ще се окаже ключът към успешното противодействие на все по-агресивното поведение на Америка. Показателни в това отношение са руско-китайските военни учения в Средиземно море, които ще се проведат от 11 до 21 май (55). Знаково е и присъствието на китайския лидер Си Дзинпин на Парада на победата на Червения площад в Москва на 9 май.

Москва няма как да остане безразлична към изграждащата се глобална Противоракетна отбрана (ПРО) на САЩ, която се разполага в Европа, на територията на Америка и в Северна и Североизточна Азия – плътно около границите на Руската федерация. Затова Кремъл продължава да търси съюзници и в ЕС независимо от недружелюбното му поведение и наложените санкции през последните две години. Руската дипломация проявява изключително търпение и демонстрира готовност за развиване на приятелските отношения с Германия, независимо от враждебните действия на Берлин. „Това партньорство е нужно, за да повлияе на Европейския съюз да действа според собствените си интереси, а не според указанията отвъд океана", смята Сергей Лавров (56).

Русия обръща сериозно внимание и на отношенията си с Иран. Още в края на миналата година на посещение в Техеран бе военният министър Сергей Шойгу, който подписа редица важни споразумения. Съществена крачка напред в сближаването на двете страни направи Владимир Путин, който през април разреши да бъдат извършени доставките на ракетните комплекси С-300 и по този

начин до известна степен неутрализира опитите на САЩ да привлекат влиятелната близкоизточна страна в своята орбита.

Руската дипломация прави всичко възможно, за да постигне мирно решение на кризата в Донбас, колкото и скромни да изглеждат шансовете за успех. На 22 април Сергей Лавров за пореден път изрази позиция, че Москва иска Украйна да остане неутрална държава във военно-политически смисъл. „Ние се ръководим от съображението, че Украйна е нашият най-близък съсед, а народите ни са братски. Искаме нашите съседи да живеят добре. За да се случи това, Украйна трябва да съхрани териториалната си цялост", заяви външният министър в ефира за „Спутник", „Эхо Москвы" и „Говорит Москва" (57). Лавров вярва, че това може да стане, ако Киев се откаже от идеята за унитарност на страната и спре украинизацията. „Украйна може да съществува само като държава, която признава многообразието в своите региони и тяхната култура", подчерта той (58). Балансираната му позиция не бива да се възприема като предателство на ДНР и ЛНР, тя е просто дипломатически ход, който ясно показва готовност за диалог. Русия вече изрази своето становище, че оттук нататък само хората в Донбас ще решават кой да ги управлява и повече няма да се съобразяват с диктата на Киев. Важна крачка в това отношение са проведените финансови реформи в двете републики, в които рублата вече е основно парично средство. Очевидно отношенията им с Евразийския съюз тепърва ще се развиват. Но перспективата ДНР и ЛНР дори формално да останат в рамките на Украйна изглежда скромна. Режимът в Киев недвусмислено показва, че няма намерение да прави каквито и да е отстъпки и няма готовност да осъществи конституционната реформа на страната, за която се съгласи на преговорите в Минск през февруари. „Очакваме украинските власти да изпълнят всички договорености от Минск. Преди всичко, както вече се говори за това, е необходимо да се създадат работни групи в рамките на минския процес, които да започнат да действат в няколко направления. Става дума за политическата реформа, за промените в конституцията, за икономиката, за границата и т.н. За всичко това трябва да се работи практически, само приказки не са достатъчни. За съжаление засега виждаме нови опити за натиск, липсва истинско желание да се реши въпросът с политически средства", заяви Владимир Путин на традиционната си пресконференция на 16 април (59). Малко вероятно е руският президент наистина да вярва, че властите в Украйна са готови да изпълнят поетите ангажименти. Той едва ли си прави подобни илюзии след варварското убийство на журналиста Олес Бузина на 16 април. Съвършено ясно е, че властите в Киев няма да толерират не само проруските активисти, но дори и тези обществено-политически фигури, които не са радикално националистически.

На фона на истеричния Киев все по-силно се откроява добронамерената на Путин, който се надява, че страните в постсъветското пространство ще се влеят в Евразийския съюз, водени от желанието за просперитет и взаимноизгодни отношения. „Искам да подчертая: нямаме намерение да възраждаме империята. Нямаме имперски амбиции, но можем да осигурим достоен живот на всички, включително и на руснаците в близките за нас страни, което ще се осъществи по пътя на взаимноизгодното сътрудничество", каза руският лидер. „Тези думи в никакъв случай не означават, че президентът се е отказал от

идеята за възраждане на Руския свят и за отказ от историческите територии на Русия. В действителност той просто играе с думите, противопоставяйки понятията „империя" и „интеграция", натоварвайки първото от тях с негативни асоциации, които са свързани с налагането на волята на силния над слабия. Днес подобна империя е САЩ, Путин директно напомни за това", пише по този повод анализаторът Пьотър Акопов (60).

Москва е далеч по-мотивирана от Вашингтон при конфликта в Украйна. Все пак става дума за защита на националния суверенитет и на изконна част от Руския свят, временно изгубена заради безотговорната политика на Горбачов, Елцин и петата колона на Запада в Русия в края на 80-те и началото на 90-те години на XX век. Събитията от последните месеци навяват на мисълта, че Москва по-вероятно ще се откаже от проекта Новорусия и ще направи всичко възможно, за да реинтегрира цялата Украйна към Руския свят. Изключение вероятно ще бъде направено за някои части от Галиция, в които русофобията е изключително силна. Курсът към изграждането на неутрална и извънблокова Украйна изглежда по-скоро като дипломатическа идея за временно ползване, отколкото като дългосрочен политически замисъл. Западът вече е вложил толкова много в изграждането на русофобска прослойка сред интелигенцията и украинския политически елит, че изглежда немислимо Киев да води балансирана политика, дори формално да обяви неутралитет.

Оставането на каквато и да е „самостоятелна" Украйна ще бъде пречка за руско-европейското взаимодействие. На практика Русия няма алтернатива и тя е длъжна рано или късно да интегрира Украйна в Евразийския съюз или дори в руската държава, като след това неизбежно ще трябва да проведе нова русификация, след украинизацията, разработена като проект от австрийските и германските стратези през XIX век и наложена изкуствено след революцията през 1917 г. и особено след разпада на Съветския съюз през 1991 година.

Либералният икономически модел и зависимостта от износа на суровини на Запад са едни от основните проблеми на Русия. Владимир Путин дълго време се бори с това наследство от 90-те години на миналия век. Той консолидира РФ и възстанови авторитета ѝ на международната арена, но закъснява с реиндустриализацията и изграждането на нов икономически модел. Кризата в Украйна и наложените санкции ускоряват този оздравителен процес. Завоят към по-големи социални ангажименти на държавата също е задължителен. Растежът на икономиката, за който толкова често говорят либералните икономисти, не може да бъде самоцел – приоритет трябва да е и по-справедливото разпределение на благата, благоденствието на всички граждани и изграждането на модел, който да спечели широки симпатии по цялото земно кълбо. Путин даде достатъчно ясни сигнали, че Кремъл ще се движи именно в тази посока. „Не бива просто да търпим – необходимо е да използваме ситуацията, която се създаде заради санкциите, да достигнем нови предели. Днес трябва да градим собственото си производство, надявам се създалата се ситуация да допринесе за развитие на високотехнологичните отрасли на икономиката ни с по-бързи темпове от досегашните" (61), заяви президентът в отговор на запитване по пряката линия на 16 април. „Пазарът на нашите производители в самата Русия беше зает, особено след влизането ни в

СТО, а сега той е разчистен" (62), подчерта Путин, който показа, че си дава сметка за щетите, които неолибералният път е нанесъл на Руската федерация.

Подобна гледна точка се споделя и от други авторитети. Очевидно сега Русия се бори за своето оцеляване, а за да се спаси, е необходимо да направи промени. „Трябва да се разбере, че на Русия е обявена икономическа война, а ние продължаваме да водим икономическата си политика по правилата на този, който ни обяви войната, и много внимателно следим да не ни се обиди", смята журналистът Михаил Леонтиев. Според него „потвърждение за намеренията на САЩ е фактът, че в началото на март президентът Обама удължи с една година санкциите за Русия. Това решение беше прието, тъй като ситуацията в Украйна продължава да бъде извънредна и е „необикновена и изключителна заплаха за националната сигурност и международната политика на САЩ" (63). „Има два императива, от които трябва да тръгнем в анализа си – първият е, че санкциите, поне американските, са приети завинаги, и второ, че е взето окончателно решение относно Русия, прието както за Владимир Путин, така и за съществуващата система на властта в Русия. Трябва ясно да се разбере, че с унищожението на тази власт ще бъде унищожена и Русия, защото втори път тези грамотни другари няма да допуснат грешка, както тогава, когато решиха, че Русия ще се самоунищожи", продължи мисълта си пресекретарят на „Роснефт" пред „Русская служба новостей" (64).

Надеждите на Запада Русия да рухне в резултат на икономическия, политическия и информационния натиск засега не се оправдават, това се вижда от възстановяващата се рубла. „Към края на юни рублата ще укрепне с 5.1% спрямо долара и курсът ще стане 55.4 рубли за долар", прогнозира главният икономист на лондонската *Royal Bank of Scotland Group Plc* Татяна Орлова (65). Опора за Москва са и увеличаващите се златни запаси на Русия. През март те са нараснали с 2.58%, а към 1 април 2015 г. достигнаха 1237.9 тона, което е почти с 200 тона повече в сравнение с 1 януари 2014 г. (66).

Изключително важно е, че Путин се опира на подкрепата на широките народни маси. Очевиден е неуспехът на Запада в опитите му да провокира цветна революция в Москва. Показателно в това отношение е загадъчното убийство на опозиционера Борис Немцов в края на февруари. То предизвика истерична реакция на САЩ и ЕС, но не успя да провокира политическа нестабилност.

Колкото и умела да е руската дипломация, тя няма да е достатъчна за успешно противопоставяне на Запада. На Русия ѝ е необходима нова Велика идея, която да сплоти около нея не само народите от бившия Съветски съюз, но и да бъде привлекателна за огромната част от човечеството, която не приема Новия световен ред, глобалния диктат на САЩ и стоящата зад тях корпоратокрация. Руската империя бе стожерът на Православието, а СССР предложи на света Левия проект, който спечели сърцата на милиарди хора по цялото земно кълбо. Президентът Путин със сигурност разбира необходимостта от нов глобален проект, но едва ли е случаен факт, че той не бърза да го обяви. Най-вероятно той се стреми да намери баланса между идеята за социална справедливост и идеята за съхраняване на уникалната културна идентичност на народите. Това трябва да обедини егалитарните и консервативните ценности. Показателно е, че в Европа симпатиите към Русия идват както от лагера

на антисистемната левица, така и от партиите, залагащи на почитта към традициите.

Въпрос на време е Кремъл да предложи новата идеология. Русия и сега може да се похвали с някои постижения на идейния фронт. Тя е голямата надежда на всички, които не приемат съществуващия световен ред и тенденцията към абсолютно господство на глобалната корпоратокрация, чийто път с огън и меч проправят САЩ. „Супердържавата, претендираща за изключителност и смятаща себе си за център на света, няма нужда от съюзници, а от васали", подчерта Путин. „Русия не само не може да поддържа такива отношения, но дори не може да съществува при тях, това трябва да го разберат всички", уточни той на пресконференцията си на 16 април. Тази констатация е насочена не само към гражданите на РФ, но и към целия свят. С нея се показва, че Москва не само не е съгласна с американската хегемония в системата на международните отношения, но я смята за несъвместима със самия факт на своето съществуване. Това е начин да се обозначи курсът на Русия към изграждане на един по-справедлив и устойчив свят. Както отбеляза авторитетният руски геополитик Александър Дугин, в Украйна се прояви една важна закономерност за съвременната международна политика: „САЩ са носители на хаос, а Русия носи ред. Където и да се намеси Америка – Афганистан, Ирак, Либия, Сирия и Украйна, следва разпад на държавността, вместо нея има озверели тълпи, разединени и враждуващи помежду си обществени групи." Той прави извода, че колкото по-голямо е влиянието на САЩ в света, толкова по-голям ще е хаосът и че това важи не само за Украйна, но и за Ислямския свят, Европа и дори за самите САЩ (67). Русия е символ на стабилността, на мира и постепенното развитие, който се противопоставя на насилието и разрухата, олицетворявани от Америка.

Европа е опасно близо до война

Нарасналото напрежение между САЩ и Русия излиза извън рамките на военния сблъсък в Донбас. На дневен ред е въпросът – ще успее ли Русия да реализира и разшири успешно вече сформиралия се Евразийски съюз, ще се развият ли поощряваните от БРИКС алтернативни на западните финансови институции, ще се сложи ли край на господството на долара в световната финансова система, или усилията на Америка ще пресекат всички тези опити в зародиша им.

Политиката на Вашингтон няма как да срещне разбиране в Москва, а дума в съперничеството има и Китай, който със сигурност няма да стои безучастен – победа на Запада срещу Русия драстично ще наруши и без това крехкия международен баланс, а това би поставило и Пекин в опасна ситуация.

Разговорите на Джон Кери с президента Владимир Путин и с министъра на външните работи Сергей Лавров в Сочи на 12 май няма да повлияят на развоя на събитията в Украйна – Вашингтон и Москва остават на противоположни позиции. Вероятно държавният секретар се е опитал да разбере какви са стратегическите намерения на руския президент, но едва ли е научил много. Американците продължават да се придържат към тактиката с едната си ръка да душат Русия, а с другата да преговарят, опитвайки се да я използват за свои цели в горещи

точки на земното кълбо. Със сигурност те са притеснени от задълбочаващото се сътрудничество между Руската федерация и Китай, но е наивно да се очаква, че Путин ще се поддаде на внушенията им и ще направи компромиси. Руският лидер ще продължи курса към многополюсен свят, дори когато Украйна изцяло се върне в сферата на руското влияние.

Американският натиск няма да отслабне, той ще се развива в няколко основни направления. *Първо*. Интензивна информационна война, насочена не само към Русия, но и към всички граничещи с нея държави, както и към членките на ЕС, които САЩ не желаят да изпуснат от своята орбита. Целта е да се наложи определена гледна точка за конфликта в Украйна сред населението и така на фона на външната заплаха да се тушира недоволството му към контролираните от Вашингтон местни управляващи елити. Това е основната причина САЩ и европейските им партньори да продължават да тръбят, че Русия е нарушила международното право, независимо че референдумът в Крим през 2014 г. бе напълно законен и съответства на Устава на ООН и на правото на нациите на самоопределение. *Второ*. Ревностно провеждане на политика на сдържане на Москва. САЩ правят всичко възможно, за да внушат на граничещите с РФ държави, че тя е заплаха за тяхната сигурност и затова се налага да увеличат военния си потенциал. Американците се надяват да достигнат такава степен на превъзходство над Русия в конвенционалните въоръжени сили, че да ограничат максимално възможността на Кремъл да отвръща на провокациите. *Трето*. Под лозунга за „борба с руската агресия и защита на съществуващия световен ред" САЩ не само ще се стремят да замразят статуквото, образувало се след разпада на Съветския съюз и разширяването на НАТО и ЕС на Изток, но и ще подготвят условия за нова експанзия в Евразия, която да подчини РФ и да употреби останките ѝ в бъдещия сблъсък с Китай. Замисълът им е Поднебесната империя също да бъде максимално ограничена и отслабена. За целта те използват всички възможни дипломатически средства, за да принудят ЕС да удължи неизгодните за него санкции срещу Русия и да съдейства на Вашингтон в опитите му да предизвика разногласия в БРИКС.

Дори да се стигне до споразумение за неутрален статут на Украйна, това ще е равнозначно на поражение за САЩ. Подобен изход ще подрони техния международен престиж, ще сложи край на монопола им за употреба на сила по цялото земно кълбо, а това значи и край на неолибералната глобализация. Затова Вашингтон ясно показа, че няма да приеме разделянето на света на сфери на влияние. Той ги определя като отживелица от ялтенско-потсдамската система, изчерпала се в края на Студената война. Не е важно, че това не отговаря на истината, просто САЩ не са готови да признаят, че който и да е освен тях има право на сфери на влияние. Сама по себе си тази постановка е заплаха за световния мир. Ако тя не се промени, човечеството ще живее в постоянен страх, че всеки конфликт може да прерасне в руско-американски, а съответно и в ядрен. Опасността се забелязва и от експерти отвъд Атлантика. „Съединените щати ще опитат да провокират Москва за ответни военни действия, за да имат предлог да отправят своята редовна армия в Украйна", признава анализаторът на американското списание *The Strategic Culture Foundation* Финиън Кънингам (68).

Колко милитаризирано е съзнанието на отвъдокеанските елити и колко сериозно те гледат на войната като средство за решение на проблемите се разбира и от откровенията на Джордж Фридман. „Хората обявяват войни не защото са глупаци или защото не са проумели поуките от историята. Те са наясно с болката, която предстои. Бият се, защото са длъжни, защото към това ги е принудила реалността. Европейците също са хора и те също ще трябва да се изправят очи в очи с трудните избори като онези, с които вече се сблъскват другите и с каквито те самите са се сблъсквали в миналото. Ще им се наложи да избират между войната и мира – точно както и в миналото, понякога ще избират войната", това е зловещият финал на книгата му „Взривоопасните точки на Европа", издадена в годината, в която се отбелязват 70 години от края на Втората световна война (69). Тези редове не оставят съмнение, че САЩ са готови да разпалят война в Европа, за да съхранят глобалното си господство. От европейците зависи дали ще съхранят мира, или ще се принесат в жертва на американските геополитически амбиции.

Мащабите на противопоставянето между Вашингтон и Москва са такива, че връщане назад не може да има. То ще продължи до поражение на една от двете страни, което ще промени световната политическа архитектура. Условията за промяната ще бъдат продиктувани от победителя. Успех на Запада ще означава диктатура на корпоратокрацията и удължаване на живота на капитализма за още няколко десетилетия, като той вероятно ще придобие още по-уродливи форми. Не бива да се изключват и по-зловещи сценарии, включително и опит за реализация на утопичните проекти, които предвиждат живот на тази земя само за Златния милиард. Успех на Русия ще означава изграждане на многополюсен свят, а дали той ще бъде по-устойчив и по-справедлив, зависи от новия цивилизационен проект, който ще предложи Москва, от това как ще се развие партньорството ѝ с Китай, с другите държави от БРИКС и евентуално с ЕС, ако той се превърне в самостоятелен играч...

12 май 2015

Следва продължение

Хронология

Февруари, 2015

11 Армията на САЩ ще започне да обучава украински войници от началото на март. Това обяви на **11 февруари** пред „Ройтерс" командирът на американските сухопътни сили в Европа Бен Ходжис по време на посещение на базата на НАТО в полския град Шчечин. „Ще ги обучаваме как да изпълняват задачи по сигурността, задачи, свързани с военната медицина, как да действат в среда, в която руснаците заглушават комуникациите, и как да се защитят от руска и сепаратистка артилерия", поясни Ходжис. Той заяви, че руснаците имат „десет батальона" на границата с Източна Украйна.

Министерството на външните работи на Хърватия потвърди, че граждани на страната участват в конфликта в Украйна.

15 На **15 февруари** директорът на Международния валутен фонд (МВФ) Кристин Лагард обяви четиригодишната кредитна програма, която предвижда на Украйна да бъдат отпуснати 40 милиарда долара. 17.5 от тях ще предостави МВФ, 2.5 млрд. – ЕС, а САЩ – два милиарда. Няколко милиарда ще дадат Световната банка и други международни финансови институции. Останалото финансиране е неясно, но правителството в Киев се надява да получи помощ за 14 млрд. долара от притежатели на негови облигации.

16 Санкциите на ЕС пречат за решаването на конфликта в Украйна, както и на развитието на отношенията между Москва и Брюксел, заяви на **16 февруари** помощникът на президента на РФ Юрий Ушаков. „Санкциите бяха одобрени още до срещата в Минск, но нашето отношение към тях остава непроменено: те са незаконни", смята той.

Владимир Путин коментира перспективата Западът да въоръжи Украйна. „Според информацията, с която разполагаме, оръжие вече се доставя", сподели руският лидер на пресконференция след срещата си с президента на Унгария Виктор Орбан в Будапеща. Според Путин военнослужещите в Украйна нямат желание да участват в братоубийствената война, докато опълченците са мотивирани да защитават своите семейства. „Винаги е лошо да загубиш, особено ако това става от довчерашни миньори или трактористи", смята Путин, който е убеден „че каквото и оръжие да се доставя на Киев, това няма да повлияе на изхода от сраженията, само ще увеличи броя на загиналите".

18 На **18 февруари** Федерика Модерини заяви, че няма необходимост от нови мерки на ЕС срещу Русия, ако договореностите в Минск бъдат изпълнени. „Политиката ни за санкциите не е променена. Тя е основана на нашето единство и на дълбокото разбиране, че те са свързани с конкретната ситуация. Ако се изпълнят споразуменията, подписани в Минск през миналата седмица, тогава няма нужда да разширяваме санкциите" подчерта еврокомисарят по външната политика.

19 „Някой трябва да каже открито, че за нашите не толкова богати държави зелената енергия е прекалено скъпа. Без Русия Европа няма да има конкурентни цени в енергетиката. Трябва да премахнем съществуващите табута. Цената на енергията трябва да бъде най-важната ни задача", това каза по време на визитата си в полската столица Варшава на **19 февруари** унгарският премиер Виктор Орбан. „Да създаваме конкурентни стоки е възможно само с евтините руски суровини", каза още Орбан.

22 Двама души загинаха и десет бяха ранени в Харков след взрив по време на „марша на достойнството", организиран от активисти на Евромайдана по повод на годишнината от събитието на **22 февруари**. Взривното устройство бе активирано в началото на шествието, в мероприятието са участвали около 500 души.

23 „На никого не му е нужен въоръжен конфликт в периферията на Европа, надявам се, че няма да се стигне до този апокалиптичен сценарий", заяви руският президент Владимир Путин в интервю за телевизионния канал „Россия-1" на **23 февруари**. „Ръководството на Украйна трябва да мисли преди всичко как да върне страната към нормалния живот, да стабилизира икономиката и социалната сфера, както и как по цивилизован начин да регулира отношенията си с Югоизтока, да осигури законните права и интереси на хората, които живеят в Донбас", смята Путин.

„Много жертви щяха да бъдат избягнати, ако САЩ не се намесваха в събитията в Украйна", убеден е бившият американски конгресмен Рон Пол. „Какво щеше да стане, ако Джон Макейн си бе останал у дома и се безпокоеше за своите избиратели в Аризона? Ако и другите американски и европейски политици правеха същото? Например – Виктория Нюланд и Джефри Пайет да се бяха съсредоточили върху истинската дипломация, вместо върху смяната на режима", попита риторично авторитетният републиканец.

24 „Ситуацията в Донбас чувствително се подобри, това признаха всички западни партньори", заяви Сергей Лавров след срещата на Нормандската четворка, състояла се в Париж на **24 февруари**. „Моите колеги, преди всичко немските, подчертаха, че най-важното е не да се чака да спре и последният изстрел, а незабавно да започне изтеглянето на тежките оръжия", поясни руският външен министър.

„Русия организира терористичните актове в градовете на нашата страна", твърди говорителят на Министерството на външните работи на Украйна Евгений Паребийнис.

25 На **25 февруари** вицепрезидентът по енергетика на Европейския съюз Марош Шефчович предложи въпросът за доставки на газ от РФ в Донецк и Луганск да се разглежда отделно от зимния газов пакет между Русия и Украйна. Официалният представител на „Газпром" Сергей Куприянов се съгласи с предложението.

26 „82% от местното население на Крим напълно подкрепя присъединяването към Русия, според социологическо изследване на украинската агенция *GfK* от този месец. Само 4% са против", пише Франс прес на **26 февруари**.

„Повече няма да имаме нормални отношения с Русия", обяви министърът на отбраната на Норвегия Ине Ериксен Сьорейде. Тя не само увери в абсолютната готовност на страната ѝ да подкрепи Украйна, но и обвини Москва в „нарастваща агресия". Сьорейде поясни, че има предвид Арктика.

„Украйна ще започне да изтегля 100-милиметровите оръдия от разграничителните линии. Това е първата стъпка към връщане в тила на тежкото въоръжение, което ще

става под мониторинга и контрола на ОССЕ", съобщиха от Генералния щаб на Въоръжените сили на Украйна.

Сергей Лавров коментира преговорите по украинския конфликт в Париж, състояли се в Нормандски формат (Русия, Германия, Франция, Украйна) на 25 февруари. „Издигат се преди всичко смехотворни изисквания, които напълно подкрепят гледната точка на властите в Киев. Както знаете, те заявиха, че ще изтеглят тежките си оръжия, ако за ден или два няма нито един изстрел. Ние разбираме, че идеални примирия и идеални режими за прекратяване на огъня не съществуват", сподели руският дипломат номер 1 за РИА „Новости".

„Необходимо е Киев да запази своя извънблоков статут, това ще предотврати разкола на Украйна", подчерта Лавров.

Всеки опит да се увеличат териториите, контролирани от опълченците, е неприемлив и ще наруши Минските споразумения", заяви генералният секретар на НАТО Йенс Столтенберг на пресконференция с премиера на Италия Матео Ренци.

Русия ще разгледа възможността за безплатни доставки на газ в Донбас, ако се наложи, заяви говорителят на президента на Руската федерация Дмитрий Песков.

27 Предсрочно освободените курсанти от украинските военни училища ще се отправят в зоната на Антитерористичната операция в Донбас, заяви заместник-началникът на отдела за информационни технологии в Министерството на отбраната на Украйна Сергей Галушко на брифинг, състоял се на **27 февруари**. По думите му още на 26 февруари 300 млади офицери са получили чин „лейтенант" в Харковския университет на Военновъздушните сили.

„Македония, Косово, Сърбия и Черна гора, както и Грузия, Молдова, Приднестровието се намират на огневата линия", заяви държавният секретар на САЩ Джон Кери пред Комисията по външна политика на Сената. Той каза това в отговор на въпрос за руското влияние в Европа. Кери е съгласен с твърдението на сенатор Кристофър Мърфи, че "Русия води успешна пропагандна война в контекста на украинската криза".

"Това, което се вижда в Украйна, е само върхът на айсберга на руското влияние в този регион... Трябва да се потърсят правни инструменти за предотвратяване на това влияние, включително в Молдова, Грузия, Черна гора, Литва и прибалтийските републики", смята Мърфи.

Март

4 Минирани са двата автомобилни моста през Чонгарския пролив, който разделя Кримския полуостров и полуостров Чонгар, намиращ се на територията на Украйна, съобщи на **4 март** представител на пресслужбата на граничното управление на ФСБ на Русия, отговарящ за Крим, позовавайки се на данни на руски граничари.

7 Три основни валути ще бъдат използвани в ЛНР – гривни, рубли и долари, съобщи ТАСС на **7 март**, позовавайки се на лидера на ЛНР Игор Плотницки. „По-малките сделки ще ги извършваме в гривни и рубли, а по-големите – в долари", заяви той. „Засега ще бъде така, въпреки че по наши допитвания мнозинството от населението е за въвеждане на рублата", добави Плотницки. Той е възложил на министрите да осигурят ценоразпис в рубли и гривни във всички магазини. Решението да се премине на мултивалутна финансова система Плотницки обясни с рязкото обезценяване на гривната в края на февруари.

УКРАЙНА СЛЕД ПРИМИРИЕТО

„Аз поканих в Кремъл ръководителите на нашите специални служби от Министерството на отбраната и поставих пред тях задачата да спасят живота на украинския президент. Иначе щяха да го убият", разкри Владимир Путин във филма на Андрей Кондрашов „Крим. Пътят към Родината", за който бе излъчен анонс по канал „Россия-1". „Целта ни не бе да завземем Крим или да го анексираме, а да дадем възможност на хората да изразят мнението си как биха искали да живеят оттук нататък... Сега знаем резултатите от референдума. Постъпихме така, както повелява дългът ни!", подчерта руският президент.

Председателят на Еврокомисията Жан-Клод Юнкер заяви, че ЕС се нуждае от собствени въоръжени сили. „Такава армия би ни помогнала при формирането на обща външна политика и политика за сигурност, както и да поемем отговорността на Европа за случващото се по света", каза Юнкер за „Велт ам Зонтаг". Той смята, че изграждането на такава армия ще помогне на ЕС да отговори на заплахите срещу неговите членки и срещу съседните държави. Според него така Европа ще даде на Русия да разбере, че е сериозна, когато трябва да отстоява ценностите на ЕС. Изданието твърди, че идеята се подкрепя от депутати в германския Бундестаг.

Изпълнителният секретар на ЕК към ООН Кристиян Фрийс Бах смята, че икономиката на Украйна е зависима от връзките на страната с Евразийския съюз не по-малко, отколкото с ЕС, съобщава „Ройтерс". Всеки опит за избор между една от двете организации ще доведе до негативни последствия за Украйна, убеден е той.

9 На **9 март** германският канцлер Ангела Меркел посети Япония, където призова за запазване на санкциите срещу Русия заради ситуацията в Украйна. Тя призна, че е необходимо да се търсят и пътища за преговори с Москва.

Канцлерът Ангела Меркел подкрепя идеята за създаване на европейска армия, заяви официалният представител на правителството на Германия Кристиане Виртц.

„През последните няколко дни обстановката на фронта рязко се влоши. Първоначално броят на военните сблъсъци намаля от 107 до 4–6, но вчера нарасна до 22", заяви за „Интерфакс" говорителят на Народния съвет на Републиката Андрей Пургин. „Икономическата блокада рязко се усили, ожесточи се режимът на постовете от украинска страна. Украинските военни продължават да задържат хора, които нямат отношение към конфликта. Например вчера задържаха двама разносвачи на вестници, които неволно са попаднали на украински патрул в района на Еленовка", поясни Пургин.

„ЕС и САЩ са на мнение, че санкциите срещу Русия трябва да останат в сила", това заяви председателят на Евросъвета Доналд Туск във Вашингтон по време на среща с американския президент Барак Обама.

10 „Усилването на военната активност в близост до руските граници не способства за възстановяване на доверието в Евроатлантика. Отговорът на Москва ще бъде адекватен", заяви на **10 март** министърът на външните работи на РФ Сергей Лавров. Той добави, че „Русия е принудена да реагира адекватно на случващото се, но е убедена, че е необходимо проблемите да се решават чрез равноправен диалог".

„Полуостров Крим отново ще бъде украински", закани се президентът на Украйна Петро Порошенко в интервю за държавната телевизия „Първи национален канал". Той вярва, че това ще стане с помощта на икономически средства и затова основната му цел е да се покаже на местното население в Крим, че в Украйна се живее много по-добре, отколкото в „окупираните територии". Порошенко уточни, че животът на украинците в близко бъдеще няма да се промени положително заради финансовите проблеми на страната.

УКРАЙНА СЛЕД ПРИМИРИЕТО

11 „Русия няма намерение да възстановява участието си в Договора за обикновени въоръжени сили в Европа (ДОВСЕ)“, съобщи на **11 март** директорът на Департамента по въпросите за неразпространение и контрол над въоръжението към Министерството на външните работи Михаил Улянов. „Ако ни смятат за противник, няма как да сътрудничим, така сякаш нищо не се случва“, сподели той. „Мисля, че при никакви обстоятелства няма да се върнем към ДОВСЕ“, подчерта дипломатът в коментар за „Интерфакс“. „Крим е в Русия, затова Москва има право да разполага ядрено оръжие на полуострова“, подчерта Улянов.

Министърът на външните работи на Украйна Павел Климкин подкрепи идеята за създаване на общоевропейска армия. „Идеята за армия на ЕС е интересна. Това е проява на стремежа за още по-голямо обединение на Европа за защита на общите ценности. Мога само да приветствам това“, предава „Росбалт“ думите на дипломата.

Генералният секретар на НАТО Йенс Столтенберг изрази мнение, че Русия продължава да въоръжава и обучава опълченците в Източна Украйна. Той призова Москва да уважи прекратяването на огъня чрез пълно изтегляне от конфликта. Столтенберг предупреди Европейския съюз да не създава общоевропейска армия, тъй като щяла да дублира военните функции на Алианса. „Важно е да се избегне дублиране и аз призовавам Европа да потвърди, че всичко, което прави, е в допълнение към НАТО", заяви той.

Представител на правителството на Германия съобщи, че канцлерът Ангела Меркел се е отказала от поканата за участие на Парада на победата на 9 май в Москва заради ситуацията в Крим и кризата в Източна Украйна.

Украинските военни няма да изтеглят напълно въоръжението от фронтовата линия, защото не разполагат с потвърждение за изтегляне на въоръжението от страна на опълченците, заяви представителят на щаба на силовата операция Андрей Лисенко.

Властите на САЩ въведоха нови санкции относно частни лица и организации, които според тях са свързани с кризата в Украйна. В публикувания от Министерството на финансите на САЩ списък са Руската национална търговска банка (РНТБ), Евразийският младежки съюз, а също така и 14 граждани на РФ и Украйна. Сред тях е известният руски философ Александър Дугин, както и бившият министър-председател на Украйна Николай Азаров, и секретарят на Съвета за сигурност на ДНР Александър Ходаковски.

14 Русия може да понесе нови санкции, в случай че „споразумението от Минск бъде нарушено отново или ако подкрепяните от нея опълченци се опитат да превземат нови територии", заканиха се съветникът на американския президент Сюзан Райс и германският външен министър Франк-Валтер Щайнмайер н**а 14 март**.

„Украинските власти не са изпълнили обещанието си да амнистират участниците в конфликта в Донбас и проявяват нежелание да възстановят финансовата и социалната инфраструктура в източната част на страната“, информира говорителят на руския президент Дмитрий Песков.

15 На **15 март** започнаха съвместни военни учения на български и американски военни сили. Те се проведоха на полигона „Ново село", за тях информира лично министърът на отбраната Николай Ненчев пред БНР. Маневрите включват тактическа подготовка на сухопътни военни части, посочва Ненчев. От сухопътните войски на Съединените щати участват около 350 военнослужещи с необходимата екипировка, щатно въоръжение и бойни припаси. Има и 50 единици бойна техника, която включва 4 танка М-1, до 30 бойни машини на пехотата – М-2 и М-3, до 16 бронетранспортьора, до 30 единици поддържаща и осигуряваща техника, до 13 броя военни и въздухоплавателни средства с техните екипажи за обслужване и осигуряване на необходимото оборуд-

ване, което включва: до 7 хеликоптера "Ю Ейч-60", до 4 хеликоптера "Си Ейч-47" и до два хеликоптера "Ей Ейч-64".

Говорителят на руското външно министерство Александър Лукашевич заяви, че Москва възприема активността на НАТО в близост до руските граници като заплаха. По думите му Съединените щати трябва да си дадат сметка, че подобни провокационни действия няма да спомогнат за решаване на украинския конфликт.

16 „В седмицата, в която Русия се опитва да оправдае своето цинично и добре обмислено „освобождение" на Крим, ние потвърждаваме, че санкциите към Крим ще останат, докато продължава окупацията. Съединените щати продължават да подкрепят украинския суверенитет, териториалната цялост и правото на самоопределение", гласи обръщение на Държавния департамент на САЩ от **16 март**.

„Няма как да си затворим очите пред поведението на Русия спрямо Крим. Но ситуацията е такава, че е необходимо да продължим по пътя на мирното решение на украинския конфликт", заяви Ангела Меркел след срещата си с президента на Украйна Петро Порошенко. „Не можем да забравим Крим, защото ако това се случи – редът в Европа ще бъде поставен под съмнение. По-важното е, че работихме за постигането на мирно решение на конфликта в Украйна и не допуснахме териториалната цялост на страната да бъде поставена под съмнение", подчерта германският канцлер.

„Донбас ще получи особен статут само след провеждане на местни избори по законите на Украйна и под контрола на международни наблюдатели." За това се говори в текста на документа, внесен в Радата от президента Петро Порошенко на 16 март. По-рано първият заместник-секретар на Службата за национална сигурност на Украйна Михаил Ковал съобщи, че ведомството, в което работи, подкрепя приемането на проекта според границите от Минските споразумения от 19 септември. „В законопроекта има редица разминавания с Минските споразумения от 12 февруари", заяви по този повод представителят на ДНР на преговорите в Минск Денис Пушилин. Владислав Дейни, представящ ЛНР, смята че внесените поправки в украинския законопроект излизат от рамките на Минските споразумения.

„Крим се върна към историческата руска родна земя и никога няма да бъде част от Украйна", заяви пред Би Би Си премиерът на полуострова Сергей Аксьонов.

17 На **17 март** избухнаха безредици в окупирания от киевската армия град Константиновка. Причина за това бе транспортно произшествие, в което бронирана машина блъсна жена с две деца на пешеходна пътека, където загина осемгодишно момиченце. Местните жители изразиха протеста си, запалвайки общежитието, в което са настанени украинските военни, те замеряха с камъни автомобили на силовиците.

„Ако някой в Константиновка вземе оръжие в ръка срещу украинската власт, първо ще бъде направен предупредителен изстрел, а след това ще се стреля на месо", декларира по този повод съветникът на министъра на вътрешните работи и депутат от Върховната рада Антон Герашченко.

„Отношенията между Русия и България преживяват „не най-добрите си времена", защото българското ръководство следва „указанията на Брюксел и Вашингтон", заяви председателят на руската Държавна дума Сергей Наришкин на среща с гостуващия в Москва председател на БСП Михаил Миков на **17 март**, предаде ТАСС .

Михаил Миков потвърди, че срещата му с Наришкин е „много добър сигнал за развитието на руско-българските отношения в този труден момент". Той напомни, че БСП ясно се е обявявала за прекратяване на санкциите срещу Русия, а българските социалисти във всички европейски институции заемат твърдата позиция, че тези санкции „не

спомагат за по-нататъшното развитие". Миков смята, че е необходимо създаването на група за приятелство между двата парламента.

Върховната рада на Украйна гласува законопроекта на президента Петро Порошенко за внасяне на промени в алинея 10 на Закона за специалния ред за местно самоуправление в отделни райони на Донецка и Луганска област. Той е одобрен с 265 гласа, а Порошенко обяви, че чрез този акт ще се възстанови украинският суверенитет над тези територии. Съгласно документа особеният статут на региона ще бъде установен едва след провеждането на предсрочни избори, които ще бъдат организирани според Конституцията и другите закони на Украйна. Радата прие постановление за признаване на части от Луганска и Донецка област за „окупирани територии". Решението беше подкрепено от 280 депутати.

„Киев се опитва да видоизмени закона за особения статут на Донбас, а това означава рязко да се отклони от Минските споразумения", заяви министърът на външните работи на Русия Сергей Лавров. „Сега най-главното е да се разреши сложната ситуация, която възникна във връзка с внесения от президента на Украйна законопроект във Върховната рада, който в своята същност отделя териториите, на които трябва да действа особеният статут. Законът за особения статут вече бе приет, а новият законопроект по същество има за цел да го изопачи и да го постави в зависимост от това, че в Югоизтока на Украйна ще се проведат избори, които ще бъдат организирани без каквото и да е участие на настоящите ръководители на провъзгласените ДНР и ЛНР", сподели дипломатът. „Това е явно нарушение на Минските споразумения, на цялата концепция, която е заложена в Минск на 12 февруари и която предполага, че подобни действия трябва да се съгласуват с лидерите на Югоизтока, а и тяхната последователност също е важна", уточни Лавров.

„Отказвайки особен статут на Донбас, Киев подрони основите на крехкия Мински мир и вкара ситуацията в задънена улица. Порошенко и Яценюк цинично се изсмяха над своите партньори от Европейския съюз, които положиха големи усилия в преговорите. ДНР и ЛНР заявяват, че никакви компромиси с Киев не са възможни, докато не бъдат отменени позорните решения на Порошенко и на Върховната рада от 17 март", заявиха в съвместна декларация лидерите на ДНР и ЛНР Александър Захарченко и Игор Плотницки.

„Контролираните от Киев военни изтеглиха тежкото си оръжие от фронтовата линия в Донбас в съответствие с Минските споразумения", декларира министърът на отбраната на Украйна Степан Полторак.

18 На **18 март** премиерът на Украйна Арсений Яценюк заяви, че Киев ще се опита да възстанови контрола над Донецката и Луганската област „по всички възможни начини".

Най-големият американски производител на автомобили *General Motors* обяви, че брендът *Opel* и повечето модели от бренда *Chevrolet* напълно напускат руския пазар.

19 На **19 март** стана известно, че британски инструктори са започнали подготовката на украински военнослужещи в Николаев. „За пръв път една от западните държави осъществява пълна програма за подготовка на украински военни", констатира Би Би Си. Още в края на февруари министър-председателят на Великобритания Дейвид Камерън обяви програма за разширена „нелетална подкрепа". Тя предвижда участието на над 70 военни от Великобритания като инструктори. „Военните специалисти в краткосрочен план ще работят по четири направления – медицинска помощ, логистика, разузнаване и подготовка на пехотни подразделения", съобщи министърът на отбраната на Великобритания, който уточни, че поданиците на кралицата ще работят далеч от зоната на конфликта.

УКРАЙНА СЛЕД ПРИМИРИЕТО

„Присъствието на чужди военни инструктори в Украйна не способства за разведряване на ситуацията и регулиране на конфликта в източната част на страната", коментира по този повод Дмитрий Песков, говорител на президента на Русия Владимир Путин.

Доходите в рубли в ЛНР почти са изравнени с доходите в гривни, заяви лидерът Игор Плотницки. Той обяви, че се планира в близко бъдеще да се въведе изплащането на пенсии в рубли.

ДНР въвежда мултивалутна система от 25 март 2015 г., съобщи на брифинг министърът на икономическото развитие на републиката Евгения Самохина. „Основни валути ще бъдат руската рубла и американският долар", каза тя пред „Донецкое агентство новостей".

Германският канцлер Ангела Меркел смята, че не бива да се отменят санкциите срещу Русия. „Миналата година ние, европейците, на няколко етапа въведохме санкции. Те изтичат в края на юли и през септември. Не искаме и не можем да ги отменим, ако бъдат изпълнени само първите условия на Минските споразумения", заяви Меркел.

Президентът Владимир Путин е провел среща с представителите на бизнеса и ги е призовал да не отлагат връщането на капитала си в Русия, ако имат такива намерения, съобщи главният акционер на *UC Rusal* Олег Дерипаска.

„Обща е констатацията, че санкциите вредят и на Русия, и на България. Те не подпомагат развитието на политическите отношения. Спазването на споразуменията от Минск е в основата за нормализиране и успокояване на политическата обстановка и тук всички носят своята отговорност", коментира пред БНР председателят на БСП Михаил Миков по повод посещението си в Русия.

50% процента от руснаците заявиха, че материалното им положение се е влошило през последните два-три месеца, гласи резултатът от допитване на Фонда „Обществено мнение" (ФОМ). Едва 4% от гражданите на РФ твърдят, че тяхното благосъстояние се е подобрило, а 43% са на мнение, че няма промяна. Останалите са се затруднили да отговорят, предава РИА „Новости".

20 На **20 март** Палатата на представителите в Конгреса на САЩ прие резолюция, призоваваща президента Барак Обама да започне да доставя оръжие в Украйна, съобщи *Associated Press*. 348 конгресмени гласуваха за приемането на документа, едва 48 бяха против. Резолюцията бе одобрена както от републиканците, които са мнозинство в конгреса, така и от демократите.

Европейските лидери са се договорили в Брюксел да обвържат отмяната на икономическите санкции над Русия с пълното прилагане на Споразумението за примирие в Украйна, съобщи президентът на Европейския съвет Доналд Туск. На срещата си те официално не са продължили санкциите, които изтичат през юли. Но обвързването им с Минските договорености на практика ги удължава до края на декември, защото споразумението поставя серия от срокове, изтичащи на 1 януари 2016 година.

Народното събрание на България прие окончателно поправките в Закона за отбраната, позволяващи международна организация на територията на страната да се комплектува с военнослужещи и цивилен състав от България. Министърът на отбраната Николай Ненчев обясни, че до юни или най-късно до юли ще приключат ремонтните дейности за разполагането на център на НАТО в страната.

„Без да поставяме сега под въпрос нашето членство в НАТО, ние не бива да допускаме разполагане на допълнителни военни центрове, войски и въоръжение в България. Това би означавало не повече сигурност, а повече заплахи за националната сигурност", заяви в доклада си пред Обединението на левите социалисти неговият лидер Янаки Стоилов.

УКРАЙНА СЛЕД ПРИМИРИЕТО

24 Лидерът на австрийската Партия на свободата Хайнц-Кристиан Щрахе остро критикува санкциите на Европейския съюз срещу Русия по време на среща на Дружеството за австрийско-руско приятелство във Виена на **24 март**, съобщава „Ди Пресе". Той твърди, че загубите за австрийската икономика от санкциите са поне 1 млрд. евро. Щрахе смята, че Русия не трябва да бъде възприемана като агресор, а вниманието на международната общност трябва да се насочи към действията на САЩ и ЕС. Приближаването на ЕС и на НАТО плътно до руските държавни граници е истинската причина за ескалацията на напрежението, убеден е Щрахе.

„Загубихме една четвърт от украинската икономика. Заради войната са закрити стотици предприятия и въпреки това ни се удаде да съберем повече данъци, отколкото през миналата година", похвали се премиерът Арсений Яценюк.

25 На **25 март** губернаторът на Днепропетровската област в Украйна Игор Коломийс подаде оставка.

Украинският президент Петро Порошенко подписа закон, предвиждащ числеността на Въоръжените сили на Украйна да се покачи от 180 до 250 хиляди души, но се допуска възможността тя да се увеличи още, ако се наложи.

„Третият пакет от 1.8 млрд. евро финансова помощ за Украйна не бива да се използва за военни цели", предупреди вицепредседателят на Европейската комисия по еврото и социалния диалог Валдис Домбровски по време на заседание на Европарламента.

26 Президентът на Украйна Петро Порошенко е предложил лидерът на неонацистката „Десен сектор" да получи пост в Министерството на отбраната, това съобщи на **26 март** съветникът на министъра на вътрешните работи на Украйна, народният депутат Антон Герашченко в ефира на украинския Пети канал.

„Използва се целият набор от средства за т.нар. сдържане на Русия – от опитите за политическа изолация на страната до мащабната информационна война и инструментариума на специалните служби. Неотдавна открито бе заявено, че на несъгласните периодично ще се извиват ръцете, но с Русия подобни неща не вървят", заяви президентът Путин по време на съвещание на Федералната служба за сигурност на РФ.

27 „Ще ви кажа нещо лошо за себе си, тъй като така или иначе съм издирван в РФ – трябваше да бомбардираме Донецката областна администрация. По-добре тогава да бяха загинали 50 терористи, сега нямаше да имаме 5 хиляди убити в Донецката област, аналогично трябваше да действаме и в Луганската служба за сигурност", прозря министърът на вътрешните работи на Украйна Арсен Аваков в ефира на местния телевизионен канал „1+1" на **27 март**.

На територията на Русия се намират около 2.5 милиона имигранти от Украйна, а около 1.3 милиона от тях са мъже, които могат да бъдат повикани на военна служба, каза Владимир Путин на среща с интернет предприемачите, съобщава ТАСС.

30 Лидерът на Донецката народна република Александър Захарченко е наредил всички граждански лица извън силовите структури да предадат оръжието си до 4 април. „До 4 април 2015 г. трябва да предадат намиращите се в тях въоръжения и боеприпаси", гласи указът на Захарченко от **30 март,** който е качен на сайта на Министерството на отбраната на ДНР.

Американският финансист, основател и ръководител на „Отворено общество" Джордж Сорос изрази своята готовност да инвестира 1 млрд. долара в икономиката на Украйна, съобщава *Der Standart*. Условието на финансиста е частните инвестиции да по-

лучат политическа подкрепа от западните държави. „Имам конкретни инвестиционни идеи, например, бих вложил милиард долара в селското стопанство или в инфраструктурните проекти, което би трябвало да донесе печалба", заяви Сорос, който предложи европейските лидери тайно да оказват помощ на Украйна.

Десантчици от САЩ и Националната гвардия на Украйна ще проведат съвместни учения в Лвовска област, съобщи РТ, цитирайки министъра на вътрешните работи на Украйна Арсен Аваков. „290 военнослужещи от десантните войски на САЩ и 900 бойци от украинските наказателни батальони ще вземат участие в ученията, които ще продължат повече от 8 седмици", уточни Аваков.

На 29 март в София се проведе масова акция на граждани, настояващи за излизане на България от НАТО и отмяна на антируските санкции. Организатор на мероприятието е партия „Атака", както и други обществено-политически организации и движения.

Над 60 деца са загинали от началото на бойните действия в Донбас, заяви съветникът на премиера на ДНР по правата на децата Яна Чепикова.

„Отивам в Москва за празненствата на 9 май по повод 70-годишнината от края на Втората световна война, за да изразя нашата благодарност, че днес не говорим на немски", обяви президентът на Чехия Милош Земан по повод планираната му визита в Москва за празненствата. „Аз не отивам там за военния парад. Отивам, за да отдам почит и благодарност на 150 000 загинали войници, благодарение на които днес не сме длъжни да говорим на немски и не сме длъжни да поздравяваме с „Хайл Хитлер", „Хайл Химлер", „Хайл Гьоринг", обясни чешкият президент пред радио „Фреквенция 1" и подчерта, че без Съветския съюз не е било възможно да бъде победена хитлеристка Германия.

31 На **31 март** министърът на външните работи на Италия П. Джентилоне заяви, че „ЕС твърде много се фокусира върху Украйна, а не забелязва други не по-малко важни проблеми", съобщава немското издание *Deutsche Wirtschafts Nachrichten*. „Това е глас на разума", коментира председателят на Държавната дума на Русия Алексей Пушков.

Министрите на отбраната на страните от „Ваймарския триъгълник" (Германия, Франция и Полша) Урсула фон дер Лайен, Жан-Ив льо Дриан и Томаш Семоняк се споразумяха да укрепват отбраната на ЕС и помолиха Федерика Могерини да преразгледа външнополитическата стратегия на Брюксел. По думите на Фон дер Лайен, Европа страда от кризисните ситуации както никога досега. „Длъжни сме да станем по-бързи, да станем по-силни", заяви тя, подчертавайки, че не става дума за противоречия с НАТО, а за боеспособна европейска сила в рамките на Алианса. Льо Дриан напомни за кризата в Украйна и в арабските страни, като изрази мнение, че „Европа се нуждае от единна политика в сферата на отбраната", съобщи *Deutsche Welle*.

Министерството на вътрешните работи на Украйна е създавало препятствия за ефективно разследване на събитията на Майдана, а координирана комуникационна политика между следствените органи въобще не е съществувала, съобщи председателят на Международната консултативна група Николас Брац, представяйки доклада по събитията на Майдана.

Април

7 „В Русия има минимум 60 народности. Тя може да се разпадне и да остане с население от 20 милиона души. В зависимост от начина, по който ще се осъществи разпадът, е възможно след това да се потвори сценарият със създаването на Европейския съюз. Ще последва обединение на нови държави, но на други

принципи", заяви на **7 април** бившият полски президент Лех Валенса в интервю за украинското издание „Экономическая правда".

8 На **8 април** на литовския полигон „Пабраде" започнаха двудневни полеви учения с бойна стрелба на танкове на настаненото в републиката подразделение на армията на Съединените щати, съобщиха от Министерството на отбраната на прибалтийската република.

„Украйна ще подпише с НАТО споразумение за сътрудничество в сферата на поддръжката и меморандум за връзките и информацията", съобщи премиерът на страната Арсений Яценюк.

Над половин милион души спешно се нуждаят от препитание в републиките на Новорусия, констатира ООН. Доставките от Русия са единственото спасение от масов глад в региона, в който на практика няма селско стопанство. Украинските чиновници и военни правят всичко възможно, за да осуетят доставките на хранителни продукти през разграничителната линия.

9 На **9 април** Народното събрание на България ратифицира споразумение за разполагане на свързочен батальон на НАТО на територията на страната. Комуникационно-информационната система (КИС), или т.нар. модул на НАТО, ще бъде изградена в Горна Малина. 120 депутати гласуваха „за", 21 дадоха гласа си „против", а петима се въздържаха, съобщи БГНЕС. Срещу предложението гласуваха всички 11 депутати от „Атака", както и 10 депутати от БСП.

Украинският парламент прие закон, който признава организацията ОУН-УПА за бореща се за независимост на Украйна, и предостави правото на социални гаранции за нейните членове. Законът гласи, че участниците в борбата за независимост на Украйна през XX век са лица, които са водили тази борба в периода ноември 1917 – 24 август 1991 година в състава на формални, неформални, нелегални организации, военни, партизански структури или формирования.

Лидерът на ДНР Александър Захарченко обвини Киев, че „тотално пренебрегва споразуменията от Минск" и изрази опасения, че войната в Донбас може да бъде подновена. Захарченко обърна внимание на информацията на ОССЕ от 8 април, която гласи, че е констатирано увеличаване на броя на нарушенията за прекратяването на огъня в района на Донецк.

14 На **14 април** руският президент Владимир Путин подписа указ, с който се отменя забраната за доставка на зенитни ракетни комплекси С-300 за Иран.

15 На **15 април** в украинската столица бе убит бившият депутат от Партията на регионите – Олег Калашников.

16 „Сегашното ръководство в Киев няма желание да възстанови Донбас, а вместо това организира неговата пълна блокада и за трети път е готово да поднови военните действия в нарушение на постигнатите споразумения. По този начин Киев със собствената си ръка отрязва Донбас от останалата част на страната и я води към задънена улица", заяви Владимир Путин на **16 април** – в 13-ата поред „Пряка линия", в която отговаря на въпроси, зададени му в ефир. „Мисля, че в условията за изпълнение на Минските споразумения може да се намери общо поле с Украйна, но в крайна сметка, разбира се, решаващата дума за това кой, как и с кого иска да живее трябва да бъде на хората, които живеят на тази територия", каза още руският президент.

УКРАЙНА СЛЕД ПРИМИРИЕТО

В Киев бе застрелян украинският журналист Олес Бузина. „Около 300 десантчици от американските войски пристигнаха в Украйна, за да обучават армията на страната, която се бори с проруските сепаратисти", съобщи АФП. Бойците от 173-та въздушнодесантна бригада пристигнаха в Яворов, Западна Украйна. Предвижда се те да обучават три батальона с бандеровци. Канада също обяви, че ще изпрати около 200 войници в Украйна, където заедно с колегите си от Великобритания и САЩ ще подготвят местни бойци.

21 Русия никога не се е сблъсквала с такива предизвикателства като днешните, заяви на **21 април** министър-председателят Дмитрий Медведев, който представи в Държавната дума годишния отчет за дейността на кабинета. „За пръв път през цялата история на Русия след разпадането на СССР, а донякъде дори и в цялата история на Русия през XX век, през съветския и постсъветския период, страната ни бе подложена на два външни шока наведнъж – резкия спад в цените на петрола и безпрецедентно твърдия санкционен натиск", смята премиерът на Федерацията.

22 Украйна е прехвърлила във Волноваха (Донбас) 70 бойци от американската частна военна компания *Academi*, заяви на **22 април** заместникът на командващия корпуса на Министерството на отбраната на ДНР Едуард Басурин. „По-рано това въоръжено формирование носеше името *Black Water",* поясни високопоставеният военен. ДНР е против включването на президента Барак Обама в преговорите за регулиране на ситуацията в Украйна в Нормандския формат (РФ, Франция, Германия, Украйна), каза представителят на републиката в Минските преговори Денис Пушилин. „Включването на още един участник в преговорите, още повече ако е с големи амбиции, какъвто е случаят със САЩ, само ще усложни преговорния процес, а приемането на решение ще се проточи... Имаме интерес от бързо решаване на конфликта, а САЩ не искат това", поясни той.

23 „Най-добрата политика за сдържане по отношение на Русия се явява готовността за война. Ние сме длъжни ясно да покажем, че сме готови да воюваме", заяви на **23 април** евродепутатът Роланд Фройденщайн на заседание на Европейската народна партия. Депутатът е обвинил РФ, че поставя под съмнение европейските ценности, съобщава *EurActiv*.

28 НАТО планира да удвои числеността на силите за реагиране от 13 000 до 30 000 военнослужещи заради новите предизвикателства, пред които се изправя, се казва в съобщение на официалния сайт на Пакта от **28 април**. „Наблюдаваме радикално изменила се обстановка в сферата на сигурността в Европа", заяви генералният секретар на Алианса Йенс Столтенберг в разговор с португалския външен министър Руи Машете. Норвежецът обвинява Русия, че е нарушила международните норми със своите „агресивни действия срещу Украйна". „Минските споразумения трябва да бъдат изцяло изпълнени, но войната в Донбас може да започне всеки момент", заяви президентът на Украйна Петро Порошенко при откриването на международната конференция в подкрепа на Украйна в Киев. Порошенко изрази надежда, че ще има подкрепата на Европа за Донбас и че Украйна, Европа и Западът ще бъдат единни по този въпрос.

Май

09 „Хитлеристката авантюра се превърна в ужасен урок за целия свят. Тогава, през 30-те години на миналия век, просветена Европа не съзря веднага смъртната заплаха в идеологията на нацизма. И сега, 70 години по-късно, историята ни при-

зовава към разум и бдителност. Ние не трябва да забравяме, че идеите за расово превъзходство и изключителност доведоха до най-кръвопролитната война", заяви на **9 май** президентът Владимир Путин по време на парада на Червения площад по повод 70-годишнината от победата на Съветския съюз над нацистка Германия.

На **12 май** държавният секретар на САЩ Джон Кери посети Сочи, където разговаря с президента на Русия Владимир Путин и с външния министър Сергей Лавров. „Срещата премина чудесно", коментира Лавров. Далеч по-сдържани са от американската администрация. „Не. Това бяха обикновени делови срещи. Държавният секретар Кери предаде на президента Путин твърдо и ясно послание относно Украйна. Според САЩ бунтовниците в Донбас, подкрепяни от Москва, не изпълняват Минските споразумения, а руска военна техника все още се намира в Украйна", заяви говорителят на държавния департамент Джеф Ратке. Той уточни, че не става дума за затопляне в отношенията между двете страни, а целта на визитата е да се напомни на Кремъл, че е нужно да бъдат изпълнени Минските договорености.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вж. http://www.duma.bg/node/99433
2. Вж. http://www.duma.bg/node/99416
3. Вж. Decade Forecast: 2015–2025. Вж. https://www.stratfor.com/forecast/decade-forecast-2015–2025.
4. Вж. http://www.paruskg.info/2015/04/29/116381
5. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_1239180925
6. Вж. Следващите 100 години. Геополитическа прогноза за XXI век. С., НСМ Медия, 2009, с. 187.
7. Вж. http://www.dnevnik.bg/sviat/2009/03/04/684155_turciia_shtiala_da_stane_svetovna_sila_do_2040_g/
8. Вж. Следващите 100 години. Геополитическа прогноза за XXI век. С., НСМ Медия, 2009, с. 188.
9. Вж. http://politobzor.net/show-40151-dzhordzh-fridman-druzhba-moskvy-i-berlina-golovnaya-bol-obamy.html
10. Вж. Взривоопасните точки на Европа. С., НСМ Медия, 2015, с. 204.
11. Вж. Взривоопасните точки на Европа. С., НСМ Медия, 2015, с. 204.
12. Вж. http://www.investor.bg/analizi/9/a/zastrashena-li-e-dominaciiata-na-dolara-190583/
13. Вж. http://www.1tvnet.ru/content/show/rech-margaret-tetcher-o-razvale-sssr_18668.html
14. Вж. http://en.wikipedia.org/wiki/Early_1980s_recession_in_the_United_States
15. Вж. http://www.dnevnik.bg/sviat/2015/03/24/2498464_kongresut_na_sasht_prie_rezoljuciia_za_predostaviane/
16. Вж. http://bnr.bg/post/100546631/300-amerikanski-desantchici-shte-obuchavat-ukrainskata-armia, http://news.ibox.bg/news/id_2075947874
17. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_1473280312
18. Вж. http://novinite.bg/articles/92322/NATO-uvelichava-silite-za-reagirane-ot-13-000-na-30-000-dushi
19. Вж. http://www.focus-news.net/news/2015/03/11/2035490/bbc-stotitsi-amerikanski-tankove-sa-pristignali-v-baltiyskiya-region.html
20. Вж. http://www.iarex.ru/articles/51702.html
21. Вж. http://www.duma.bg/node/97390
22. Вж. http://www.duma.bg/node/99739
23. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_2021132371
24. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_1271677063
25. Вж. Защо Москва се обръща към Азия. – Геополитика, 2015, бр. 2, с. 188.
26. Вж. http://www.duma.bg/node/99739
27. Вж. http://www.mediapool.bg/tsipras-patyat-na-sanktsiite-sreshtu-rusiya-e-porochen-tryabva-

da-se-izostavi-news232691.html
28. Вж. http://eurocom.bg/news/article/premierut-na-chehiia-razkritikuva-prezidenta
29. Вж. http://vz.ru/politics/2015/4/14/739918.html
30. Вж. http://www.km.ru/world/2015/05/04/protivostoyanie-na-ukraine-2013-2015/758325-antirossiiskie-sanktsii-i-ukraina-vzgly
31. Вж. http://www.km.ru/world/2015/05/04/protivostoyanie-na-ukraine-2013-2015/758325-antirossiiskie-sanktsii-i-ukraina-vzgly
32. Вж. http://www.mediapool.bg/mozhe-li-zhonglyorat-bismark-da-bade-obrazets-kakva-e-dneshnata-rolya-na-germaniya-news232393.html
33. Вж. http://m.focus-news.net/?action=news&id=2060022
34. Вж. http://ria.ru/analytics/20150311/1051952602.html
35. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_612485667
36. Вж. http://bg.rbth.com/2015/04/23/evrodeputati-es-da-pokazhe-na-rusiya-che-e-gotov-za-voyna_94883
37. Вж. http://lug-info.com/news/one/sovmestnoe-zayavlenie-glav-dnr-i-lnr-aleksandra-zakharchenko-i-igorya-plotnitskogo-2075
38. Вж. http://svpressa.ru/politic/article/115950/
39. Вж. http://colonelcassad.livejournal.com/2174686.html
40. Вж. http://www.1tv.ru/news/world/282167
41. Вж. http://inosmi.ru/sngbaltia/20150216/226301683.html
42. Вж. http://www.km.ru/world/2015/04/22/protivostoyanie-na-ukraine-2013-2015/757827-smikheev-po-sovetu-amerikantsev-ukraina
43. Вж. http://www.duma.bg/node/99432
44. Вж. http://ria.ru/world/20150417/1059166113.html
45. Вж. http://ria.ru/world/20150309/1051596922.html
46. Вж. http://ksokolov.vkrugudruzei.ru/x/blog/all/
47. Вж. http://zavtra.ru/content/view/voenno-tehnicheskuyu-pomosch-ukraine-napravili-uzhe-11-stran
48. Вж. http://www.rbc.ua/rus/news/rada-prinyala-obrashchenie-oon-es-mirotvorcheskoy-1426583404.html
49. Вж http://ria.ru/world/20150319/1053461132.html
50. Вж. http://svpressa.ru/politic/news/115822/
51. Вж. http://svpressa.ru/politic/news/115822/
52. Вж. http://ria.ru/economy/20150421/1060057156.html
53. Вж. http://dnes.dir.bg/news.php?id=18915792)
54. Вж. http://www.zora-news.com/index.php?option=com_content&view=article&id=6121:2015-04-21-18-19-57&catid=550:broi-16-2015&Itemid=127
55. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_2033096366
56. Вж. http://ria.ru/politics/20150422/1060148264.html
57. Вж. http://mid.ru/brp_4.nsf/newsline/A5D21E41F0E773EF43257E2F005A8B5A
58. Вж. http://mid.ru/brp_4.nsf/newsline/A5D21E41F0E773EF43257E2F005A8B5A
59. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/49261
60. Вж. http://vz.ru/politics/2015/4/16/740503.html
61. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/49261
62. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/49261
63. Вж. http://www.km.ru/v-rossii/2015/03/26/smi-i-zhurnalistika/756616-mikhail-leontev-predrek-vechnye-sanktsii-protiv-rossi
64. Вж. http://www.km.ru/v-rossii/2015/03/26/smi-i-zhurnalistika/756616-mikhail-leontev-predrek-vechnye-sanktsii-protiv-rossi
65. Вж. http://www.cross.bg/ryblata-bloomberg-kyrsa-1460161.html#axzz3ZWriRAMF
66. Вж. http://bg.rbth.com/2015/05/01/amerikanski-zhurnalist-sashch-imat-prichini-da-se-pritesnyavat-ot-zlatnata-rubla_95271
67. Вж. http://vz.ru/opinions/2014/3/20/678186.html
68. Вж. http://www.strategic-culture.org/news/2015/04/26/washington-choreographing-all-out-war-with-russia.html
69. Вж. Взривоопасните точки на Европа. С., НСМ Медия, 2015, с. 204.

ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА И НЯКОИ ПРОИЗТИЧАЩИ ОТ НЕЯ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ

Велко Вълканов

Велко Вълканов *– професор, доктор по право. Работи в областта на държавното (конституционното) право. Автор е на 6 научни монографии, на 7 публицистични книги – „Право и публицистика" (1994), „На колене пред истината" (1996), „Името на болката България" (1996), „Спомени за настоящето" (2004), „Дневник на премълчаваните истини (1967–1990)" (2005), „Те го убиха" (2006), „Стъпките по времето" (2012), както и на множество статии. Бил е народен представител във Великото народно събрание, в 36-ото, 37-ото и 38-ото Народно събрание. Почетен председател е на БАС, председател на Българския национален съвет за мир и почетен председател на FIR.*

На 1 септември 1939 г. Германия организира инцидент, който ѝ даде повод да започне отдавна желаната война срещу Полша. Група немски затворници, преоблечени в полски военни униформи, „нападат" немската радиостанция в района на граничния немски град Глайвиц. Още същия ден Хитлер, дълбоко възмутеният фюрер на германския народ, обявява война на Полша. Англия и Франция смятат войната срещу Полша за сериозна опасност за световния мир и дават на Германия двудневен ултиматум да прекрати започнатите военни действия. Хитлер продължава войната срещу Полша, което налага на Англия и Франция, следвайки логиката на ултиматума, да обявят война на Германия на 3 септември 1939 г.

Тази дата се смята за начало на Втората световна война. Всъщност войната започна значително по-рано. Би могло да се каже, че началото на Втората световна война имаше подчертано пълзящ характер. Тя започна със систематичното нарушаване от страна на Германия на клаузите на несправедливия сам по себе си Версайски договор; премина през позорното Мюнхенско споразумение от 1938 г. между Чембърлейн, Даладие, Мусолини и Хитлер, с което на Чехия ѝ беше отнета Судетската област, без самата тя да бъде допусната дори до преговорите по споразумението; премина по-нататък през окупацията на цяла Чехия, поставена под протектората на Германия, а това бе предшествано от аншлуса на Австрия към Германския райх. При развитието на обстоятелствата, което очертаваше нарастващата агресивност на нацистите, войната ставаше неизбежна.

Англия и Франция започнаха войната срещу Германия без особено въодушевление. Тяхната голяма

мечта бе една война на Германия срещу ненавистния им Съветски съюз. Именно поради това техните представители в Москва, които водеха преговорите за евентуален договор за мир и сътрудничество между техните държави и СССР, се държаха толкова двусмислено и непоследователно. Те използваха политическите и военните преговори със СССР за оказване на натиск върху Берлин и Рим. Английските и френските политици имаха за задача да изолират СССР и да подскажат на Хитлер, че съветската страна няма съюзници и Германия може безнаказано да я нападне.

Заслужава внимание и обстоятелството, че Германия от своя страна също не желаеше да воюва с Англия и Франция. От тях тя нямаше какво повече да иска (след като срина Версайската договорна система). Нейните стратегически амбиции бяха насочени на Изток, към Съветския съюз. В „Майн Кампф" Хитлер очерта плана за създаване на хилядолетен райх от Ламанша до Урал. Поради това войната срещу Англия и Франция придоби необичаен характер. („Странната война", както започнаха да я наричат още тогава.) В нея наистина имаше някои необясними, странни обстоятелства. Да припомним, че при Дюнкерк бяха съсредоточени около 350 хиляди британски войници, едва успели да се измъкнат от немското обкръжение, но вместо да бъдат подложени на съответни военни операции, на тях им бе позволено в продължение на дни спокойно да се оттеглят към английския бряг. Някои специалисти смятат, че Хитлер се е надявал англичаните да оценят жеста при спасяването на тези нещастни 350 000 войници и да обявят неутралитет. Има специалисти, които предполагат, че са съществували тайни уговорки между Хитлер и англичаните.

След като остави зад себе си разгромената само за месец Франция и съвсем беззъбата Англия, Хитлер насочи цялата мощ на своите армии срещу Съветския съюз. На 22 юни 1941 г. 159 немски дивизии, 42 съюзни, 3.9 милиона мъже с 600 000 моторни превозни средства и 750 000 коня, подкрепени от румънски, италиански и финландски войски, пресякоха границата на 2900-километров фронт. Това е без съмнение най-голямата и най-кървавата инвазия във военната история. Германското нашествие в Съветския съюз струва на Германия 95% от всички жертви, които тя е дала за времето от 1941 до 1944 година.

Във войната се включиха десетки други държави, но няма съмнение, че фронтът, на който щеше да се решава изходът на войната, а оттам и съдбата на света, бе съветско-германският. Определено може да се каже, че ако беше успяла да разгроми Съветската армия и да завладее основни части от СССР, Германия щеше да спечели войната.

Немските войски образуваха три основни групировки – Група армии „Север" трябваше да нападне и за един месец да завладее пространството от Източна Прусия до Ленинград; Група армии „Център" трябваше да предприеме двупосочно настъпление през Минск и Смоленск към Москва; Група армии „Юг" трябваше да превземе Киев, басейна на река Дон и Черноморското крайбрежие. Амбициозната операция за завладяване на източните територии трябваше да осигури крайната победа във войната.

През първите месеци на войната Германия водеше с успех нападателните си операции срещу неподготвената за подобна война Съветска армия. Украински

и руски градове падаха един след друг, милиони бяха взетите пленници. Докато накрая настъпи неизбежният обрат. При Москва немскофашистката армия претърпя своето първо голямо стратегическо поражение. С мощен контраудар немците, които са се намирали само на 20-ина километра от Москва, са отблъснати на 150–200 км назад. Рухна митът за непобедимия Вермахт.

Но решаващите сражения предстоят. Много са решителните сблъсъци в четиригодишната Отечествена война на съветските народи. Но по мое мнение най-важната, преломната битка е все пак битката при Сталинград.

След поражението при Москва в Германския генерален щаб оживено се обсъжда накъде да се насочи главният удар на нацистката армия. Някои генерали настояват за ново настъпление към Москва. Хитлер отхвърля това предложение. Той решава ударът да бъде насочен в направление Сталинград с идеята по-нататък да завладее огромните нефтени полета около Каспийско море. Хитлер има своите сериозни основания. Москва е все пак само един символ, докато отвъд Волга са огромните нефтени полета, които ще осигурят за механизираните части на Вермахта жизнено необходимото им гориво. В заключителната фаза на Сталинградската битка началник щаба на Паулус генерал Шмид категорично заявява, че 6-а армия просто не разполага с достатъчно количество гориво, за да се измъкне от Сталинград, и затова трябва да бъде снабдявана по въздуха. Именно липсата на гориво е причината фелдмаршал Модел да спре своето енергично танково настъпление през Ардените – зимата на 1944–1945 г. Твърди се, че ако е имал гориво за своите танкове, Модел е щял да натика англичаните и американците обратно в морето. През април 1945 г. Модел, който е един от най-верните висши офицери на Хитлер, се самоубива, признавайки по този начин своето човешко и военно фиаско.

Можем да си представим как щяха да се развият бойните действия при евентуалното падане на Сталинград. Снабдяването на Москва щеше да бъде прекъснато, Москва щеше да капитулира, обширни части от Съветския съюз щяха да бъдат завладени. При това бе напълно възможно от Изток да тръгне японската армия, покорила голяма част от Тихоокеанския район. Двете съюзени държави щяха да притежават огромен човешки и материален потенциал, който щеше да им позволи да продължат войната още много години, като използват все по-ужасни средства за унищожаване на живата сила на противника. Ядреното оръжие щеше да влезе в масова употреба. Какви ли не ужаси щеше да изживее човешкият род, ако не бе победата на Червената армия при Сталинград. След войната Паулус заживява в ГДР, става свидетел на процеса в Нюрнберг и допринася за разобличаването на фашистката германска военщина.

Не бива, разбира се, да се подценяват и другите успехи на Съветската армия. Ако при Сталинград бе пречупен духът, морално-политическата воля на Вермахта (нека припомня, че тогава в цяла Германия, че и в България, бе обявен тридневен национален траур за загиналите при Сталинград германски войници), при Курската дъга бе пречупен гръбнакът на тази армия. След Курск това не бе вече същата армия, която на 22 юни 1941 г. нахлу в Съветския съюз. Това бе една жестоко бита армия, носеща в себе си съзнанието за своята неизбежна гибел.

Но при Курск Вермахтът все още представляваше значителна военна сила. В района на Курската дъга бяха съсредоточени 50 германски дивизии (от тях 19

танкови и моторизирани), 2 танкови бригади, 3 независими танкови батальона и 8 дивизиона щурмови оръдия, влизащи в състава на 9-а, 2-ра танкова, 4-та танкова армия и оперативната група „Кемпф“. Германските войски, включени в настъплението, наброяваха 900 000 души с около 10 000 оръдия и минохвъргачки, около 2700 танка и щурмови оръдия и 2000 самолета. Към фланговете на ударните групировки действаха около 20 други дивизии.

Край село Прохоровка се води най-голямото танково сражение, в което съветските Т-34 разгромиха най-модерната германска военна техника – самоходните оръдия „Фердинанд” („Порше”!) и танковете „Тигър” и „Пантера”. От двете страни в сражението участваха общо 1500 танка и самоходни оръдия.

След Курск нищо вече не можеше да спре Червената армия по пътя ѝ към Берлин. След тежки сражения (особено при Зееловските възвишения), през май 1945 г. Съветската армия овладя изцяло столицата на Третия райх. Над Райхстага двамата червеноармейци Егоров и Кантария развяха победното червено знаме. В бункера си Хитлер се самоуби, оставяйки след себе си милиони гробове и проклятието на цялото човечество.

В разгрома на немскофашистката армия значително участие имат, разбира се, армиите на съюзените народи. Не може да се отрече изключителната помощ, която Съединените щати оказаха на Великобритания и на Съветския съюз с доставката на необходимата за военните действия техника.

Заслужават внимание и някои сражения в Африка, където маршал Ромел бе завладял значителни части от Северна Африка. Англичаните са особено горди да подчертават победата си при Ел Аламейн. Никой подвиг не бива да се отрича, но в сравнение с битката при Москва, със Сталинградската битка и битката при Курск сражението при Ел Аламейн изглежда като футболна срещу между втородивизионни отбори. То няма никакво сериозно отражение върху развитието на военните действия в бъдеще.

Разгромът на фашистка Германия бе оформен юридически в акта за нейната безусловна капитулация, подписан в Берлинското предградие Карлхорст на 8 май 1945 г. Тук е необходимо едно съществено пояснение. Подписването на акта за капитулацията става на 8 май около 22.43 ч. местно време. По това време в Москва е вече 9 май, поради което съветските народи честват победата на 9 май. Това е денят на тяхната и на всички народи световноисторическа победа.

Редно е на тържествения парад на 9 май т.г. да присъстват представители на съюзените със СССР държави. Във всички случаи основните тържества по случай историческата победа следва да се състоят именно в Москва – столицата на държавата, изнесла основната тежест в титаничната битка срещу нацистка Германия.

Изминаха 70 години от победата на човечеството срещу фашистките сили на Германия и нейните съюзници, между които бе и България. Това е повод отново да се върнем към тези събития, да направим някои изводи и да извлечем поуки. Не съществува ли опасност човечеството да направи някои от своите стари грешки и да се окаже въвлечено в една трета, още по-ужасна световна война? Съвършено очевидно е, че фашизмът не е мъртъв. Той е жив в съзнанието на множество хора, той е проникнал и в съзнанието на ръководителите на редица водещи държави.

Фашизмът се проявява не само вътрешнонародно, но и международно. Какво е, ако не проява на фашизъм, да нападнеш с най-модерно оръжие една суверенна държава, Югославия, за да я заставиш да отстъпи част от своята вековна територия на чуждо население! Груби прояви на неонацизъм откриваме и в днешна Украйна, където вилнелите по време на войната фашисти днес се възхваляват.

Неофашизмът се надига и в България. Паметници на героите от антифашистката съпротива се подлагат на оскверняване, а държавната, в частност съдебната власт, прибягна до безумното обяснение, че в тези случаи имало просто изява на свободата на мнение. Каква низост! Как ли би реагирала г-жа съдийката, ако на вратата ѝ например напиша: тук работи евтино продаваща се съдийка! Информация бе, госпожо, нищо повече от информация, на която имам право.

Национални и международни антифашистки организации вече издигат глас на предупреждение: Народи, осъзнайте се! Втората световна война остави след себе си над 50 милиона човешки жертви. Една трета световна война едва ли ще остави след себе си нещо живо.

25 април 2015 г.

ЗА ПИСМАТА НА ИВАН ШИШМАНОВ ДО ВИДНИЯ НЕМСКИ ВИЗАНТИНИСТ КАРЛ КРУМБАХЕР

Васил Гюзелев

Васил Гюзелев *– академик, професор, доктор по история. Работи в областта на средновековната история на България и на Европа. Автор е на повече от 400 научни труда, публикувани у нас и в чужбина, между които: „Княз Борис Първи. България през втората половина на IX век“ (1969), „Българската държавност в актове и документи“ (1981), „Училища, скриптории, библиотеки и знания в България през XIII–XV век“ (1985), „Средновековна България, Венеция и Генуа в Черноморието“ (1989), „България между Изтока и Запада“ (1993), „Покръстване и християнизация на българите“ (2006), „Кавханите и ичиргу боилите на Българското ханство-царство“ (2007) и други.*

Мюнхенският професор Карл Крумбахер (1856–1909) е с твърде големи заслуги за поставяне на солидните основи на византинистиката като научна дисциплина в края на XIX – началото на XX в.[1] Две негови постижения с фундаментален характер определят мястото му в този клон на науката: 1) забележителното му изследване „История на византийската литература от Юстиниан до края на Източноримската империя (527–1453)“[2]; 2) основаването и издаването на специализираното периодично издание *„Byzantinische Zeitschrift”* в периода 1892–1909 г. Именно това издание го превръща в централна и водеща фигура във византинистиката. Главно от този период е неговата интересна и съдържателна кореспонденция. Тя е понастоящем част от богатата сбирка *Nachlässe* в Баварската държавна библиотека в Мюнхен и носи наименованието *Krumbacheriana*[3]. Тази кореспонденция включва общо 6815 писма, пощенски картички и др., изпратени до К. Крумбахер в периода 1887–1909 г. Неговите кореспонденти са 1360 лица от различни държави и народи, сред които личат имената на известни учени (арабисти, византинисти, изкуствоведи, историци, слависти и др.), издатели, журналисти, артисти, художници и т.н.[4] Освен с Ив. Шишманов (1862–1928) К. Крумбахер водел кореспонденция и с други български (тогава млади) учени: Васил Н. Златарски (1866–1935), Гаврил Кацаров (1874–1958) и Стоян Романски (1882–1959), от които са запазени писма в неговата кореспонденция[5]. Важно значение за нас имат и 27 писма на тясно свързания с нашата история и средновековното ни историческо дирене чешки учен Константин Иречек (1854–1918)[6]. Не трябва да се отминава и фактът, че по време на след-

ването си в Мюнхенския университет през 1904–1908 г. в семинара на големия немски византинист активно участва и изтъкнатият наш медиевист Петър Ников (1884–1938)[7]. Всичко това показва какво голямо значение имат творчеството и кореспонденцията на К. Крумбахер за нашата следосвобожденска хуманитаристика, най-вече за филологическата и историческата ни наука.

Особено важни, съдържателни и интересни от всяка гледна точка са десетте писма и пощенски картички, които Ив. Шишманов изпраща на К. Крумбахер в периода 1895–1909 г., когато между двамата учени по много въпроси е протичал истински творчески диалог[8]. Тази кореспонденция разкрива сравнително малко позната страница от жизнената и творческа биография на крупния български учен; тя в значителна степен я обогатява.

Първото Шишманово писмо е изпратено от София на 30 януари 1895 г.[9] В него той благодари за рецензията, която К. Крумбахер е направил в „*Byzantinische Zeitschrift*" на неговата статия „Тъгата в българската народна поезия"[10]. Същевременно му изпраща изследването си върху Константин Фотинов (1790–1858)[11], в което е посветил една глава на българо-гръцките отношения до 1830 г. Той застъпва гледището, че самият Фотинов е „убеден елинофил" и че националната омраза между двете народностни общности е по-скоро „изкуствен продукт на по-новото време". Освен това изразява мнението, че първото българско списание „Любословие", отпечатано през 1844 г. в Смирна от К. Фотинов, е точно копие на излизащото тогава в същия град гръцко списание „*Ἀνοθήκη τῶν ὠφελίμων γνώσεως*" (Показалец за полезни знания). С това показва една страна на гръцката култура, оказала въздействие върху нашата възрожденска периодика.

Второто писмо е от 18 февруари същата година[12]. В него Шишманов известява, че му изпраща втори екземпляр от студията си за Фотинов. Не държи за рецензирането ѝ в издаваното от К. Крумбахер списание, защото добре познава неговата програма и профил. Изразява голямата почит на българските учени към немския учен и смята, че неговите трудове върху византийската литература служат за обогатяване на представите за средновековната българска книжнина. Чрез неговата „История на византийската литература" много неща от старобългарската стават значително по-ясни. В послепис му задава въпроса дали желае да получава „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина" за редакцията на „*Byzantinische Zeitschrift*". Това писмо показва задълбочаване на контактите между двамата учени по писмовен път. То служи като основа за размяна на мнения по интересуващи и двамата учени въпроси.

Доста интересно е третото писмо на Ив. Шишманов от 22 март 1895 г.[13] В началото той отбелязва, че е бил възпрепятстван да отговори поради щастливо преминалото заболяване на своя син. Благодари му за изпратения том с изследване върху средногръцките (византийските) пословици[14]. Изразява становището, че между гръцкия и българския фолклор има много общи черти и паралели. Смята, че Крумбахеровата характеристика на източната пословична литература е твърде точна и може да бъде използвана и на българска почва. Сочи редица паралели с гръцки пословици в българския език. Особено внимание обръща на някои сходни византийски пословици в сборника, съставен от Мануил-Максим

Планудис (1255–1305), издаден през 1886 г. от известния руски византинист Едуард Курц (1845–1925). Шишманов смята за твърде интересни Крумбахеровите напътствия за начина на събиране и публикуване на пословиците. Преценява, че в издавания от него „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“ се прилага остарял метод в тази насока. Проблемът за изучаването на пословиците се превръща в основна тема на водената кореспонденция.

В пощенска картичка от 8 май 1895 г.[15] Ив. Шишманов бърза да благодари за препоръчаното му библиографско посочване на статия в „Русский филологический вестник“. Паремиологията (науката за пословиците и поговорките) била нова област за него. Известява го, че е попаднал наскоро на сбирка от арабски и турски пословици, която проучвал.

В писмото си от 30 май 1895 г. Ив. Шишманов излага значително по-подробно своето гледище относно пословиците и тяхното проучване[16]. Основният смисъл на неговите разсъждения се изразява в констатацията, че при източните народи в редица случаи пословиците се раждат от конкретен разказ или случка: „За конкретно мислещите в образи ориенталци сухите морализуващи съждения са твърде абстрактни.“ Породените от конкретен случай пословици с течение на времето придобивали обобщен характер и се превръщали в сентенции. Това се наблюдавало и в някои български пословици. Смята, че е много задължен на К. Крумбахер, задето му е обърнал внимание върху една тъй привлекателна, но малко проучена област на научното знание. За съжаление в младата софийска университетска библиотека, както и в другите български обществени библиотеки, а и в неговата частна библиотека изследванията по сравнителна паремиология били оскъдни. Накрая изразява надеждата, че ще успее да намери време да напише „една подробна студия върху пословицата у балканските народи“. Едно намерение, което за съжаление именитият наш учен не успява да реализира.

За почти две години кореспондентната връзка временно прекъсва. В писмо от 20 юли 1897 г.[17] Ив. Шишманов благодари за изпратената му картичка. Тя е в отговор на получения от К. Крумбахер отпечатък от Шишмановата студия върху славянските поселения на гръцките острови през Средновековието[18]. Според Ив. Шишманов тази тема заслужава по-задълбочено проучване. Смята, че има много общи черти между българския и новогръцкия фолклор и че не само българското духовно богатство носи „гръцки отпечатък“, а „в отделни случаи също гърците са приемали“ от българите. Приятно е изненадан от Крумбахеровия интерес към българския език и обещава да му изпрати френско-българския речник на Н. Марков, който наскоро щял да бъде публикуван[19]. Препоръчва му ползването на речника на А. Дювернуа[20]. Важно място в писмото заема кратката оценка на новото издание на основния Крумбахеров труд: „Второто издание на Вашата византийска литературна история е станало във всяко отношение монументален труд. Възхищавам се от обилието и разнообразието на познания, което се съдържа в тази истинска библия на византолозите и славистите.“ В края на писмото му известява, че подир една седмица ще предприеме продължителна научна екскурзия в Русия (Москва и Казан). От кратките пътни бележки в неговия „Дневник“ се вижда, че от втората половина на август до началото на октомври 1897 г. Ив.

Шишманов е пребивавал в Чувашия (Казан и Болгар), а също така в Москва и Киев, където е имал срещи с редица руски учени с трайни интереси към българската история и култура[21]. Разгледаното по-горе писмо заема важно място във връзката между двамата учени и разкрива тяхното взаимно и дълбоко уважение. То показва, че общението между тях във времето значително е напреднало.

В пощенска картичка от 12 декември 1897 г.[22] Ив. Шишманов благодари за рецензията на неговата студия върху славянските поселения, отпечатана в „*Byzantinische Zeitschrift*". Изразеното от К. Крумбахер съжаление, че не е отпечатана на по-разпространен език, му напомняло за обещания от него френско-български речник, който все още не е излязъл. Издателят му обещал един от първите екземпляри. Шишманов известява, че имал намерение да преработи някои свои бележки върху славянските елементи в Гърция, но бил твърде зает с лекции.

След ново кратко прекъсване, на 22 април 1899 г. той изпраща писмо препоръка до Карл Крумбахер[23]. Приносителят на писмото е младият артист Лазар Биненбаум. Той можел да бъде полезен на немския учен с преводи от български и руски на немски език. Съобщава му, че събира езикови и етнографски материали от гръцките колонии в България и възнамерява в скоро време да му изпрати малък принос върху славянските елементи в някои гръцки диалекти. Особено интересни били проучените от него материали от Кавакли (дн. гр. Тополовград), където се наблюдавали сходства в бита и обичаите на българи и гърци, живеещи в този малък град.

Пощенската картичка от 28 февруари 1901 г.[24] е твърде кратка. В нея е изразена благодарност за рецензията в „*Byzantinische Zeitschrift*" относно студията му върху произхода на прабългарите и етимологиите на народностното им име[25]. Тази студия е от онези изследвания на видния български учен, които имат фундаментален характер.

По време на своя „министърски период" (1903–1907), поради много и различни задължения Ив. Шишманов поддържа слабо своята кореспонденция. Кореспонденцията между двамата временно прекъсва. Последното писмо до К. Крумбахер е изпратено от Цюрих на 1 март 1909 г.[26] Пише му, че след оттеглянето си от „доста дългата министерска дейност" заедно със съпругата и сина си се отправил в Швейцария, за да си почине и да улесни неговите първи стъпки в учението. „Предната година прекарах с жената и детето в Женева" – пише той (всъщност там бил от октомври 1907 до самото начало на 1909 г.)[27]. Възнамерявал да остане там до октомври същата година, след което щял да се завърне в София, защото университетският академичен съвет го приканвал да поднови своето преподаване. Целта на неговото писмо била не да описва житейската си съдба, а да му изрази своята симпатия и подкрепа в полемиката му с гръцките учени, които в изблика на своя фанатичен национализъм са преминали всякакви граници. Със своето поведение те нанасяли вреда, а не полза на гърцизма, и обиждали „немската научна почтеност". Изненадан е от националистическата позиция на Г. Хадзидакис (1848–1941). Известява му, че притежава един пергаментов лист от гръцки средновековен текст, който му изпраща като подарък, за да бъде използван в неговия византоложки семинар. Във връзка със своите научни занимания отправя към немския учен две молби: 1) да му изпрати спра-

вочник на гръцките географски наименования; 2) да го информира дали освен студиите на Франц Миклошич (1813–1891) върху турските заемки в гръцкия език има и някакво друго изследване. В кратък послепис отправя питането дали получава редовно „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина".

В какво всъщност се изразявала полемиката на К. Крумбахер с гръцките учени и коя била причината за нея? Безспорно е, че това е един интересен и важен въпрос, който се нуждае от по-обстоятелствено разяснение. През 1909 г. в тържествено слово на заседание на Баварската академия на науките К. Крумбахер изразил аргументирано гледището, че новогръцкият език (димотики) трябва да бъде застъпен в училищното образование и в новогръцката литература вместо трудно разбираемия катаревус[28]. Това Крумбахерово слово, което било публикувано в популярния и влиятелен „*Münchener allgemeine Zeitung*" (Мюнхенски всеобщ вестник), добило голяма гласност и предизвикало остра полемика с гръцки учени. Немският византинист бил нападнат от тях и някои дори се осмелили да го обвинят, че е руски агент[29]. Съвременното развитие на гръцката езикова култура ясно показва колко правилна е била застъпваната от К. Крумбахер концепция. Защитата на катаревуса всъщност била проява на неразбиране и ретроградност, които през последните години бяха преодолени в Гърция. Правотата на К. Крумбахер бе доказана от съвременното развитие.

Съдържателните и твърде интересни писма на Ив. Шишманов до К. Крумбахер са написани на изключително добър немски език. Те разкриват малко известни страни от дейността и творческите намерения на крупния български учен и са ценно градиво за попълването на някои „бели петна" в неговата биография. Те обаче представят едната страна на нещата. Другата е представена от писмата на К. Крумбахер, които се намират в Архивния фонд на Ив. Шишманов, съхраняван в Научния архив на Българската академия на науките (архивен фонд №11)[30]. Макар на тяхното съдържание и значимост отдавна вече да е обърнато внимание в някои изследвания[31], тези писма се нуждаят от цялостно публикуване, тъй като интересът към тях от страна на съвременната немска византинистика ще бъде твърде голям. Изразявам надеждата, че някой от по-младите наши византинисти и медиевисти в скоро време ще се заеме с изпълнението на тази задача.

Кореспондентната връзка на Ив. Шишманов с големия немски византинист К. Крумбахер е изключително важна страница в отношенията между немската и българската хуманитаристика. Тя показва широките и многостранни интереси на бележития български учен. Настоящата кратка статия е скромен принос към тяхното фактологично документиране.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Цялостна представа за неговата значимост като учен дава наскоро публикуваният сборник Karl Krumbacher – Leben und Werk, hrsg. von P. Schreiner und E. Vogt. München, 2011. Пълна библиография на трудовете му е публикувана в Byzantinische Zeitschrift, XIX (1910), s. 700–708.

[2] *Krumbacher, K.* Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527–1453), 2 Aufl. München, 1897; първото издание е от 1891 г.

[3] Bayerische Staatsbibliothek – München, Nachlässe – Krumbacheriana I.

[4] Аналитичен опис на писмата до К. Крумбахер е направен в изданието Karl Krumbacher – Leben und Werk, s. 85–147.

[5] *Гюзелев, В.* Петнадесет писма на български учени от 1894–1909 г. до големия немски византинист Карл Крумбахер (1856–1909). – Bulgaria Mediaevalis, 4–5 (2013–2014), писма №1, 12, 13, 14.

[6] *Grimm, G.* Konstantin Jireček und Karl Krumbacher. – Mitteilungen des Bulgarischen Forschungsinstitutes in Österrech, III, 2 (1980), s. 109–123.

[7] *Любенова, Л.* Петър Ников – жизнен път и научно дело. С., 1986, с. 16–18.

[8] За пръв път внимание върху писмата на български учени до К. Крумбахер обръщат: Л. Любенова. Документалното богатство в Ръкописния отдел на Баварската държавна библиотека. – Трудове на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии, 4 (2005), с. 283–303; P. Schreiner. Karl Krumbacher und die internazionale Slavistik. – In: Schnikttpunkt Slavistik. Ost und West im wissenschaftlichen Dialog, hrgs. von I. Rodtergera. Göttingen, s. 134–135. На проф., д-р Петер Шрайнер изразявам голяма благодарност за предоставените ми от него фотокопия от писмата на български учени до К. Крумбахер, които бяха издадени от мен.

[9] *Гюзелев, В.* Цит. съч., № 2.

[10] *Schischmanov, Iv.* Der Lenorenstoff in der bulgarischen Volkspoesie. – Indogermanische Forschungen, IV. Strassburg, 1894, s. 412–448.

[11] *Schischmanov, Iv.* Константин Фотинов – неговият живот и неговата дейност. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, XI (1894), с. 591–763.

[12] *Гюзелев, В.* Цит. съч., № 4.

[13] *Гюзелев, В.* Цит. съч., № 5.

[14] *Krumbacher, K.* Mittelgriechische Sprichwörter. – In: Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der königlichen Bayerischen Akademie der Wissenschaften 1893, B. II, s. 1–272.

[15] *Гюзелев, В.* Цит. съч., № 6.

[16] Пак там, № 7.

[17] Пак там, № 8.

[18] *Шишманов, Ив.* Славянските селища в Крит и на другите острови. – Български преглед, IV, 3 (1897), с. 62–98 (отделен отпечатък – С., 1897, с. 2–39). Както ясно личи от бележка, която е поставена под линия на разглежданото писмо, Ив. Шишманов е изпратил именно отпечатъка на своята студия.

[19] Този речник е бил публикуван в София едва през 1898 г.

[20] Словарь болгарскаго языка, по памятникам народной словесности и произведениям новейшей печати, составил А. Дювернуа. Москва, 1886.

[21] *Шишманов, Ив.* Дневник (1879–1927 г.), подготвили за печат Ив. Бурилкова и Ц. В. Билярски. С., 2003, с. 61–64.

[22] *Гюзелев, В.* Цит. съч., № 9.

[23] Пак там, № 10.

[24] Пак там, № 11.

[25] *Шишманов, Ив.* Критичен преглед на въпроса за произхода на прабългарите от езиково гледище и етимологиите на името „българин". – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, XVI и XVII (1900), с. 505–754. Вж. също така и другите му публикации по тази тематика, отпечатани в отделни брошури на френски език – L'étymologie du nom „Bulgare".

Sofia, 1903; L'origine des anciens Bulgares du point de vue philologique et les etymologies du nom „Bulgare". Sofia, 1900. Появата им след неговото пребиваване в Чувашия и Русия през 1897 г. е показателна в много отношения. И това изяснява целта на неговата продължителна „научна екскурзия".

[26] *Гюзелев, В.* Цит. съч., №15.

[27] *Шишманов, Ив.* Дневник, с. 133–141.

[28] *Krumbacher, K.* Das Problem der neugriechischen Schriftssprache. – Münchener allgemeine Zeitung, 15 und 17. November 1902 – Beilagen No 263–264; Idem. Populäre Aufsätze. Leipzig, 1909, s. 1–41.

[29] *Tinnefeld, F.* Karl Krumbacher und der Streit um die neugriechische Schriftssprache. – Античная древность и средние века, XXXIII (2002), с. 294–315.

[30] Архивни фондове и сбирки в Българската академия на науките. – Известия на Архивния институт, I (1957), с. 163; Д. Велева. Архивът на проф. Иван Шишманов. – Пак там, II (1959), с. 110–117.

[31] *Снегаров, Ив.,* П. Миятев. Преписки на Иван Шишманов с ориенталисти и византолози (1895–1926). – Известия на Архивния институт, II (1959), с. 125–161; А. Милтенова. Модерният Шишманов (Погледът на Иван Шишманов към византийската и българската литература до XVIII в.). – В: Иван Д. Шишманов – форумът, Шишманови четения, кн. 1. С., 2005, с. 99–106.

НЕОБХОДИМА Е НОВА ИКОНОМИЧЕСКА ПОЛИТИКА НА БСП

Иван Ангелов

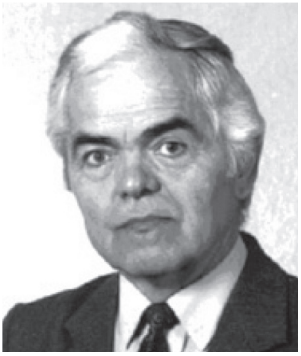

Иван Ангелов *– член-кореспондент на БАН, професор, доктор на икономическите науки. Работил е повече от 11 години в ООН. От 1960 г. работи в Икономическия институт на БАН. Специалист по макроикономическа политика. Ръководител е на научен колектив, който 13 поредни години публикува независими анализи за текущото състояние на икономиката и прави средносрочни и дългосрочни прогнози. Има над 230 научни публикации, между които 14 монографии.*

Фундаменталната социално-икономическа цел на България е повишаване качеството на живота на хората. Можем да си поставим следните главни социално-икономически цели на хоризонта до 2020 г.: повишаване на реалните доходи; ограничаване на бедността; смекчаване на социалната поляризация; модернизация на здравеопазването, образованието и науката; смекчаване на демографската криза; здравословно екологично развитие, повишаване на сигурността на гражданите.

Приоритетни области на дейност следва да бъдат: създаване на съвременно здравеопазване; модерно образование, развита наука и мощна иновационна система; комплексна инфраструктура; технологична и структурна модернизация на индустрията, земеделието и услугите; енергоикономично развитие; разширено използване на възобновяеми енергоизточници; забавяне на влошаването на демографската криза; опазване на околната среда.

Крайно необходими са първи крачки за ограничаване на мутризацията и за възстановяване на доверието на гражданите към институциите. Но дори и най-добрите икономически мерки няма да се възприемат от хората и няма да дадат бърз резултат.

Този ход може да отключи мощна енергия и възможности за подобрения в обществото. Това обаче изисква мъжество и почтеност от ръководителите на БСП. С действията си те трябва да поставят над всичко интересите на България. И не само с декларации, а с категорични и решителни действия.

В днешната конфронтационна обстановка трябва да се бърза с приемането на пакет от радикални мерки за овладяване на икономическата, финансовата, социалната и политическата дестабилизация, за нача-

ло на стопанско оживление и за повишаване на качеството на живот. След евентуално влизане на БСП във властта подобрението, макар и скромно, трябва да бъде почувствано към края на първата и началото на втората година от 1.0–1.5 млн. души, живеещи в най-тежка бедност, а също и от бизнеса, без който не е възможна промяна в икономиката.

В следващите редове препоръчвам най-спешни икономически мерки, като държа сметка за натрупаните огромни очаквания у хората, за растящото недоверие към държавните институции и политиците, за повишеното вътрешно напрежение в обществото и усложняващата се обстановка в Европа във връзка с конфликта в Украйна. Целта на тези мерки е да отговорят на справедливите искания на хората за разкриване на неподправената истина за приватизацията; за концесиите; за дейността на монополите; за банковата система; за задълбочаването на бедността и изостряне на социалната поляризация; за демографската криза; за масовата емиграция на най-младите и предприемчиви българи; за натрупаните крещящи несправедливости, престъпност и корупция в обществото; за ниската ефикасност на съдебната система; за разградената държавност; за липсата на достойна външна политика, защитаваща изконните национални интереси.

Световният опит показва, че други разорени от войните страни се възстановиха за 5–10 години, а ние, без да сме воювали, сме в постоянна криза от 25 години. А като отчетем влиянието на световната криза, у нас се напластяват две кризи, от които вътрешната е дори по-опасна. Трябва да си отговорим на въпроса: защо ние, като народ и държава, не успяваме за четвърт век да направим това, което правят други народи и държави в Европа през последните десетилетия?

Провеждането на нова, действително лява икономическа политика е възможно само при участие на БСП във властта, но партията трябва да убеди хората, че ръководството ѝ ще приеме и приложи настоящите препоръки.

Друг е въпросът как ще стане това, след като вече неколкократно обещава едно, когато е в опозиция, а върши друго, когато е във властта! При това, пренебрегвайки решенията на собствения си конгрес, без да се съобразява с мнението и интересите на своите членове и симпатизанти, а и на мнозинството българи.

Това не бива повече да се допуска. Досега в лицето на своето ръководство БСП е лява партия само декларативно. И то когато е в опозиция. Веднъж влязла във властта, нейното ръководство смекчава левите си декларации и засилва десните си действия. Говори за ляв завой, а мигачът мига надясно, и се оправдава с позицията на коалиционните си партньори. Така е от години. Така беше и през 2013–2014 година.

Във всяка коалиция участниците правят отстъпки, за да се постигне обща политика за съвместно управление. Това е неизбежно. Колкото по-разнородна в идейно отношение е коалицията, толкова по-големи и по-опасни компромиси се налагат, толкова по-крехка и нетрайна е тя. И почти винаги настъпва критичен момент, когато доверието между коалиционните партньори намалява под санитарния минимум и коалицията се разпада. Това стана и у нас през юни–юли 2014 г., а върхът беше достигнат с поведението на ДПС при актуализацията на държавния бюджет в края на юли 2014 година.

Фундаментални отстъпки правеше и БСП при досегашното си участие в две коалиции, особено с ДПС. Проблемът не е в коалициите и коалиционните отстъп-

ки, а в техния характер, съизмеримост и реципрочност. И, разбира се, в идейните различия между партньорите по жизненоважни въпроси. Българската практика през последните 25 години показа, че при големи идейни различия коалициите не са успешни и поради това са нежелателни.

В процеса на управлението коалиционните партньори трябваше да правят съизмерими компромиси, особено по основните въпроси. Това също липсваше. Големите отстъпки в икономическата и социалната политика ги правеше само БСП (по данъчната политика, по доходите, по кадрите, по външната политика, по санкциите срещу Русия). Нямаше нито една съизмерима по значимост отстъпка по основен проблем от страна на ДПС. Ръководството на БСП превърна участието си в управлението в самоцел, жертвайки фундаментални принципи на лявата идея, пренебрегвайки настроенията на своите членове и симпатизанти, оставяйки на произвола трудовите хора, допускайки да бъде въвлечено в корпоративни интриги и нарушавайки решения на свои конгреси.

Такова участие в бъдещи коалиции не трябва да има. Още повече че след тях цялата политическа отговорност опозицията стоварва върху БСП. Тя отговаря политически както за свои, така и за чужди грехове. Така беше след управлението на „тройната коалиция", така беше и след разпадането на „двойната коалиция" с ДПС. Облагите на управлението се консумират от всички участници в коалицията, и то не съразмерно, а политическата цена се плаща от БСП. Така повече не може да продължава. А виновниците за досегашните груби грешки в коалиционната политика на БСП от средите на нейното ръководство трябва да понесат своята политическа отговорност.

Икономическата и социалната политика, която предлагам, цели да изпълни със съдържание понятието лява БСП, работеща в много сложна вътрешна и външна обстановка. С тези мерки БСП ще защитава преди всичко интересите на трудовите хора, на интелигенцията, на дребния и средния бизнес, т.е. на 80–90% от населението. Тя трябва да прави това, когато е в опозиция и когато е във властта. Разбира се, то е по-лесно, особено декларативно, когато е в опозиция, но е по-ефикасно, по-реално и по-убедително, когато е във властта.

Защитавайки интересите на трудовите хора, интелигенцията и дребния бизнес, БСП не трябва да се конфронтира с капитала, включително и с едрия капитал. В някаква степен тя трябва да държи сметка и за неговите интереси. Така, запазвайки доверието на трудовите хора, тя ще запази и някакъв респект на капитала, което е необходимо за нормалното икономическо развитие на България.

С досегашната си политика БСП загуби доверието на труда, без да е спечелила доверието на капитала. По своята същност големият капитал винаги е бил и ще бъде против лявата БСП. В най-добрия случай ще гледа с подозрение към нея. Той би се примирил временно, от чисто прагматична гледна точка, само с дясно ръководство на БСП, каквото беше то досега.

Какво ще бъде отсега нататък, предстои да видим. И ще съдим по делата, а не по декларациите. Затова, търсейки сложния баланс, лявата БСП трябва да се опира и да разчита преди всичко на своя естествен съюзник – трудовите хора, интелигенцията, дребния и средния бизнес.

С действията си ръководството на БСП трябва да постави над всичко интересите на България. Само така може да се спечели отново доверието на живеещите в бедност и забравени от управляващите милиони хора.

В пренапрегнатата обстановка, ако участва в управлението, БСП трябва да побърза с радикални мерки през първата половина на мандата за овладяване на икономическата, финансовата, социалната и политическата дестабилизация.

Такава сложна задача може да се решава сега главно с помощта на преразпределителните механизми: повишаване събираемостта на данъците и частично пренасяне на бремето от най-бедните към по-богатите слоеве от населението чрез реформа в данъчната система. Това е най-ефикасният преразпределителен механизъм с бързи резултати. Принципите на солидарност също налагат да се постъпи така. Повечето предлагани по-долу мерки целят прехвърляне на част от тежестите на живота от бедните към богатите. Така, както е в Европа.

Разбира се, най-надеждният път към трайно благоденствие са фундаменталните промени в собствеността и стопанисването, тоталната кадрова, структурна, технологична и институционална модернизация, но за това са нужни много години и огромни инвестиции в човешкия и физическия капитал. Хората обаче не могат да чакат толкова дълго. Трябва да се бърза с решителни екстремни мерки, защото извънредната кризисна ситуация ги налага. Нарастващият социален тътен от дълбините на обществото потвърждава тази потребност поради задаващата се опасност. Трябва да се действа днес, защото утре ще е късно!

В следващите редове препоръчвам контурите на икономическата и социалната политика на БСП през следващите години. Те могат да бъдат прилагани от БСП, ако участва в бъдещото управление на държавата в коалиция с други леви или центристки партии; а ако тя остане в опозиция, да се подготви за бъдещо участие в управлението на България.

Тези мисли съм споделял многократно в мои публикации през последните 10–15 години (вж. моя сайт на адрес *www.iki.bas.bg/CVita/angelov/index.htm).* Те са особено актуални напоследък в контекста на украинската трагедия, режисирана от Вашингтон, и достойното поведение на народа и политиците на Гърция, особено след голямата победа на СИРИЗА в изборите на 25.I.2015 г., които налагат да се направи още по-обстоен анализ. За съжаление от върховете на БСП все още се чуват високомерни, дори иронични изказвания по адрес на СИРИЗА! Тези хора изглежда не разбират какво става в Европа.

Предлагам на вниманието на ръководството на БСП няколко фундаментални икономически области за размисъл и действия:

1. БСП трябва да промени досегашната политика на нашите правителства по собствеността, защото фаворизира частната собственост за сметка на публичната. В чл. 17 на Конституцията частната собственост е обявена за неприкосновена, без да се казва същото за публичната. Следователно от нея може да се краде. И тя беше масово разграбвана 25 години пред съучастническия поглед на всички правителства, включително и на доминираните от БСП.

Трябва да се възприеме принципът: всички форми на собственост са равнопоставени пред закона и се доказват чрез участие в лоялна конкуренция под икономическото слънце. Ще просперира тази, която обслужва по-добре обществените

интереси. Това следва да бъде критерият за добра и недобра. Не може да има форма на собственост, определена предварително като по-добра. Стопанската история го потвърждава.

Двигател на икономическия и социалния прогрес е лоялната конкуренция, а не формата на собственост. Нито частната, нито държавната собственост могат да бъдат такъв двигател сами по себе си. Защото при липса на конкуренция или някаква форма на държавен и обществен контрол всяка от тях се изражда. Нещо повече, всеки монопол е вреден, но най-опасен е частният монопол, понеже е безконтролен.

За целта в България трябва да се прекрати приватизацията, особено на стратегически структуроопределящи стопански обекти. Не бива да се допуска приватизация на нормално работещи рентабилни предприятия, на силно социалноориентирани обекти и на работещите в условията на естествен монопол. При доказана злоупотреба с монополно положение, независимо от собствеността на предприятието, да се налагат сурови санкции, а при повторение – да се отнема правото за стопанска дейност.

Ако държавните предприятия работят добре, осигуряват заетост, предоставят продукти и услуги за вътрешно потребление и износ, ако спазват законите и печелят, няма икономически основания да се приватизират. Такива основания може да се намерят само ако те не работят добре и трупат загуби. След като привържениците на частната собственост твърдят, че частният сектор се управлява по-добре и функционира по-рационално – губещите предприятия може да се предложат за приватизация, за да бъдат модернизирани, да се конкурират с публичните предприятия на равностойна основа при спазване на законите. В това е икономическата логика и главното основание за приватизация.

Цялата българска приватизация през изминалите 25 години обаче беше извършена противно на тази логика и в повечето случаи на безценица. Публичните предприятия бяха буквално подарявани на частни лица. Много от новосъздадените частни фирми укриват доходите си и не плащат данъци. Хиляди бяха занемарени, изоставени и активите им са разпродадени като скрап. Увеличи се безработицата. Рязко спаднаха приходите в бюджета. Обществото понесе огромни, многомилиардни загуби. Извършено беше гигантско престъпление под натиска на МВФ и Световната банка.

В резултат на това държавата сега не разполага със средства за инвестиции и за нормално финансиране на здравеопазването, образованието, науката, опазването на околната среда, за демографската си политика и социалните си програми, за отбраната и сигурността. Това ускори разрухата в икономиката и в обществото. Затова наричаме престъпна този тип приватизация. Нейните извършители и досега остават ненаказани. Някои от тях дори имат наглостта да ни поучават на ред, справедливост и стопанска рационалност.

С всичките ѝ недостатъци, при доминиращата до 1990 г. държавна собственост се осигуряваше висока норма на вътрешно натрупване и достатъчно големи приходи за активна инвестиционна дейност, при нормална външна задлъжнялост с достигнат максимум около 10 млрд. щатски долара в края на неблагоприятната 1989 г. Тогава беше постигнато неколкократно увеличение на основните произ-

водствени и непроизводствени фондове и на БВП, както и прилично качество на живота на милиони българи. Сега, при официално отчитано превишение на БВП над нивото от 1989 г., официално отчитаната печалба е много по-малка, нормата на вътрешно натрупване е далеч по-ниска, инвестиционната активност в стопанския сектор е далеч по-слаба, бедността е масова, социалната поляризация е застрашителна, а брутната външна задлъжнялост в края на 2014 г. е 92.6% (около 45 млрд. долара по сегашния курс на щатския долар към еврото).

Защо е така? Защото, дори ако е вярно, че обемът на БВП сега е по-висок, отколкото през 1989 г., голяма част от частния сектор укрива действителните си печалби, а немалка част от чуждестранните фирми привеждат печалбата си в чужбина под различни рафинирани форми преди облагането ѝ с данък, въпреки най-ниския в Европа наш корпоративен данък от 10%. Ето това е един от важните резултати на форсираната приватизация у нас (фактически това е подаряване на дълготрайни активи на избрани лица) и на уж по-рационалното функциониране на частния сектор.

Препоръчвам също да се преразгледат приватизационните и концесионните договори на най-значимите стопански обекти и при доказано увреждане на националните ни интереси те да се анулират, а виновните лица да понесат наказателна отговорност, без прилагане на давност. Предлагам също да се отворят „досиетата на прехода" на очевидно много забогателите българи. Убеден съм, че тези досиета съдържат много по-важна и по-шокираща информация от досиетата на сътрудниците на бившата Държавна сигурност.

Да се засили контролът над дейността на чуждестранните търговски вериги. Да се предоговорят условията за работа на двете американски централи в Марица-изток, на трите електроразпределителни дружества и на производителите на енергия от възобновяеми източници, тъй като те са сключени преди присъединяването ни към ЕС и при сегашния режим на работа получават солидна държавна помощ, забранена от регулациите на Европейската комисия. При фалити на финансови и други институции като КТБ последствията да се поемат от виновните лица, а не от бюджета.

2. БСП да се застъпи за социализация и персонификация на всички форми на собственост. Това означава въвеждане на пълна публичност и прозрачност за притежателите на всеки стопански и друг обект и за всички промени в тяхната собственост. Законосъобразността на промените в собствеността чрез продажба или други форми да се проверява от компетентен държавен орган и едва след това да влизат в сила.

БСП да реабилитира кооперативната собственост във всички стопански и нестопански отрасли и във всичките ѝ форми: производствени кооперации, потребителски, снабдителни, пласментни, за предоставяне на всякакви видове материални и нематериални услуги и други. Кооперативните предприятия да имат същите права и задължения като всички останали.

В държавните и частните предприятия да се въведе доброволно акционерно участие на работещите в тях. Едноличните акционери от персонала на предприятието да имат същите права и задължения като всички останали акционери.

3. У нас продължава да се прилага догмата за „по-малко държава в икономиката". Тази икономическа философия господства и в Европа, въпреки че причини

световната криза от 2008 г., от която Европа още не е излязла. *България трябва да възприеме концепцията за „регулирана пазарна икономика", при активно участие на държавата като регулатор, а също и като самостоятелен стопански субект, т.е. собственик и оператор на промишлени и други стопански предприятия. Да се изработи Национална стратегия за догонващо икономическо и научно-техническо развитие на България до 2030 година.*

Концепцията за регулирана пазарна икономика следва да бъде конкретизирана в сложен пакет от ефикасни взаимнообвързани политики на макро- и микроравнище: по икономическия растеж, по реиндустриализацията и индустриалната политика, по заетостта, по доходите, по ограничаването на бедността и на социалната поляризация, по собствеността, по конкуренцията, по ограничаването на злоупотребата с монополно положение, по европейската интеграция, по външната търговия, по демографската, миграционната и регионалната политика, по здравеопазването, образованието, науката и иновациите, по институционалната политика, по бюджетната политика, по държавния дълг, по финансовата (банкова и небанкова) система, по социалната политика, по опазването на околната среда, по пенсионното дело и така нататък.

4. БСП трябва да промени сегашната политика по разпределителните отношения, защото е погрешна. За характера на тази политика може да се съди по дела на държавните приходи и разходи в консолидирания бюджет, като процент от БВП. Този дял показва каква част от годишния БВП на страната се мобилизира за изпълнение на приоритетни държавни и обществени програми. Делът на бюджетните разходи в БВП у нас през 2013 г. беше 38.9%, а в бюджета за 2015 г. са предвидени 39.8%, заедно с вноските в ЕС и при 3% дефицит. Делът на бюджетните приходи е около 36% от БВП. Нашите пазарни фундаменталисти настояват за още по-нисък дял на разходите – до 30% и дори по-ниско, за да останели повече пари в частника, който можел да се разпорежда с тях по-рационално. Интересно защо нито една държава от ЕС, а също и САЩ, Китай, Япония, Канада, Австралия, Корея и т.н., не се доверяват на по-високата рационалност на частния сектор и продължават да мобилизират много висок дял от БВП!

Средното ниво на бюджетните разходи в ЕС през 2013 г. беше 48.5%. В някои от страните членки е, както следва: Словения – 59.7%, Финландия – 57.8%, Франция – 57.1%, Дания – 56.7%, Белгия – 54.4%, Швеция – 53.3%, Австрия – 50.9%, Италия – 50.5%, Португалия – 50.1% и т.н. Зад ниските проценти в България се крият разпределителни отношения, които ощетяват жестоко трудовите хора и засилват социалното неравенство. Те са икономическата основа на рестриктивната политика и се използват като финансово оправдание за нейното провеждане. Първо ограничават произволно и до минимум ресурсите за използване чрез бюджета и след това се оправдават, че нямало средства. България трябва да пристъпи към европейски тип разпределителни отношения, а синдикатите да повишат натиска за промяна.

Разходите в нашия консолидиран бюджет през 2016 и следващите години трябва да се повишат до 44–45% при постепенна ориентация към балансиран бюджет, но след възобновяване на растежа на БВП с поне 3–4%. Ориентацията към 2% от БВП бюджетен дефицит към 2017 г. е преждевременна. С предлаганите промени

ще се измени разпределението на новосъздадената стойност – ще спадне делът на печалбата (и на нормата на експлоатация) и ще нарасне делът на труда.

Така ще се създаде финансова основа за смекчаване на произволната рестриктивна политика, за постепенно преодоляване на грубото подценяване на труда у нас и неоправдано голямото изпреварване на растежа на производителността на труда пред растежа на доходите през последните 25 години, за ориентация към средногодишно повишение на средните реални заплати с 8–10% през следващите десетина години. Трябва да се ускори и повишаването на пенсиите. По този начин след време ще се постигне и постепенно изравняване на нивата на България по БВП на човек от населението (т.е. по обществена производителност на труда) и по средна заплата на заето лице с тези в ЕС. Сега разликата по двата показателя е огромна (съответно 45% и 22–23% в полза на производителността на труда) и противоречи на всякаква икономическа логика и на елементарната социална справедливост.

Сегашната разпределителна политика на България се поддържа от пазарните фундаменталисти и се аргументира с клишето, че всяко повишение на заплатите водело до влошаване на нашата конкурентоспособност, което не е вярно! По-скоро е обратното, ниските заплати спомагат за поддържане на ниското ѝ ниво. Далеч по-важни причини за ниска конкурентоспособност са високата енергоемкост и материалоемкост, некомпетентното макроикономическо и микроикономическо управление на голяма част от фирмите, необузданата престъпност и корупцията.

Получените по описания начин допълнителни ресурси от 5–6 млрд. лева годишно за увеличаване дела на държавните разходи в бюджета следва да се насочат за по-гъвкава политика по доходите, по-добро финансиране на здравеопазването, образованието, науката, иновациите, инфраструктурата, демографската политика, опазването на околната среда и т.н. Ресурсите за тази по-активна политика ще се осигурят чрез радикална данъчна реформа и повишение на събираемостта на данъците.

Какви промени се налагат по отделните данъци?

• От 1 януари 2016 г. пропорционалният, „плоският" данък върху доходите на физическите лица да се преобразува в умерено прогресивен с необлагаем минимум за месечен доход до размера на минималната работна заплата (примерно 400 лв.) и данъчни ставки: 10, 15 и 20% в зависимост от размера на дохода. Месечните доходи, примерно до 2000 лв. (което е масовият случай), да се облагат с 10%; горницата от 2000 докъм 5000 лв. – с 15%, и над 5000 лв. – с 20%. Това е умерена прогресия, като се има предвид, че в ЕС преобладават максимални данъчни ставки върху доходите между 45 и 50%. То би било важна стъпка към сближаване с облагането на доходите в ЕС, което неизбежно ще стане през близките години като един от елементите на интеграционния процес.

Така по-голяма част от доходите ще остава в бедните и средните доходни групи и ще повишава покупателната им способност. Това пък ще увеличава потребителското търсене на домакинствата, предимно за произведени в България стоки, и ще бъде стимулатор за икономическия растеж, заетостта и доходите.

Главният резултат от въвеждането на този данък е, че чрез необлагаемия минимум и данъчната прогресия финансовото бреме се премества към богатите и се облекчават бедните и слоевете със средни доходи, което помага за повишаване на

тяхното потребление, а оттам и за растежа на БВП. Това е особено важно, като се има предвид, че потреблението на домакинствата у нас формира 60–63% от годишния БВП. То е икономически оправдано, социално справедливо и целесъобразно и от гледна точка на интеграцията ни в ЕС. От чисто фискална гледна точка крайният резултат ще е неутрален или леко положителен, но това не е най-важното. По-важна е справедливостта в разпределението на данъчното бреме – който получава повече, ще плаща повече, защото може да си го позволи. Особено в трудни времена като сегашното. И в бедна страна като нашата. Любопитно е, че ползата от прогресивно облагане е била разбрана и то е било приложено във Великобритания през 1435 г., а в САЩ през 1862 г. Някои хора в България не желаят да го разберат и през 2015 година.

• От 1 януари 2016 г. да се премине към семейно облагане на доходите. В този случай данъчен субект ще е семейството, а не отделните му членове, както е сега. Общият доход на членовете на семейството ще се дели на техния брой. Ако доходът на член е по-малък или равен на необлагаемия минимум, установен с новия данък върху доходите, той няма да се облага. Ако е по-голям, горницата ще се облага по скàлата на данъка върху доходите.

Със семейното облагане се оставя по-голям доход на разположение на домакинствата. Това ще стимулира потребителското търсене (а чрез него и растежа), ще допринася за по-висока раждаемост и ще улеснява отглеждането и образованието на децата. Това, наред с други мерки (повишаване на детските надбавки, помощи за отглеждане на деца, облекчения за майките, ежегодна еднократна помощ за първолаците в началото на учебната година, разширяване на детските ясли и градини и т.н.), е от изключителна важност за смекчаване на преживяваната от страната ни все по-остра демографска криза, която застрашава оцеляването ни като народ и държава към края на това столетие.

• От 1 януари 2016 г. „плоският" данък върху печалбата (корпоративният) да се преобразува в умерено прогресивен с максимална ставка 20%. И тук препоръчвам да се оставя необлагаем минимум за печалбата на малките семейни и други фирми; да се запази 10% ставка за средните по размер печалби, да се въведе 15% за по-големите и 20% за най-големите печалби над определена граница. Конкретните данъчни тавани подлежат на уточняване. В ЕС преобладаващите максимални ставки за този данък са между 25 и 35%. С предлаганите умерено прогресивни ставки ще се направи важна крачка към сближаване с равнището на корпоративно облагане в западноевропейските страни, което ще стане неизбежно през близките години.

Тези основни ставки да се съчетаят с:

а) въвеждане на нулев данък върху реинвестираната част от печалбата в изостанали региони и общини по списък, утвърден от Народното събрание, а също и за реинвестираната в производствени дълготрайни активи част от печалбата за всички райони на страната през следващите 5 или 10 години;

б) право на фирмите да прилагат ускорена амортизация за доставени нови производствени машини и съоръжения през 2016–2025 година.

На евентуални възражения от страна на Европейската комисия, че това е държавна помощ, може да се отговори със силни контрааргументи: вековната ни икономическа изостаналост; ниската производителност и конкурентоспособност

на нашата икономика в условията на открити пазари; масовата бедност, пораждаща нарастващо социално напрежение; необходимостта от догонващо икономическо развитие на България, което е от взаимен интерес. Това може да бъде елемент на един допълнителен пакет от икономическа помощ, каквато по-бедните страни членки следва да поискат съвместно от ЕС в близко бъдеще.

Този корпоративен данък ще стимулира инвестиционната активност за разширението, за структурното и технологичното обновяване на производството, особено като се има предвид рязко спадналата инвестиционна активност у нас след 2008 г. Фирмите, които инвестират активно, ще плащат дори под 10% корпоративен данък през следващите 10 години. Това ще повиши растежа, заетостта, доходите и постъпленията в бюджета.

• ДДС да остане на сегашното ниво от 20%, но от 1 януари 2016 г. за лекарствата, детските стоки и учебните помагала да се намали на 5%. Това ще облекчи живота на възрастните хора, които са главни потребители на лекарства, и ще помогне за стимулиране на раждаемостта, отглеждането и образованието на децата в контекста на демографската криза. А за хазарта и за екстравагантни луксозни стоки по списък, утвърден от Народното събрание, да се повиши на 27%. Това също е умерена стъпка, като се има предвид, че в 7 страни – членки на ЕС, стандартният ДДС вече е 23 и 24%, а в 5 страни – 25 и 27%.

• От 1 януари 2016 г. данъкът върху лихвите по депозити да се прилага само за влогове сумарно над 100 хил. лева на вложител, независимо в колко срочни депозита или банки са вложени. Това ще засегне в момента около 8–10 хил. физически лица – български и чуждестранни граждани.

• От 1 януари 2016 г. да се повишат данъчните ставки върху доходите от дивиденти и от други форми на капиталови доходи. Подробностите да се изработят от данъчните власти, като се има предвид въвеждането на умерено прогресивни преки данъци.

• През първата половина на 2016 г. да се приложи еднократно облагане с 5% данък „Солидарност" на недвижимите и на част от по-големите движими имоти на обща стойност по данъчна оценка над 200 хил. лева на домакинство. Приходите от него да се използват само за инвестиционни цели. Това не е репресивен данък, а средство за подпомагане на българското общество в настоящата трудна ситуация.

• От 1 януари 2017 г. да се въведе по-стръмен прогресивен данък за недвижимо имущество над 150 хил. лева по данъчна оценка, а също и за притежавани екстравагантни транспортни и други средства и съоръжения: самолети, хеликоптери, луксозни лимузини, яхти и други подобни. Подробностите да се изработят от данъчните власти, като се има предвид въвеждането на умерено прогресивни преки данъци.

• През 2017 г. да се преразгледа данъчното облагане на наследството, като се запази сегашното облагане на малките и средните наследства и се повиши за големите и най-големите, превишаващи определен от данъчните власти размер. Това е икономически обосновано и социално справедливо.

• От 1 януари 2016 г. дивидентът на държавните фирми за държавата да се намали от 80% на 20%. Да се забрани отнемането за бюджета на остатъчната неразпределена печалба от държавните фирми (след изплащане на корпоративния

данък и дивидента). Това ще остави допълнителни ресурси на тези фирми за финансиране на тяхното развитие.

• България да подкрепи предложението за данък върху финансовите трансакции, който предстои да бъде въведен в ЕС.

Реформирането на данъчната ни система в препоръчаните направления ще я направи по-справедлива, икономически по-ефективна и по-европейска.

5. БСП трябва да отмени политиката на икономически рестрикции, която също е погрешна. Тя създава илюзорна финансова стабилност, води до трайна икономическа стагнация, която прераства неизбежно в дефлация и социална мизерия. Забравя се, че социалната стабилност е също толкова важна, колкото и финансовата стабилност. Злоупотребата с едната причинява срив и на другата. Поголовната рестриктивна политика не води до икономически растеж. Европа го доказва след 2008 г. Това личи и от сравнителния анализ на паричната политика в САЩ и ЕС. Стимулиращата политика в САЩ направи възможен растежа през следкризисните години, който достигна около 4% през 2014 г., докато ЕС продължава да бъде в стагнация. За постигането на растеж е нужно стимулиране на вътрешното и външното търсене. Вътрешното търсене се повишава чрез по-висока заетост, по-големи доходи на домакинствата, по-големи колективни фондове за потребление чрез бюджета, повече инвестиции. Външното търсене се постига чрез по-голям нетен износ, по-висока конкурентоспособност, по-активна и равноправна икономическа интеграция в ЕС. И тук имам подробни публикации по отделните теми (вж. моя сайт).

6. БСП трябва да обърне специално внимание на тежката демографска криза, която преживява страната. Някои специалисти не без основание твърдят, че сме в демографска катастрофа. Населението на България се топи. Изтичат не само най-младите мозъци, но и генетичният ни потенциал. И това не тревожи българските политици! От много години те провеждат политика, която изостря демографската криза, която е силно инерционна. Тя не може да бъде овладяна лесно и бързо, но има мерки чрез доходната, данъчната, здравната, образователната, регионалната, миграционната и пенсионната политика, с които тези процеси могат да се смекчат постепенно през следващите години и десетилетия. Демографската политика трябва да се превърне в приоритет над приоритетите. Ако това не се направи, България е пред изчезване като народ и държава към края на това столетие.

7. БСП трябва да вземе мерки за по-ефикасна защита на националните ни интереси като член на ЕС. През последните 8 години, откакто членуваме в ЕС, българските правителства се подчиняваха послушно на диктата от Брюксел в името на някакви общи интереси, зад които стояха интересите на големите страни членки. Преждевременното закриване на четирите атомни реактора в Козлодуй, пожертването на трите големи енергийни обекта (Бургас – Александруполис, атомната централа в Белене, „Южен поток") е достатъчно показателно. Наличието на Общ европейски пазар в сегашния му вид е изгодно за най-силните страни членки, но не и за слабите като нас. Участието ни в икономическите санкции срещу Русия нанася още по-големи вреди на България в износа, в транспорта, в туризма, в притока на руски капитали. Достойно за съжаление е, че министърът (социалист) на икономиката и енергетиката предостави на Европейската комисия през 2014 г. правото да води от наше име преговорите за „Южен поток" с Русия, с което навреди непоправимо на

нашите национални интереси и на интересите на още няколко съседни страни. А Гърция сега заявява, че ще продължи „Турския поток" на своя територия и ще разпределя газта за Европа, без да пита Брюксел. Сигурни ли сме, че набързо и на тъмно договореното от същия министър изграждане на седми реактор в Козлодуй от „Уестингхаус" е изгодно за България! Аз не съм сигурен. По-скоро обратното.

Ние трябва да настояваме за промени в ЕС, да не се лишаваме лекомислено от икономически и политически суверенитет, да престанем да сме политически мекотели. Трябва да поставяме над всичко националните ни интереси, както правят другите страни членки. България трябва да използва и правото си на вето при особено важни гласувания в ЕС, които нанасят вреда на интересите на България.

8. БСП трябва да направи всичко възможно тук в България и в Брюксел да не се допусне сключването на споразумението между ЕС и САЩ за свободна търговия и инвестиции. Поради особената му важност вероятно за ратификацията ще е необходима подкрепата на всички страни членки. Ние трябва да бъдем една от страните, които ще откажат ратификацията. Това споразумение е само фаза от мракобесния американски проект за „Нов световен ред", насочен в стратегическа перспектива главно срещу Русия и Китай, оценявани сега от американските стратези като главна заплаха за американските интереси през следващите десетилетия и особено през втората половина на настоящото столетие.

След сключването на този договор в близко бъдеще тук ще проникват по-лесно продукти с ГМО, ще започне добив на шистов газ (което други европейски страни вече изоставят), ще се лишим от социални придобивки, ще подчиним националната си икономическа, социална, екологична, здравна и друга политика и традиции на интересите на големите американски корпорации. Тези корпорации ще имат правото да осъждат цели европейски държави за провеждана от техните правителства политика чрез „независим" международен арбитраж. Само искам да напомня, че подставени лица на руския олигарх Ходорковски миналата година осъдиха чрез такъв арбитраж Русия да им изплати 50 млрд. щатски долара за нанесени вреди. Можете да си представите с каква лекота ще осъждат малка, бедна и слаба държава като нашата. Досетете се кой ще управлява тогава европейските държави, а и България – избраните от нашите народи парламенти и правителства или гигантските американски корпорации.

Резултатите от прилаганото вече няколко години в Канада сходно споразумение *NAFTA* (Северноамериканско споразумение за свободна търговия) са категорично негативни. Това не трябва да се допуска за Европа и България.

Ако ръководството на БСП не пристъпи към категорична и бърза промяна в своята икономическа политика в очертаните по-горе направления и не спечели доверието на българските граждани в искрените си намерения да провежда по-хуманна икономическа политика за разлика от миналите години, ни очаква продължителна икономическа стагнация, масова бедност и растящо неравенство.

А в недалечно бъдеще БСП ще изпадне на българската политическа сцена в сегашното положение на ПАСОК в Гърция.

Запомнете това!

30 март 2015 г.

РЕФОРМИТЕ В КНР И ДЪРЖАВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
(ОТ НАЧАЛОТО НА 80-ТЕ ДО КРАЯ НА 90-ТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК)

Нако Стефанов

Нако Стефанов *– професор, д-р на философските науки, д-р по история, японист, изследовател на страните от Източна, Южна и Югоизточна Азия. Специализирал е управление и икономика. Ръководител е на катедра „Езици и култури на Източна Азия", ЦИЕК, ФКНФ, СУ „Св. Кл. Охридски". Автор е на над 80 монографии, учебници и книги: „Иновационно развитие на страните от Източна Азия – Япония, Корея и Китай" (2011), „Държавно-политическо устройство на Япония" (2014), Енциклопедия Нипоника (2015), както и в съавторство с Е. Кандиларов – „Япония – икономика, технология, иновация и управление", (2012), и с А. Колева – „Социално-икономическо развитие на Китай – от древността до наши дни" (2015), и други.*

Днес Китайската народна република е най-голямата икономика в света, която през ноември миналата година достигна БВП с размер 17.6 трилиона щатски долара, изчислено по паритета на покупателната способност. По този показател тя изпревари САЩ, които останаха с БВП от 17.4 трилиона, и КНР се превърна в най-значима геоикономическа сила, притежаваща и впечатляващ геополитически потенциал. Прогнозира се, че Китай ще влияе повече на глобалните процеси, за което несъмнено свидетелства и подетата от него инициатива за изграждане на „Нов път на копринатa". Постигнатото е до голяма степен резултат от реформения процес, започнат в края на 70-те години от ККП начело с Дън Сяопин. Всичко това прави изключително важни и актуални въпросите, свързани с различните аспекти на реформите, осъществявани в Китай.

Целта на тази разработка е да се анализира как се осъществява реформеният процес в държавните предприятия (ДП) в КНР, какви са неговите мотиви, етапи и резултати. Несъмнено проблемът за реформирането на ДП не е просто въпрос, който засяга икономическите аспекти на функционирането на стопанството на Китай. В него присъстват и силни социални, и политически, идейни и идеологически компоненти, доколкото става дума за определяне на важна характеристика на съвременен Китай – какво общество е КНР?

Поставената цел се постига чрез задачите, структурирани в основните раздели на предлаганата разработка, а именно:

1. Първоначален етап на реформите и първи стъпки на преобразуване на държавните предприятия – 1979–1991 г.

2. Реформиране на системата на взаимоотношения на държавата с държавните предприятия през 90-те години на XX век.
3. Реформите на големите държавни предприятия.
4. Основни насоки на социално-икономическото развитие на КНР от началото на XXI век до „Глобалната криза".
5. Икономиката на КНР и „Глобалната криза" – за търсените отговори и намираните решения.
6. Държавните предприятия и реформата – общ преглед на днешното състояние.

Основните методологически подходи, използвани в разработката, са:

- Системен подход, който предполага, че целият комплекс от фактори и връзки, засягащ дадената тема, представлява сложна система, т.е. съвкупност от взаимносвързани елементи, действаща като едно цяло и функционираща по специфични правила, характерни за конкретната система.
- Логическият подход е основан на презумпцията, че даден феномен не може да бъде разбран, ако не разкрием вътрешните закономерности на неговата динамика.
- Историческият подход: нито един феномен – природен или обществен, не може да бъде разбран изцяло, ако не проследим неговото развитие във времето.
- Подходът на динамическия анализ, основан на виждането, че при анализа на засегнатите проблеми следва да се тръгва от изключителната динамика в сферата на социално-икономическото и технологическото развитие.
- Геополитическият и геоикономическият подход – те виждат политическите и икономическите отношения през призмата на конкретната специфика на формираната географско-природна среда, създаваща уникални формати на взаимодействия.
- Цивилизационният подход, според който в историческото време и пространство се формират сложни политическо-икономически, идейно-религиозни, социокултурни и прочее комплекси, които се отличават един от друг. Те често влизат в сложни и противоречиви взаимоотношения и взаимодействия, но именно те формират базовите платформи на съществуване на човечеството.

Първоначален етап на реформите и първи стъпки на преобразуване на държавните предприятия – 1979–1991 г.

Начало на реформения процес в КНР

Началото на икономическата реформа се свързва с проведения в края на 1978 г. Трети пленум на ЦК на ККП след XI конгрес[1]. Именно на този пленум се обявява „политиката на „реформи и откритост" (改革开放政策). Цел на тези реформи е качествената промяна на съществуващия икономически модел, пре-

върнал се в препятствие за развитието на производителните сили. Търси се път за формиране на нов модел, който да динамизира производителните сили и да осъществи ефективното им развитие.

Далече преди пленума в ККП се провежда дискусия и се преосмисля извървеният до този момент път. Анализът на икономическата ефективност на държавните предприятия от 1957 до 1978 г. показва обща тенденция към спад. Това води до все по-големи затруднения във финансите на държавата, дори до отрицателен растеж на бюджетните приходи няколко години подред. Пикът на този процес е 1977 г. Старият модел държавни предприятия, разчитащи на бюджета, се сблъсква с определени ограничения на фискалния капацитет на държавата и те не могат да продължават да съществуват по стария начин. По мнението на китайски икономисти за тези двадесет години Китай върви по пътя на „висока скорост – ниска ефективност, големи капиталовложения – ниска мощност, голямо натрупване – ниско потребление". Предвид това редица китайски икономисти започват да критикуват ценообразуването в Китай, като изразяват схващането, че е премахната връзката стойност–цена.

1978 е годината, в която китайски делегации правят най-активни посещения в чужбина. Основната им цел е със собствените си очи да видят до какво ниво се е развила модернизацията, в кои сфери и от кои страни Китай може да почерпи най-добър опит. Благодарение на личните му наблюдения и на многобройните доклади от пътуващите в чужбина делегации, у Дън Сяопин все повече се засилва убеждението, че реформите са неотложни. През септември, когато е на посещение в Северна Корея, той заявява: „Напоследък много другари посещават различни страни и колкото повече гледат, толкова повече се уверяват в това, колко сме изостанали. Но какво всъщност означава модернизацията? През 50-те години тя е едно, през 60-те вече е друго, а през 70-те – нещо съвсем различно." Говорейки за неотложността на реформите, Дън Сяопин казва: „Ако и сега не започнем реформи, модернизацията и социализмът ще загинат."

От 6 юли до 9 септември 1978 г. Държавният съвет, начело с Ли Сиенниен, в продължение на два месеца провежда неофициални срещи, на които присъстват вицепремиери и други отговорни ръководители. Дискутират се проблеми, отнасящи се до резултатите от направените в чужбина посещения, а също така и до бързината на осъществяване в страната на т.нар. четири модернизации (四个现代化)[2]. В своя заключителен доклад Ли Сиенниен посочва, че в Китай неведнъж са се правили реформи в икономическата сфера. Но в областта на икономическото управление на предприятията така и не е постигнат съществен напредък. Реформите на този етап изискват еднакво и едновременно внимание върху активността на централно и на местно ниво, както и на отделните предприятия. Реформите трябва да се извършват на базата на обективните икономически закони.

У новото ръководство на ККП и на КНР, водено от Дън Сяопин, започват да кристализират идеите, че основен недостатък на досегашното икономическо развитие се явява прекомерната централизация. Предлагат се два начина да се активизират стопанските субекти:

1. Все повече правомощия за вземане на решения да се прехвърлят на местните власти и на отделните производствени единици.

2. Да се стимулира материалната заинтересованост на отделните стопански единици.

Този модел Дън Сяопин нарича „икономическа демокрация“ (经济民主). До този момент в китайската история са правени два опита за децентрализация – през 1958 и през 1979 г. Дън Сяопин за първи път изказва мнението, че е възможно първоначално една част от населението да получава по-високи доходи и да живее по-добре, т.е. на преден план като движеща сила за икономическото развитие се поставя материалната заинтересованост, а не „революционният дух“.

Най-съществената разлика обаче е различната оценка на ролята на пазара. Започва да се утвърждава мнението, че законът за стойността работи по-добре в условията на пазарни отношения, отколкото при централизирано-планов модел. Още на гореспоменатото заседание на Държавния съвет през 1978 г. се прави този извод. Като обобщение от това заседание се излиза с призив: „Да съчетаем плановата с пазарната икономика“.

Началният период на реформите се характеризира с търсения и експериментиране, или както образно се изразява Дън Сяопин:

„Преминаваме реката, опипвайки с крака камъните по дъното.“

На среща с американска делегация през ноември 1979 г. Дън посочва: „Не може да се каже, че пазарната икономика е капиталистическа. Нейните зародиши се наблюдават още по времето на феодалното общество. При социализма също може да се осъществява пазарна икономика.“ Това означава, че в плановата икономика трябва да се прилагат пазарното регулиране и конкуренцията.

След III пленум на XI конгрес за работата по извършване на реформата отговаря новосформирана финансово-икономическа комисия към Държавния съвет начело с Чен Юн. С разработката на конкретните въпроси се занимават четири изследователски групи, намиращи се в подчинение на комисията. Това всъщност е началото на използването на консултативния механизъм при вземането на решения, свързани с икономиката. Групите проучват широк кръг от въпроси и представят три главни насоки:

1. Централизирано управление с известно разширяване на пълномощията на местните власти и на предприятията, предприемане на някои икономически мерки в определени граници.

2. Под единното ръководство на централните органи разпределяне на властта на ниво провинция, град, автономен район.

3. Развиване на хармоничен синтез между плановото и пазарното регулиране, като се разширява автономията на предприятията при държавно планиране на базата на прилагане на икономически методи в управлението на стопанството[3].

Първи стъпки на реформата на държавните предприятия – търсене на пътища за преход от екстензивен към интензивен тип развитие.

Системата на управление и функциониране на китайската промишленост е създадена в епохата на догонващата индустриализация на КНР през 50-те и 60-те години на XX век по съветски модел. Относително ограничените мащаби на икономиката в началото на индустриализацията, определената еднозначност на задачите и приоритетите на икономическия растеж, както и огромната разлика в

ефективността между индустриализираните и неиндустриализираните отрасли създават обективни условия централизацията на ръководството на стопанството да съдейства за значителната динамика на социално-икономическите процеси.

При първоначалните етапи на екстензивно индустриално развитие, когато количествените показатели играят определяща роля, централизираната система на управление на икономиката демонстрира динамика, удовлетворяваща осъществяването на догонваща модернизация. Но към 70-те години на XX век моделът, базиран на централизирано-административни форми на управление, вече се оказва неадекватен за осигуряване на нужния интензивен тип развитие, т.е. тип развитие, изискващ не влагане на средства за разширяване на мощностите като начин за постигане на растеж, а по-ефективно използване на съществуващите.

В този смисъл системата на управление и функциониране изпитва остра необходимост от промяна. Основни нейни недостатъци в този важен исторически момент са следните:

1. От една страна, прекомерна централизация на управлението, а от друга – липса на ясна граница между стопанските и политико-административните функции на ръководство. Функциите на държавата като собственик и като ръководител на социалистическата икономика фактически са слети. Неразделянето на тези функции, когато държавата непосредствено управлява макроикономиката и хилядите предприятия, води до невисока ефективност на управление на предприятията.

2. Държавният сектор е смятан за голям завод и по отношение на него се осъществява единство на доходи и разходи, както и разпределение и преразпределение на ресурсите според плановите показатели, изработвани от центъра. Казано по друг начин, на предприятията съгласно плана:

- се отпускат средства за функциониране;
- извършва се реализацията на готовата им продукция;
- изземва се печалбата им;
- изземата печалба се преразпределя.

Такъв начин на управление ограничава самостоятелността на предприятията и фактически ги лишава от отговорност по отношение на собствената им дейност.

3. В рамките на държавните предприятия отговорността е ограничена и спрямо човешките ресурси. Съществува система на статусно-диференцирана уравниловка, т.е. трудовото възнаграждение зависи не от постигнатите в работата резултати, а от параметри като длъжност, стаж и равнище на квалификация. Между работещите с различаващи се параметри има диференциация на заплащането, но хора с еднакъв статус, т.е. с едни и същи длъжност, стаж и равнище на квалификация, независимо как са работили (освен ако не паднат под едно немного ясно, но подразбиращо се равнище на изпълнение, при което може да има някаква санкция), получават еднакво възнаграждение. При това когато говорим за санкция, имаме предвид не освобождаване от работа, доколкото работното място е гарантирано, а по-скоро някакъв вид морални и в краен случай материални наказания. Такава система не стимулира активизирането на индивидуалните трудови усилия.

Главната цел на началния етап на реформите е стремеж да се регулират взаимоотношенията между държавата и държавните предприятия, предполагащи:

- предаване на част от правата за управление от държавата на предприятията;
- държавата да отстъпи на предприятията част от печалбата, така че да има възможности уравниловката да се разчупи, за да се повиши мотивацията за по-високи трудови резултати.

За тази цел още през октомври 1978 г. в провинция Съчуан са избрани 6 държавни предприятия, включително металургичната фирма „Чунцин", в която за първи път е осъществен опит за създаване на „система за отговорност", т.е. разширяват се правата за самоуправление. За тази цел са приети 14 мерки. Основен подход в първоначалните стъпки на реформиране на държавните промишлени предприятия е експерименталното разширяване на пълномощията им в две посоки:

- Като се запазва водещата роля на плана, в същото време се обръща внимание върху пазарното регулиране – казано по друг начин, първоначално се изисква от предприятията да предават на държавата продукцията, предвидена в плана по фиксирани цени, и постепенно започва да се намалява фиксираният дял и да се дава възможност все по-разширяваща се част да бъде реализирана по пазарен начин на създаващи се пазари. Т.е. дават се по стъпаловиден начин права на предприятията да действат самостоятелно в отношенията си с външната среда, постепенно да минават към системата на т.нар. стопанска сметка;
- Разширява се автономията на предприятията в сферата на вътрешната среда – управлението на предприятията може да свързва възнагражденията на работещите с резултатите в работата, т.е. да бъде обвързано с материалната заинтересованост на сътрудниците. Особено ударение се поставя върху активността и инициативността на работниците и служителите.

През май 1979 г. в Пекин, Тяндзин и Шанхай са избрани още 8 предприятия, включително столичен металургичен завод, за разпространение на опита на провинция Съчуан по внедряване на „системата за отговорност" и разширяване на правата на предприятията. Реформата се налага и от необходимостта градът да помогне за успешното продължаване на аграрната реформа:

- да се осигурят необходимите условия за свободна продажба на излишъците от селскостопанска продукция;
- да се създава промишлена продукция, която селското население да купува.

Правителството поощрява разнообразяването на връзките между града и селото. „Но под влияние на регионалните, социалните и други фактори се създава такова многообразие на връзки на селото с центъра, че провеждането от страна на центъра на каквато и да било обща конкретна политика по места по този въпрос става просто нереално. Затова и следва рязко разширяване на пълномощията на местните органи на властта и самоуправлението."

В отговор на приетите на Третия пленум на XI конгрес на ККП решения, отнасящи се до реформите в промишлеността, през 1979 г. Държавният съвет публикува 5 важни документа:

1. Временно решение за разширяване на икономическата самостоятелност в държавните промишлени предприятия.

2. Решение за разделяне на печалбата в държавните предприятия.

3. Временно решение за въвеждане на данък върху основните фондове в държавните промишлени предприятия.

4. Решение за въвеждане на стандарти за амортизация в държавните промишлени предприятия и за оптимизиране на методите за използване на амортизационните средства.

5. Временно решение за кредитиране на оборотни средства в държавните предприятия в промишлеността.

Първоначално временните положения се въвеждат експериментално в определени промишлени предприятия по цялата страна. Това довежда до разширяване самостоятелността на предприятията и до постепенното им превръщане в сравнително независими икономически субекти. Предприятията и техният персонал се активизират, разчупвайки традиционните рамки на плановата икономика. Държавните предприятия получават частични права по планиране на производството и реализация на продукцията, по използване на капитала и назначаване на кадри до средно равнище.

Поради невъзможност механизмите за децентрализация да бъдат регулирани навсякъде в еднаква степен, в някои предприятия се появяват негативни явления: в стремежа си да увеличат процента на собствените си продажби те пренебрегват плановите показатели, не изпълняват задълженията си по внасянето на данъци и други. Получава се така, че практическите резултати в известна степен се отличават от предвижданията.

Но въпреки тези отклонения към юни 1980 г. експерименталните предприятия са вече 6600, което свидетелства за ефективността на тази нова форма на управление. Тези предприятия представляват 16% от държавните предприятия, обаче създават 60% от БВП и формират 70% от печалбата. През септември 1980 г. Държавният съвет на КНР одобрява доклад „Състояние и перспективи в разширяването на икономическата самостоятелност на предприятията". В доклада се препоръчва да се стимулира използването на разнообразни форми за разпределяне на печалбата между бюджета на страната и различните фондове на предприятията.

От 1981 г. икономическата свобода на предприятията обхваща и области като финансова дейност, осигуряване с материални ресурси, модернизация на производството, закупуване на суровини и реализация на произведеното. В тази ситуация през 1982 г. ЦК на ККП въвежда в промишлените предприятия контрактната система (системата за отговорност). Според оценката на Държавния съвет, който през 1984 г. издава документ за по-нататъшното разширяване на автономията на държавните предприятия, експериментът с новата форма на управление в промишлените предприятия от държавния сектор завършва успешно към края на 1983 г. Държавните предприятия придобиват още по-голяма свобода и права, включително правото сами да изготвят плановете за производството си, сами да определят цените на своята продукция, сами да избират начините за нейната реализация, сами да избират доставчиците, сами да се разпореждат със своето имущество, сами да управляват работната сила, сами да определят заплати и премии.

След реформите, проведени в селското стопанство, оживяването на дейността на големите и средните държавни предприятия е още една стъпка в разнообразяване формите на икономическата отговорност. Промените засягат и старата система на управление, при която отговорността се носи не само от директора на предприятието, но и от съответното партийно ядро. Към средата на 80-те години партийната част от ръководството просто отпада. Акцентът се поставя върху активизирането на трудовите колективи и профсъюзите за обсъждане на въпроси, имащи отношение към управлението на съответните предприятия.

Като част от реформата в промишления сектор, а именно – разпределение на доходите в държавните предприятия, още през 1979 г. започват експерименти по свободното използване на фондовете на държавните предприятия. Някои от тях предвиждат 5% отчисления от фонд „Работна заплата" в собствени фондове на предприятието, след като то изпълни държавния план по обема и качеството на продукцията, печалбата и договорните отношения.

Динамика на годишното възнаграждение на работещите в градските предприятия на КНР на база цени от 2010 г.

(Данните са взети от *China Statistical Yearbook 2011)*

Както се вижда от тази динамика, наблюдава се постоянен растеж на трудовите възнаграждения, което свидетелства, че нараства и покупателната сила на тази категория трудещи се.

В различните отрасли отчисленията от печалбата варират от 5 до 15%. Предприятието има свободата да избира как да използва тези фондове – за социални нужди, за разширяване на производството или за насърчителни премии. В някои предприятия се експериментират други начини за разпределение на печалбата: в държавния бюджет се правят диференцирани отчисления от печалбата; разпределение на печалбата над плана; разпределение на цялата печалба; фиксиран процент отчисления от печалбата; прогресивен процент на отчисленията от печалбата; твърдо установени проценти на делене на печалбата.

За дадения момент всички тези експерименти имат положителен, макар и преходен ефект. Защото много по-ефективен се оказва следващият етап на реформата, когато се създава и оптимизира системата за данъчно облагане на предприятието:

- Първият етап на този процес е добре познат – след отдаване на планова-та печалба, оставащата част се облага с подоходен данък.
- Вторият етап на облагането се състои в разделянето на търговско-промишления данък на данък върху добавената стойност, данък върху продукцията и промишлен данък. На този етап промени претърпяват подоходният и регулиращият данък. Допълнително се въвеждат данъци върху ресурсите, градското строителство, постройки, земни участъци, транспортни средства.

Постепенното задълбочаване на реформата в държавните предприятия и устойчивото развитие на китайската икономика водят и до необходимостта от възникване на капиталов пазар, който се превръща в основен двигател за промяната на формите на собственост и за оптимизацията на разпределението на ресурсите. С постепенното изграждане на пазарна икономика необходимостта от пазарноориентирано разпределение на ресурсите става все по-голяма. След началото на реформите в Китай капиталовият пазар се развива в три етапа:

Първи етап: 1978–1992 г. След започването на цялостната реформа, наред с развитието на акционерната система, се появява и капиталовият пазар.

Втори етап: 1993–1998 г. Със създаването на Комисията за управление и контрол на ценните книжа в Китай капиталовият пазар чрез единно управление и контрол започва да се превръща от регионален в общонационален капиталов пазар.

Трети етап: 1999–2007 г. С приемането на Закон за ценните книжа в Китай юридическият статус на капиталовия пазар е установен, а в процеса на осъществяване на реформите в отделните сфери той бива стандартизиран и развит по-нататък.

През 80-те години на XX век в някои малки държавни и колективни предприятия в градовете също започват експериментално да се въвеждат най-различни форми на акционерна дейност, появяват се първите акции. През 1984 г. държавата призовава да се оживят и активизират колективните предприятия и малките държавни предприятия в градовете. От 1984 до 1986 г. в градове като Пекин, Шанхай, Гуанджоу и други в някои предприятия експериментално се въвежда акционерната система. Такъв е например Универсалният магазин „Тиенцяо“ в Пекин. След 1986 г. с напредването на реформите във все повече предприятия, включително големи държавни предприятия, започва да се експериментира с акционерната система, открито или полуоткрито се предлагат акции. Това поставя началото на първичен пазар на акции в Китай.

От юли 1981 г. Китай възстановява издаването на държавни облигации (国债). В първоначалния период те имат определени особености:

- сравнително дълъг период (10 години) на изплащане;
- не може да се преотстъпват;
- сравнително ниска лихва, изплащана на купуващите ги предприятия, и сравнително висока лихва, изплащана на отделните граждани.

Макар в този период купуването на държавни облигации да прилича повече на административно разпределение, все пак появата им пробужда „инвестиционно съзнание“. От 1982 г. някои предприятия започват сами да предлагат корпоративни облигации (企业债) както на работещите в предприятията, така и на външни хора. До края на 1986 г. общият обем на заемите на тези предприятия е над 10 млрд. юана. За да се регулира пускането на корпоративни акции, през март 1987 г. Държавният съвет приема „Временни правила за управление на корпоративните облигации“. Този нормативен акт предвижда следните правила:

- Емитирането на корпоративни акции задължително да бъде разрешено от Китайската народна банка.
- Общото количество корпоративни облигации за дадена година да бъде определяно от Китайската народна банка съвместно с Държавната планова комисия и Министерството на финансите.
- Общият размер на корпоративните облигации през 1987 г. е 3 млрд. юана, през 1992 г. – 70 млрд. юана.

От 1993 г. емитирането на корпоративни облигации навлиза в сравнително дълъг период на спад. През 1984 г., за да се справи със сериозната инфлация, китайското правителство провежда линия на затягане на паричната политика. В тази ситуация някои строящи се с банкови кредити обекти изпитват недостиг на средства. Някои банки, за да осигурят средства за довършването им, започват да пускат т.нар. финасови облигации (金融债), които са с лихвен процент обикновено по-висок от процента по депозита. След това финансовите облигации се превръщат в обикновен инструмент за финансиране.

Заедно с увеличаването на броя на емитираните ценни книжа и на броя на инвеститорите нуждата от намиращите се в обращение ценни книжа нараства с всеки изминал ден. В страната непрекъснато расте броят на местата за търговия с акции и ценни книжа. През август 1986 г. в гр. Шенян се появява служба, където гражданите могат да залагат акции, облигации и корпоративни облигации срещу заеми.

През април 1988 г. държавата определя 7 града, в които да се развива дейност по преотстъпване правата на притежавани от физически лица държавни ценни книжа. През юни същата година тези трансферни пазари на държавни ценни книжа се разпространяват в 28 провинции, автономни райони и муниципалитети. До края на 1988 г. те се появяват в цялата страна. Тези трансферни пазари на държавни ценни книжа под формата на извънборсови сделки представляват прототип на вторичния пазар на ценни книжа. През 1990 г. китайското правителство разрешава в някои големи градове, където има условия, да се създават фондови борси. Така възникват Шанхайската и Шенджанската фондова борса.

В заключение за първия етап следва да се каже следното:

- В рамките на първоначалния период на реформи се следва определена логика, която залага преди всичко на вътрешни фактори и ресурси. Стъпките на тази логика може да представим по следния начин – засилване на инвестиционната активност от страна на държавата – повишаване на покупните цени на селскостопанските продукти – реформиране на селото – стабилизиране на производството на селскостопански продукти – реформиране на предприятията – повишаване на производството и на трудовите въз-

награждения – тенденция към повишаване на търсенето на селскостопански и промишлени продукти в резултат на повишените доходи.

- Едновременно с това се подготвят факторите, които да динамизират икономиката на следващия етап – контакти с „хуацяо“ (представители на китайската диаспора) – подготовка и създаване на структури, както и на канали за износ на стоки – подготовка на условия чрез „свободните зони“ за привличане на преки чужди инвестиции във вид на производствени технологии от страна на „хуацяо“ – начало на засилване на износа на стоки.
- В рамките на процеса на реформи е неизбежна неизвестността дали новите практики ще работят успешно, оттук и грешките, неверните ходове, а като резултат и силните обществени напрежения и даже конфликти като този на площад „Тянанмън”. В решаването на този конфликт в ръководството на ККП и на страната взема превес течението начело с Дън Сяопин. То избира да действа не от позициите на евро-атлантическата дихотомия „Свобода срещу несвобода“, а от позициите на евро-азиатската дихотомия – „Ред срещу хаос“. Това действие се оказва решаващо за стабилизиране на обществото и за продължаване по пътя на реформите и на позитивната социално-икономическа динамика.
- В крайна сметка въз основа на успешната практика на реформите и на горещите дискусии, свързани с нея, се формира ново виждане за социализма в КНР. Това има значение и извън рамките на Китай.

Реформиране на системата на взаимоотношения на държавата с държавните предприятия през 90-те години на XX век

Със засилване присъствието на пазарните взаимодействия в икономическата система на КНР „договорната система“, която се явява базова платформа на взаимоотношенията на държавата с държавните предприятия, започва да проявява определена неефективност в няколко насоки:

- Предприятията както и преди това остават в административна зависимост от държавата.
- Не е решен по категоричен начин въпросът с прехода на предприятията на стопанска сметка.
- „Договорната система“ се установява за срок от 3–5 години, като параметрите на „договора“ нерядко влизат в противоречие с промените в пазарното търсене и предлагане.
- „Договорната система“ със своите срокове съкращава хоризонта на действие на ръководителите, принуждава ги заради осигуряването на отчисленията за държавата, както и на възнагражденията на работниците да пренебрегват въпросите, свързани с амортизационните отчисления и перспективното инвестиране.
- Липсва ясна регламентация на макроикономическия контрол от страна на държавата във връзка с обединенията, поглъщането и реорганизацията на предприятията.

В резултат на тези проблеми „договорната система“, която просъществува в страната 5 години, започвайки от 1987 г., към 1992 г. прекратява своето действие. През юли 1992 г. Държавният съвет публикува документа „За изменение на механизма на стопанисване на промишлените предприятия общонародна собственост”. В него се подчертава необходимостта от по-нататъшно движение към пазара. През ноември 1993 г. на Третия пленум на ЦК на ККП след XIV конгрес са приети „Някои решения за създаване на социалистическа пазарна икономика”. На практика с тези документи се слага край на „договорната система“[4].

Приватизацията на малките държавни предприятия в КНР.

През 1992 г. в Китай започва реформа, засягаща малките държавни предприятия. На Третия пленум на ЦК на ККП след XIV конгрес през ноември 1993 г. е одобрено развитието на различни форми на собственост, с което се дава „зелен сигнал“ на приватизацията. Властите активно се заемат да извършат реформа на малките държавни предприятия, в центъра на която е смяна на правата на собственост. Осъществява се политиката „да се задържат големите, да се отпускат малките“.

Типично малко шивашко предприятие в Китай

Реформата се реализира от органите за местно самоуправление. Използват се различни схеми:

- реорганизация на предприятието чрез обединение на държавния капитал с други видове капитал – колективен и частен;
- продажба на държавното предприятие с ниска ефективност, което не е възможно да бъде продадено или никой не иска да влага капитали в него. Прилага се най-простият начин на приватизация – работещите в предприятието са мобилизирани да купят неговите акции, така че то се превръща в акционерно колективно предприятие. В този случай, тъй като работещите в предприятието се явяват и собственици, става възможно да се снижат разходите за контрол и управление.

Нужно е да се каже, че не навсякъде нещата се осъществяват гладко, ето защо се прилагат различни преходни мерки – даване под аренда, поглъщане или сливане с други предприятия, разделяне на предприятието и т.н. Понякога са обявявани и крайни мерки, т.е. фалит на предприятието.

Но в резултат на проведената реформа за относително кратък срок се осъществява мащабно предаване на правата на собственост от държавата на частни лица, на колективи, на местна власт и други. При това се създават разнообразни форми на собственост и стопанисване – индивидуални предприятия, колективни предприятия, частни предприятия на основата на акционерни дружества и така нататък.

Приватизацията на малките държавни предприятия в КНР се характеризира с няколко ключови особености[5]:

- Тъй като от началото на реформата са минали почти десет години, в ръцете на населението има акумулирани определени средства, което улеснява предаването на правата за собственост чрез продажба.
- В редица случаи стойността на малките държавни предприятия не е голяма, тъй като равнището на задълженията на предприятията спрямо активите е много високо. Поради това често пъти те са продавани на нулева цена, предвид факта, че купувачът поема задълженията на предприятието.
- Много популярна става приватизацията на малките държавни предприятия по схемата на т.нар. акционерни кооперативи. Това у нас е известно под термина „работническо-мениджърска приватизация“ – покупка на предприятието от ръководителите и работещите в него.
- Друга важна особеност е активната роля на местните органи на властта при приватизацията на малките държавни предприятия.

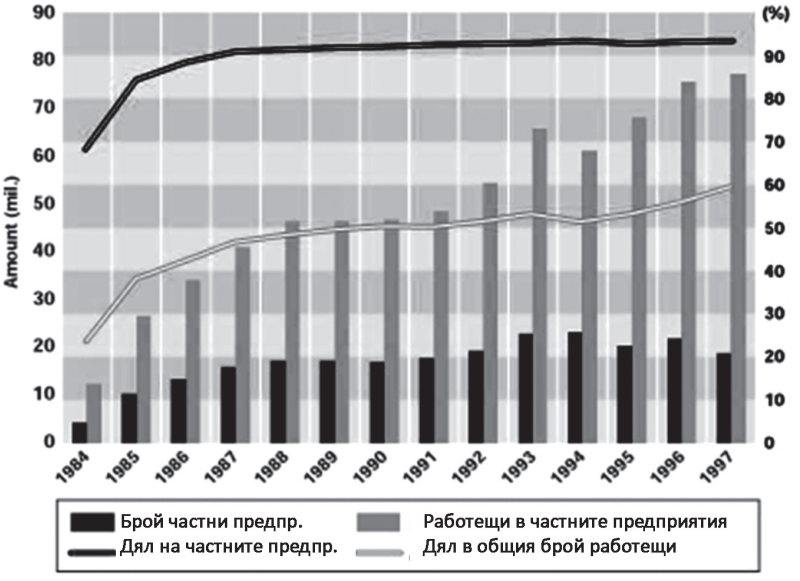

Динамика на развитие на частния сектор в сферата на малките предприятия[6]

В края на 90-те години на XX век този сектор заема над 60% от общия брой на предприятията с над 90% от общия брой на заетите.

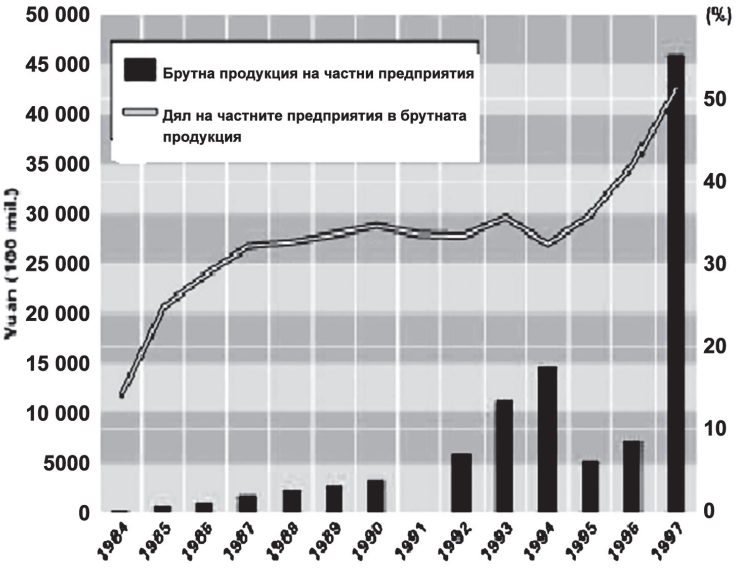

Динамика на развитие на частния малък бизнес през 80-те и 90-те години на XX век в Китай – растеж на брутната продукция и дял на брутната продукция на частните малки предприятия в общата продукция на малкия бизнес в страната[7]

Както се вижда, делът на малките предприятия в края на 90-те години на XX век надминава 60%.

БЕЛЕЖКИ

[1] Съществуват различни версии на класифициране на етапите на реформиране в КНР. Според една от тези версии те следва да бъдат разделени на 3 етапа:

- **Първи** етап – 1978–1991 г. Включва два подетапа: А. 1978–1983 г. – селска реформа и експеримент в града по разширяване на самостоятелността на предприятията; Б. 1984–1991 г. – реформиране на държавните предприятия, създаване на особени икономически зони.
- **Вторият** етап обхваща 1992–2003 г., когато започват радикални пазарни преобразувания, чиято цел е формиране на системата на т.нар. социалистическа пазарна икономика. Издигнати са лозунгите „Да се създаде на мястото на държавните предприятия система от съвременни конкурентни предприятия“, „опора на науката и образованието“, „Да се създаде общество със средно равнище на стандарт на живот“ *(сяокан)*.
- **Третият** етап – от 2003 г. до днес. Свързан е с два ръководни тандема – първият тандем е Ху Дзинтао и Вън Дзябао, а вторият е Си Дзинпин и Ли Къцян. Характеризира се с курс към екологичноориентиран растеж, към хармонично развитие на регионите, повишаване на качеството на живота, решаване на социалните проблеми. В рамките на този етап КНР се превърна в геоикономическа сила с перспектива да стане най-голямата икономика на света.

[2] Под „четирите модернизации“ (四个现代化) лидерите на ККП разбират обновяване на: (1) промишлеността; (2) селското стопанство; (3) отбраната; (4) науката и техниката. Крайната цел на модернизацията е превръщането на КНР в съвременна държава в тези четири области. Терминът „четирите модернизации“ се използва за първи път от Джоу Енлай през 1963 г. и се въвежда отново от Дън Сяопин през 1978 г.

[3] 彭森、郑宁铨主编：《中国改革20年规划总集：构筑社会主义市场经济的蓝图》,改革出版社1999年版,第6–8页.

[4] В КНР по различен начин оценяват „договорната система“. Някои икономисти например отбелязват, че слаба страна на тази система е нейният „вертикален характер“, т.е. преките преговори между правителството и предприятията, вместо да има „хоризонтални отношения“, характерни за пазарните взаимодействия. Такъв механизъм на действие на „договорната система“ е разглеждан като противоречащ на курса на реформи. В случая този механизъм е тълкуван като наследен от централизирано-плановата икономика, където присъства елементът на „търгуване“ между държавата и предприятията. Разликата е само в това, че при централизирано-плановата икономика „търгът“ засяга показателите, свързани с производството и капиталовложенията, докато при „договорната система“ „дискусията“ засяга частта на печалбата, която трябва да се предаде на висшестоящата държавна инстанция.

Освен това при „договорната система“ в дългосрочна перспектива не съществуват ясни критерии за избор на показатели за „договора“. Често възниква ситуация, при която предприятията носят отговорност за печалбата, но не и за претърпени загуби. Такава ситуация става причина за изтичане на държавни средства от предприятията, т.е. наблюдава се „скрита приватизация“. Поради това се налага да се търсят други пътища и преодоляване на „договорната система“ като начин на разделяне на правата на собственика – държавата, от правата на разпоредителя с тази собственост – ръководството на предприятието.

[5] Китайският опит в приватизацията значително се отличава от опита в бившия СССР и Източна Европа, където едновременно се осъществява приватизация на малки и големи предприятия, т.е. държавата мащабно и шоково се освобождава от собственост. В КНР се започва с приватизация на малките предприятия, докато големите първоначално минават в режим на стопанска сметка, т.е. в „системата за отговорност“. Самата приватизация върви като постепенен, стъпаловиден процес, съобразяващ се с два момента: динамиката на производството, т.е. процесът на приватизация не трябва да води до снижаване на производството; социалната стабилност, т.е. приватизацията не трябва да води до значително съкращаване на работна ръка и влошаване на състоянието на пазара на труда.

[6] Вж. http://chinaperspectives. revues. org/773

[7] Пак там.

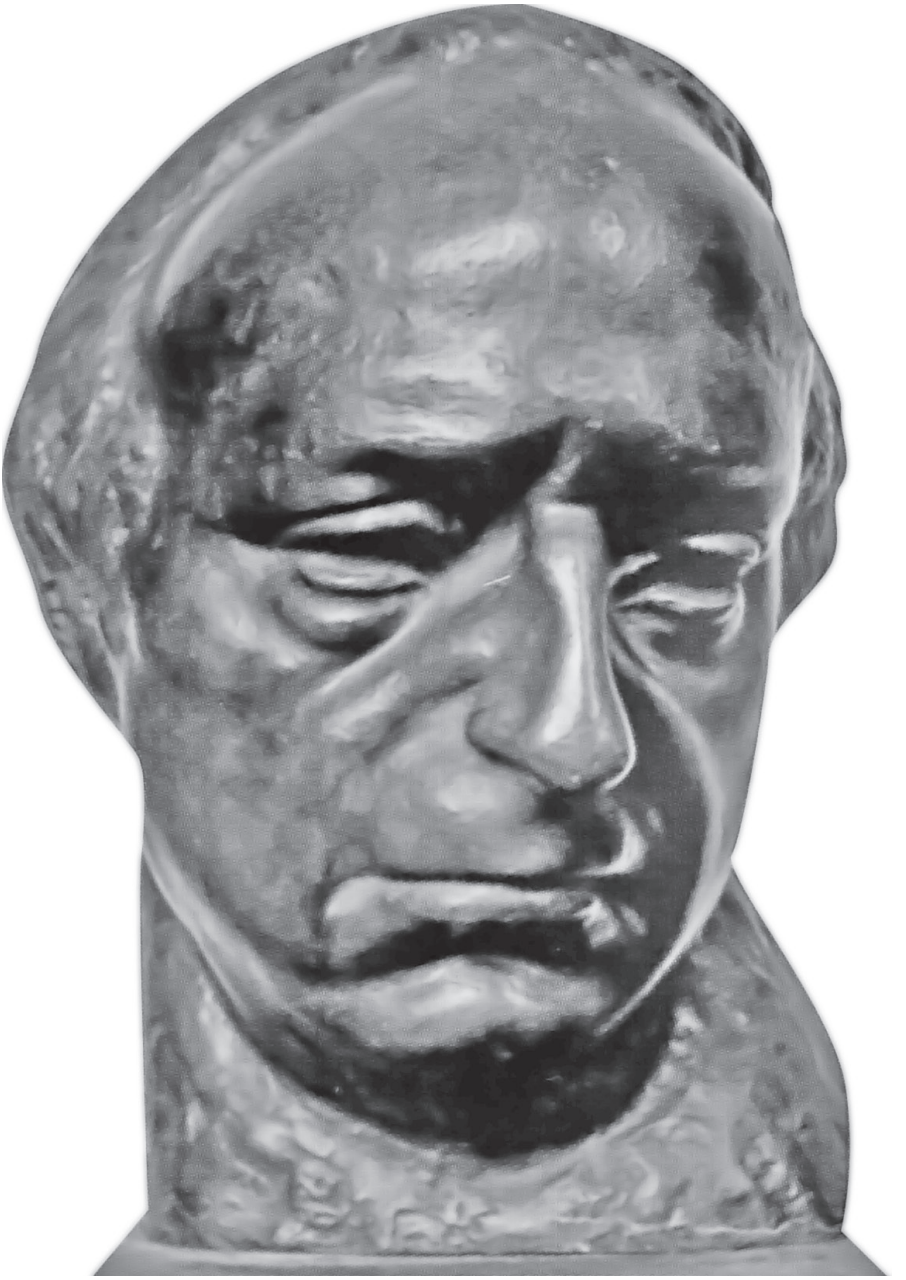

Величко Минеков, Автопортрет, 2001

Величко Минеков е български художник, скулптор и общественик. Роден е на 13 октомври 1928 г. в пазарджишкото село Мало Конаре. През 1947 г. постъпва в ателието на скулптора Андрей Николов. През 1948 г. е приет в Художествената академия в класа на проф. Марко Марков. През 1954 г. се дипломира при проф. Любомир Далчев, специалност „Скулптура". Така още в началото на своя дълъг творчески път Величко Минеков се среща с трите най-големи за времето си български скулптори. През 1964 г. с конкурс е назначен за преподавател по скулптура в Художествената академия. През 1967 г. става доцент, а през 1975 г. – професор по монументално-декоративна скулптура. В периода 1976–1984 г. Величко Минеков е ректор на Художествената академия. На него се дължи нейното голямо разширяване, както и откриването на седем нови специалности. Сред учениците му са скулптори като Александър Хайтов, Димитър Борисов, Димитър Найденов, Живко Дончев, Иван Русев, Рая Георгиева, Светлин Николов, Спас Киричев и Христо Харалампиев. През 1973 г. той е избран за заместник-председател на Съюза на българските художници, а през 1985 г. – за първи заместник-председател. В периода 1975–1978 г. е член на Държавната комисия по монументална пластика. В периода 1981–1989 г. е депутат в Осмото и Деветото обикновено народно събрание. През 1982 г. е сред учредителите на Международната фондация „Св. св. Кирил и Методий" и член на управителния ѝ съвет. След промените, настъпили през 1989 г., Величко Минеков е професор по скулптура във Великотърновския университет (1994–2003), член на Висшата атестационна комисия (2001–2004) и доктор хонорис кауза на Националната художествена академия (2006).

Творческият път на Величко Минеков започва с участия в общи художествени изложби. По-късно излага свои творби в изложби на малка пластика и в експозиции на открито. Участва в изграждането на Паметника на Съветската армия в София. Първото си признание получава през 1956 г. като лауреат на VI Световен фестивал на младежта и студентите в Москва. През 1957 г. той оформя архитектурно градския площад в Търговище. През същата година на Величко Минеков е присъдена първа награда на Общата художествена изложба за композицията му „Почивка", а през 1958 г. – за композициите му „Майка" и „Жажда". През 1959 г. е участник в Първото световно младежко биенале в Париж, а през 1968 г. – в Биеналето на съвременното изкуство във Венеция. Негови творби са част от експозиции, показани в Москва (1957, 1959, 1969), в Будапеща (1964), в Букурещ (1964), в Атина, Прага, Истанбул и др. През 1969 г., както и през 1976 г., 1981 г. и 1985 г. Величко Минеков е носител на

наградата „Иван Лазаров" за монументална скулптура. През 1971 г. е удостоен със званието „Заслужил художник". През 1972 г. става лауреат на Димитровска награда. През 1976 г. е удостоен със званието „Народен художник" и награден с орден „Георги Димитров". Награждаван е също и с ордените „Св. св. Кирил и Методий" – I, II и III степен, „Народна република България" – II степен, „Червено знаме на труда", „1300 години България", с медала „100 години Априлско въстание". Негово дело са бронзовата фигура „Марица" в културния център „Кенеди" във Вашингтон (1977) и фигурата „България" в Москва (1977). През 1978 г. Величко Минеков прави своя юбилейна изложба в столицата и получава наградата на София. През 1980 г. му е присъдена наградата на Съюза на архитектите в България. След промените, настъпили през 1989 г., Величко Минеков е носител на наградата за цялостно творчество на Съюза на българските художници (1998). През 2006 г. е удостоен с най-високия български орден „Стара планина" – I степен, за „изключително големите му заслуги към Република България в областта на културата". През същата година получава и наградата на община Пазарджик за цялостен принос към изкуството и за заслугите си към града. През 2009 г. в Софийската градска художествена галерия е показана голяма ретроспективна изложба с над 100 негови произведения. През 2010 г. Величко Минеков е обявен за почетен гражданин на София.

Творби на Величко Минеков са изложени в Националната художествена галерия, в Софийската градска художествена галерия, в художествените галерии в Пловдив, Пазарджик, Бургас, Стара Загора, Варна, Враца и Русе, както и в обществени галерии, и в частни колекции в Русия, САЩ, Италия, Германия, Белгия, Иран, Египет, в Международната организация на профсъюзите в Женева.

Величко Минеков е известен предимно със своите монументални и монументално-декоративни произведения, но той е автор и на малки скулптури и пластики, най-вече на женски фигури. Сред първата група творби са декоративната фигура на Орфей на площада пред театъра в Търговище (1955), композицията „Грънчари" на Моста на занаятите в Габрово (1956), паметникът на антифашистката борба с фигура на партизанин в родното му село Мало Конаре (1958), паметникът на първия български партизанин Иван Козарев в село, днес град Добринище (1969), фигурите „Театър", „Музика", „Плодородие" и „Ръченица" на Моста на изкуствата в Габрово (1970), фигурата на Владимир Димитров-Майстора пред Съюза на българските художници на ул. „Шипка" 6 в София (1972), композицията „Гребен" на гребната база в Пловдив (1972), композицията „Сердика" пред Централната гара в София (1976), мемориалният комплекс „Априлци" в Панагюрище (1973–1976), Арката на Свободата на прохода Беклемето (1978), фигуралният паметник „Спартак" в Сандански (1978), скулптурите на площада пред театъра в Пазарджик, сред които „Жажда" и „Нестинарка", мемориалът „Хан Аспарух" в Добрич (1981), бронзовият релеф „Победата" в преддверието на Дома паметник на партията на връх Бузлуджа (1981), фигурите на лъвовете пред входа на Съдебната палата в София (1985), паметникът на Съединението в Пловдив (1985). Сред втората група творби могат да се отбележат – „Седнала селянка" (1958), „Селянка" (1958), „Майка" (1960), „Почивка" (1961), „Жажда" (1963), „Очакване" (1967), „Млада селянка" (1971), „Момиче" (1972).

Величко Минеков е автор и на много рисунки, литографии и графики, които в по-голямата си част имат стойността на напълно самостоятелни творби.

ХОРА БЕЗ ИДЕАЛ – ПТИЦИ БЕЗ КРИЛЕ *

Крум Василев

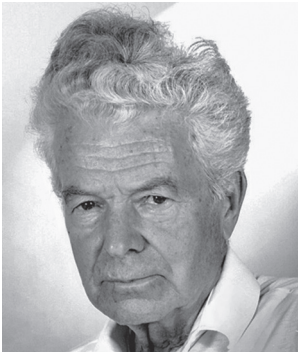

Крум Василев *– журналист и общественик. Бил е политически помощник на министър-председателя Вълко Червенков, зам. главен и главен редактор на в. „Народна култура", генерален директор на Българското радио и Българската телевизия, завеждащ отделите „Изкуство и култура" и „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП, председател на Комитета по печата. Народен представител от Шуменски окръг в Шестото, Седмото, Осмото и Деветото Народно събрание. Заслужил деятел на културата. За книгата си „Не на неистините" през 2010 г. получава Първа литературна награда „Николай Хайтов" за публицистика. Автор е на статии и публикации на културни и на обществено-политически теми.*

Итъй, Коста, не може да се отрече, че за социализма, за социалистическата идея настъпиха тежки времена.

Откакто преди 170 години по Европа заброи призракът на комунизма, две неща не се промениха: той продължава да бъде призрак и хайката срещу него не престава. А неговият предшественик, социализмът, който през миналия век беше започнал да придобива плът и кръв в Съветския съюз и в още няколко държави, претърпя провал. Това предизвика лавина от всякакви публикации, с които световноизвестни и неизвестни автори се надпреварват да доказват, че социализмът и комунизмът са завинаги погребани и да възкръснат е изключено. А един нашенец стигна дотам да твърди, че вече и думите „социализъм" и „комунизъм" са станали излишни, защото зад тях не стояло нищо. Не вярваш? Коста, сериозно ти говоря, познавам го лично, нормален е. Но изглежда не знае за направеното през септември 2014 г. изследване от английска агенция, което е установило, че думата „социализъм" е една от няколкото най-търсени думи в електронните справочници.

През 1999 г. пък Би Би Си проведе онлайн проучване кой е най-големият мислител на изминаващото хилядолетие и установи, че това е Карл Маркс. Той беше обявен за „мислител на хилядолетието". След него се класираха Айнщайн, Нютон, Дарвин. През ноември 2013 г. едно от най-авторитетните световни научни списания, „Нейчър", също извърши проучване и обяви, че Маркс е „най-влиятелният учен на

* Четвърти разговор от книгата „Невъзможни разговори" на Крум Василев. С., Захарий Стоянов, 2015, с. 77–109.

всички времена“. Има и още по-убедителни факти, които съвсем не са в полза на твърдението, че социализмът бил погребан. Нима може нещо погребано да бъде висока цел за милиони хора, за големи партии, за цели държави? Вече говорихме за Китай, стана дума и за Виетнам и Куба, които открито се обявяват за социализъм. Но и в поне половината държави на Латинска Америка, наричани до неотдавна „заден двор“ на САЩ, социализмът съвсем не е отписан. Напротив! Венецуела, Боливия и Никарагуа обявиха за своя цел „Социализма на XXI век“, а няколко други държави направиха остър завой наляво. „Кой можеше да си представи в началото на 90-те години на XX век, писа в. „Монд дипломатик“, че президентите на толкова много държави – Аржентина, Боливия, Бразилия, Куба, Чили, Еквадор, Никарагуа, Уругвай, Венецуела, ще бъдат избирани от собствените си народи, а не от американското посолство?“.

Още по-знаменателен става този факт, като се вземе под внимание, че повечето от избраните президенти са със социалистическо и комунистическо минало, от което не се отричат. Тяхното избиране показва настроенията на милиони избиратели, за които очевидно „социализъм“ и „комунизъм“ са думи не с отрицателен, а с положителен знак.

Избраният в първия си мандат с гласовете на повече от 55 милиона избиратели президент на Бразилия Дилма Русеф при встъпването си в длъжност на 1 януари 2011 г. не премълча своето минало на революционерка. Пред Парламента и пред делегациите от цял свят тя потвърди косвено левите си убеждения, като заяви, че посвещава встъпването си в длъжност на загиналите в борбата. В края на 2014 г. Дилма Русеф, в жилите на която тече и българска кръв, беше преизбрана за президент на най-голямата държава в Латинска Америка.

Жизнеността на социалистическите идеи и на движението за социализъм в Южна Америка е безспорна. Другояче стоят нещата в крепостта на капитализма Северна Америка. Там световният лидер САЩ, а и неговата посестрима Канада се радват на капиталистическо благополучие и на изобилие от долари. Отделен въпрос е, че доларите са разпределени твърде неравномерно между хората и това става все по-остър проблем – но за него ще говорим след малко.

Подобна е и ситуацията в Европа. В някогашната люлка на социализма социалистическата идея сега линее. Това е обяснимо. На територията на Европа се разрази разрушителният трус, който превърна реалния социализъм в минало. Това не можеше да не се отрази и на статуса, и на тонуса на движението за социализъм в целия континент.

След края на Втората световна война социализмът беше в подем, социалистическата перспектива привличаше широки народни маси и в Европа, и в света. Като отклик на това опасно за капитализма явление се появи на сцената „капитализъм на благоденствието“, овеществен в „социалната държава“.

Социалната държава не е социалистическа, но тя е хубаво нещо, особено ако се сравни с държавата на дивия капитализъм. В скандинавските страни тя започна да се осъществява. За равен труд – равна заплата, безплатно образование и в училищата, и в университетите, безплатно здравеопазване, грижи за възрастните, освобождаване от данък на бедните, но висок, стигащ до 59% данък за богатите и ред още придобивки за цялото население.

Тази политика почти превърна една Швеция например в „държава на всеобщото благоденствие“. Нещата обаче се промениха съществено, след като реалният социализъм слезе от сцената и престана да бъде конкурент на капитализма. „Държавата на всеобщото благоденствие“ загуби качеството си на наложително противоядие. И първата по-сериозна криза, финансово-икономическият срив в Швеция през 90-те години, разби социалдемократическата мечта за държавата закрилница. А след голямата криза, обхванала през 2008 г. и Европа, и света, стана още по-ясно, че при господството на капитализма, при запазване на неговите устои не може да има трайна „държава на всеобщото благоденствие“.

Горните констатации, Коста, са направени от световноизвестни икономисти и политици.

За положението в нашата страна вече говорихме. Перспективата за социалистическо развитие на България не е розова. Ако Европейският съюз просъществува в бъдеще, което не е гарантирано, но е възможно, България, като негова членка, може да върви към социализъм само заедно с другите страни членки. Нейното социалистическо бъдеще е обвързано със социалистическото бъдеще на Европа. Но има ли Европа социалистическо бъдеще? Онези, които считат капитализма за незаменим обществен строй, твърдят, че няма. А те са много – политици, учени, писатели... „Социализмът вече не представлява бъдещето, а миналото“ – пише в книгата си „История на Европа след 1945 г.“ проф. Тони Джуд, титулуван като един от водещите световни историци. Примери от този род изобилстват.

Да се оспорва правото на бъдеще на социализма не е нещо ново. Безброй книги са написани по този въпрос, а се налага да се пишат все нови и нови. Очевидно затова, защото самият капитализъм създава почва за търсене на по-добър обществен строй с острите си несправедливости. Сред тях на първо място е растящото социално неравенство във всяка страна, в която има капитализъм.

През октомври 2014 г. британска институция е направила изследване в 44 държави с въпроса „Коя е най-голямата заплаха за света?“. Мнозинството запитани граждани в Европа, САЩ и Канада са отговорили, че най-голяма заплаха за света е неравенството. След него, на второ място, са посочили ядрените оръжия. В Китай мнозинството граждани поставили социалното неравенство на второ място, защото на първо място посочили замърсяването на околната среда, за което вече стана дума – за тази страна то става бедствие.

Също през октомври 2014 г. Агенция AFP съобщи, че Джанет Йелън, ръководителят на Американския федерален резерв (нейният ранг е над ранга на министър), е заявила, че е силно обезпокоена от разширяващата се пропаст между бедни и богати в САЩ. И е съобщила, че неравенството в страната е достигнало най-високите си нива за последните сто години.

И вестниците, и електронните медии постоянно информират за бедност не само в Африка и Азия, но и сред част от населението на Европа и Америка, а заедно с това – и за фантастично разбогатели хора. Старата наша поговорка, че пари при пари отиват, днес е по-вярна отвсякога.

Коста, чуй някои факти, които нормалният човешки разсъдък трудно проумява.

Изчислено е, че сега 85-те най-богати хора на планетата разполагат с богатство, равно на онова, което притежават три и половина милиарда души, по-бедната половина на човечеството.

Изследване на английски научен институт в края на 2014 г. е установило, че съвкупното състояние на 1% от хората на земното кълбо, които са най-богати, се равнява на съвкупното състояние на останалите 99% от земните жители.

Броят на доларовите милиардери в света расте – през февруари 2014 г. ги бяха изчислили на 1867, а в началото на 2015 г. вече станали над 2200. Първото място държат Съединените американски щати с повече от 500 милиардери, на второ място е Китай с над 350. За милионерите да не говорим. Те са десетки хиляди.

В началото на 2014 г. вестниците съобщиха, че през 2013 г. състоянието на американския милиардер Джордж Сорос, признат майстор на финансови операции и спекулации, се е увеличило с пет и половина милиарда долара, което прави печалба от 15 милиона долара на ден! А Агенция „Блумбърг“ съобщи на 31 декември 2014 г., че през изтеклата година най-много е разбогатял китаецът Джек Ма, председател на борда на директорите на китайска онлайн верига. Богатството му се увеличило с 25 милиарда долара, т.е. припечелвал е човекът по около 60 милиона долара всеки ден. Умопомрачително, нали? Но е станало.

Сега, Коста, ще те огорча, но не мога да скрия, че Русия, която в годините на социализма беше на първо място в света по социално равенство, днес, след реставрацията на капитализма, е сред държавите с най-остро социално неравенство. Огромна част от домакинствата в Руската федерация живеят под чертата на бедността, но броят на доларовите милионери се е увеличил двойно през 2014 г., а доларовите милиардери вече били 111 – това съобщи в-к „Руски дневник“. По брой на милионерите и милиардерите Русия е заела трето място в света, след САЩ и Китай.

Около 30 от милиардерите в Русия спадат към категорията „олигарси“ – това са много способни комбинатори, които в смутното време на президента пияница Борис Елцин успели да заграбят цели сектори от съветската икономика и си осигурили влияние върху политиката на държавата. Понеже разполагат с милиарди, някои от тях станаха световни рекордьори по фантастични харчове за какво ли не: купуват цели острови в екзотични части на света, притежават най-скъпите яхти, най-луксозни вили в Швейцария, огромни апартаменти в най-баровските лондонски квартали и прочее. Олигархът Роман Абрамович купи преди няколко години на баснословна цена „Челси“, един от най-известните английски футболни клубове. И ето какво прочетох във в-к „Преса“ на 8 януари 2015 г.: „Роман Абрамович е решен да осъществи сделка №1 в историята на спорта, като се опита да закупи от испанския клуб „Барселона“ знаменития футболист Лионел Меси срещу умопомрачителните 250 милиона евро.“

Коста, за да ти стане ясно какво означават 250 милиона евро, ще ти кажа, че за такава сума 50 000 руснаци с месечна заплата 400 евро трябва да работят цяла година! Жестоко, нали? Да се чуди човек как великият руски народ допусна да бъде така ограбен и как продължава да търпи тези кърлежи.

По някаква случайност също на 8 януари 2015 г. руският телевизионен канал РБК–ТВ съобщи, че е направил новогодишно проучване на общественото

мнение в Русия и е установил: „59.3% от руснаците смятат, че най-добрата придобивка през новата 2015 г. би било „възраждането на СССР“.

Усетиха се братята руси, но късно. Изтърваха питомното, сега напразно ще гонят дивото.

Впрочем така стана и в България. В края на 2014 г. по повод на 25-годишнината на Прехода е направено проучване от „Галъп Интернешънъл“ и се оказва, че 45% от сънародниците ни оценяват социализма в България като успешен, а само 1% оценяват като успешен Прехода.

Световната тенденция да става все по-дълбока пропастта между бедни и богати важи и за България. Истински олигарси нямаме, защото нашата страна не разполага с ресурсите на Русия, но крупни богаташи, в това число и доларови милионери, си имаме бол. Никой не може да каже колко от тях са забогатели по честен начин и колко чрез далавери, но първите, доколкото ги има, едва ли са много. Същевременно все повече стават хората, които ровят в кофите за боклук. Коста, нямаш представа каква тъжна гледка е това! Мъже и жени, някои от тях с интелигентен вид, ровят в кофите буквално като кучетата. Явно е, че и животът на тези хора е станал кучешки.

Една четвърт от домакинствата в България живеят под линията на бедност. Над милион пенсионери изнемогват с убийствено малки пенсии, безработицата расте. Ножицата между ниските и високите заплати е разтворена до крайност – хиляди работещи получават на месец по 250–260 лева, а в същото време някои месечни заплати стигали 50–60 000 лева, казват, даже и до 100 000 лева, особено в банковата сфера.

В София сега банките са повече от книжарниците. На фасадата на една от тях, на бул. „България“, вече трета година стои огромен, красиво изработен надпис: „Покрай ценните книжа нека не забравяме безценните книги“. Чудесен лозунг, но без покритие. Българската държава на Прехода стана мащеха за българската книга. Ценните книжа обаче са галено дете на банките. С тях те грабят безбожно народа. Наскоро вестниците съобщиха за жена (посочиха името и адреса ѝ), която изтеглила банков заем от 3000 лева, успяла да изплати 2800 лева, но сега дължала на банката 18 000 лева! На някого това може да се стори невероятно, ако е забравил за лихвите, които се трупат, трупат...

През 2014 г. една голяма банка – КТБ – фалира и по силата на международните и вътрешните закони, които, разбира се, са в интерес преди всичко на банкерите и богаташите, държавата трябвало да изплати 3 милиарда лева компенсации. Какво означава това става ясно, като се вземе предвид, че годишният ни брутен продукт възлиза на около 80 милиарда лева.

Експлоатацията е жестока, алчността на капиталистите – безгранична.

3 октомври 2014 г. беше обявен за ден на национален траур в България, защото два дена преди това страхотен взрив в завод „Миджур“ край видинското село Горни Лом отне живота на 15 мъже и жени. Превърнали са се буквално в дим, абсолютно нищо не е останало от тях.

Заводът, както всички държавни заводи, построени при социализма, след 1989 г. е бил приватизиран, т.е. купен на безценица от частник. Той, ненаситен за големи печалби, доставял от Гърция стари противопехотни мини, които след Виетнамската война американците продали на гръцката армия, а тя

по-късно ги бракувала. В Гърция разглобяването им било забранено поради огромния риск от избухване. В днешна България за пари всичко е разрешено. Собственикът на „Миджур“ наемал работници от околните села, поставял им висока норма и те, рискувайки всеки миг живота си, биели бракуваните мини с дървени чукове по осем часа на смяна, за да получат 250 лева месечна заплата. „Малко са, казвал Иван Иванов от видинското село Средогрев, но добре, че приеха на работа и жена ми.“ Загинали и двамата. Оставили 5-годишно сираче.

Коста, разказвам ти за този трагичен случай, който буквално разстрои България, за да разбереш какво значи капиталистическа алчност, капиталистическа експлоатация в наше време.

От Гърция не само мини за разглобяване получаваме. Гръцки собственици са си обзавели край границата шивашки работилници, за да използват евтината ни работна ръка. И българките бъхтят на удължен работен ден срещу нищожно заплащане, защото без него децата им ще гладуват.

За нашата южна съседка сега България е като страна от Третия свят. А до 1989 г., при социализма, България превъзхождаше Гърция по всички основни показатели. По празниците гърците идваха на тумби, за да си напазаруват евтино. Така беше. Беше!

Връщам се на въпроса за растящото социално неравенство в света. То сериозно притеснява световните лидери, които не са забравили, че революциите започват от стомаха.

Организацията „Световен икономически форум“ всяка година събира „на раздумка“ в луксозния швейцарски курорт Давос световния елит. В края на 2014 г. тя е направила анкета сред 1800 експерти с въпрос кои ще са главните проблеми пред световните лидери през 2015 г. На първо място експертите поставили нарастващото неравенство в доходите.

През януари 2015 г. каймакът на световния елит – свръхбогаташи, корпоративни олигарси, видни западни специалисти в политиката и висши чиновници в международни финансово-икономически организации, отново се събрал в Давос. Както писа английският в-к „Гардиън“, те изразили „притесненията си за последствията от своите собствени действия“. Директорката на Международния валутен фонд Кристин Лагард, пише вестникът, „изрази страха си, че капитализмът може наистина да носи семената на своето собствено разрушение, и предупреди, че нещо трябва да бъде направено“.

Какъв изход се сочи? Преди да ти разкажа, Коста, за мнението на най-видни съвременни икономисти, ще цитирам едно любопитно съобщение на световната Агенция „Ройтерс“ от 10 декември 2014 г.: английската баронеса Ан Дженкин е открила причината за социалното неравенство – „бедните гладуват, заявила тя, защото не умеят да готвят правилно и пилеят продукти“. Тази баронеса е достоен конкурент на френската кралица Мария Антоанета. Нали си спомняш как в час по история г-н Бешевишки ни разказваше, че кралицата съветвала бедняците, когато нямат хляб, да ядат пасти, а те, вместо да я послушат, я гилотинирали. Но това е било през XVIII век, а сега сме XXI, учените търсят и предлагат цивилизационни решения.

През 2012 г. в САЩ излезе книгата на един голям ум, носителя на Нобелова награда Джоузеф Стиглиц, който, по думите на друг нобелов лауреат, Пол Кругман, е „безумно добър икономист“. В книгата си, озаглавена „Цената на неравенството“, на 500 страници Стиглиц обосновава тезата си, че „икономическата и политическата система на капитализма е фундаментално несправедлива“. Тя прави възможно едно алчно малцинство да владее несметни богатства, докато едно неизброимо множество тъне в мизерия. Стиглиц бие тревога срещу „разширяващата се бездна между онези на върха и всички останали“ и застъпва тезата, че „тази система трябва да бъде променена“, „един друг свят е възможен“. Стиглиц обаче не е марксист, той вижда този друг, по-добър свят, като регулиран от държавата капитализъм.

Не много различна е и тезата на Тома Пикети, един сравнително млад френски икономист, който издаде през 2013 г. книгата си „Капиталът на XXI век“ и тя много бързо стана бестселър, най-търсена книга. Преведена е в много страни, общият ѝ тираж вече е надхвърлил милион и половина. Като анализира неравенството, което по неговия израз „обезобразява обществото“ и „особено американското“, Пикети иска плодовете на капитализма да бъдат така разпределени, че да се намали пропастта между най-високите и най-ниските доходи. Според него това може да се постигне чрез прогресивен данък и държавна регулация. Негови опоненти марксисти намират това за „слабо ефективен козметичен подход“. Безапелационна присъда произнесе в компютърния форум един читател на в-к „Сега“ по повод на статия за книгата на Пикети, публикувана от вестника през януари 2015 г. Форумецът е категоричен: „Да се лекува основният недъг на капитализма с данъци и регулации е все едно да лекуваш чума с аналгин.“

Коста, вече не може да се скрие, че растящото неравенство е ахилесова пета на съвременния капитализъм. Даже сегашният римски папа Франциск остро осъди „култа към парите“ и нарече „нова тирания“ неограничавания от държавата капитализъм. Тези неприсъщи за един папа квалификации дадоха повод да го обвинят, че симпатизира на комунизма, което той категорично отрече.

Социалното неравенство е органически свързано с пазарната икономика, те са като сиамските близнаци. А неравенството е като буре с барут, което може да избухне.

На това мнение е Стефан Цанев... Не, Коста, не става дума за нашия съученик Стефан Цанев, има съвпадение на имената. Говоря ти за един талантлив поет и драматург, по съвместителство и плодовит самодеен историк, който до Прехода грижливо е скривал острите си антикомунистически нокти, но след 1989 г. ги пусна в действие. Преди няколко години той издаде 4 тома „Български хроники“. Сложи им подзаглавие „Поема“ – за да се знае, че е написал нещо като Омировата „Илиада“, само че в проза, и с надеждата, че това подзаглавие е индулгенция, която му дава право да смесва истини и лъжи. Стефан Цанев поднася на читателите си точно такъв коктейл, майсторски забъркан и твърде пивък. Особено много са неистините и инсинуациите в четвъртия том на „Хрониките“, където се говори за социалистическа България. Но в този том, както и във всички други, има и безспорни истини. Една от тях, в редакцията на Стефан Цанев, гласи: „Докато на света има бедни и богати, бедността ще ражда комунизъм и човечеството ще живее върху вулкана на социалните революции.“

Вярна мисъл, именно комунизмът ще бъде и занапред идеалът на онеправданите. Стефан Цанев обаче смята, че човечеството още не било дорасло до този идеал. И така да е, идеалът ще дава криле на онези, които са дорасли до него. А пред тях, в похода им към този идеал:

С поглед благ, с усмивка нежна,
през вилицата снежна,
с бял венец от рози, бос –
крачи сам Исус Христос.

Коста, не се диви, че ти цитирам тъкмо този куплет от поемата на Александър Блок „Дванайсетте", в превод на Стефан Цанев. Да се откриват допирни точки между нашата идея и християнството не е нещо ново. Още Енгелс в трактата си за „Ранното християнство" е писал, че то „се родее със съвременното социалистическо движение" – имал е предвид социалистическото движение от XIX век. А един наш виден учен, професор и академик, Кирил Василев, бил е зам.-политкомисар на партизански отряд в Родопите, написа през 2009 г. в „Дума" голяма и твърде нашумяла статия, озаглавена „Исус Христос – гениален пророк на комунизма". И със солидни аргументи доказваше, че Христос не е богочовек, а „велик назарянин", който става духовен водач на онеправданите и заклеймява в своите проповеди „преситените". Даже изгонва с камшик от храма търгашите, въпреки че в основата на учението му е братството, опрощението, саможертвата.

Подобни тези възмущават антикомунистите: как може кървавият комунизъм да се сравнява с християнството! А всъщност изконната комунистическа идея е също толкова хуманна, колкото хуманна е и изконната християнска идея. Комунистическо общество досега не е съществувало никога и никъде. Да се отъждествява комунистическата идея с терор и насилие е толкова несъстоятелно, колкото е и отъждествяването на християнството със средновековната инквизиция. Това е изтъквано неведнъж, аз само го припомням.

От само себе си се разбира, че комунизъм и религия са коренно различни неща дори само поради обстоятелството, че религиите обещават всеобщо благоденствие горе, „в Царството небесно", „при Аллаха", а комунистическата идея иска то да бъде постигнато на земята.

Но, Коста, да се върнем на въпроса за неравенството. Бяхме стигнали до извода, който все повече се налага, че то е ахилесова пета на капитализма и сериозно тревожи западния елит.

– Круме, но не е ли неравенството ахилесова пета и за Китай? И там, както разбрах, то вече е достигнало неравенството във водещи западни страни, а китайските ръководители, подобно на своите западни колеги, са решили да го преодоляват с помощта на регулацията, на аналгина. Така ли?

– Коста, има съществена разлика: в Китай държавата се бори срещу неравенството не на думи, а на дело. Вече ти казах, че многомилионни маси народ са извадени от бедността. Това е безспорно, светът го вижда. Тази политика не е конюнктурна, тя е линията на партията и държавата, а те здраво държат юздите.

– Дано да ги удържат и дано не се окаже, че до юздите са се докопали и капиталистите.

– Вече ти казах, Коста, че аз не губя надежда в китайския социализъм. Тази страна даде на човечеството велики открития – компаса, барута, хартията. Защо да изключваме, че тя ще стане родината на по-справедливия обществен строй?

То се знае, последна дума ще има бъдещето. На него възлагаме големи надежди, а бъдещето неминуемо ще трябва да решава нови и нови проблеми, които сега не могат и да се предвидят. Дано само не влязат в действие оръжията, които армиите по света са натрупали и продължават да трупат. Все по-нови, все по-опасни оръжия.

През 2014 г. военните разходи на всички държави са надхвърлили астрономическото число 1 трилион и 750 милиарда долара, от които около половината били военните разходи на САЩ. Това са страшни числа.

Американската нация е велика нация. Тя е водеща в световния прогрес, особено в областта на производителността на труда, на науката, на новите технологии. Но в САЩ управлява едно малцинство, ненаситно не само за богатство, а и за световно господство. САЩ си присвоиха правото да управляват света. С военната си сила, с икономиката си, с финансовата си мощ и нейния атрибут долара, който те печатат, с Доктрината „Дълес“, за която вече говорихме, със самочувствието си, че всичко им е позволено, САЩ влязоха в ролята на световен хегемон, на същински световен тартор.

На 20 януари 2015 г. в своето годишно слово пред Конгреса на САЩ президентът Обама заяви: „Запазваме си правото да действаме едностранно.“ Но кой им е дал това право? Сами са си го дали, по-точно присвоили са си го, опирайки се на своята превъзхождаща сила. В същото слово Обама „се възмути“, че Китай искал да пише правилата за търговията в своя, Азиатско-Тихоокеанския регион. И със самочувствието на световен началник отсече: „Ние трябва да пишем тези правила!“. Стори ми се, Коста, че след тези думи на Обама някой в Далечния изток скръцна със зъби...

Във вътрешен план САЩ са демократична държава. В международен план обаче те са държава диктаторска, която грубо налага своята воля в свой интерес. Не се съобразяват с решения на Организацията на обединените нации, използват военна сила и всякакви средства, за да постигнат целите си. В най-точния смисъл на думата САЩ са съвременни империалисти. Маса факти доказват това.

Каква, ако не империалистическа, е държавата, разположила над 600 свои военни бази в 156 държави? Каква, ако не империалистическа и диктаторска, е държавата, която си позволява да напада други държави под лъжливи претексти, че уж създават непозволени оръжия, както се случи с Ирак и Либия, а всъщност за да се разпорежда с техните богатства, както се оказа в действителност? Постигна целта си, но с цената на хиляди невинни жертви и с пълно разорение на тези държави.

За могъщата сила САЩ са позволени всякакви средства – от подклаждането на кървави преврати и „цветни революции“ доембаргото, с което 50 години мъчат Куба, докато разберат, както заяви президентът Обама, че то „не работи“; от напалма, с който убиха и осакатиха хиляди виетнамци, в това число и хиляди

деца, до бомбите и ракетите с обеднен уран, с които в Сърбия убиха и поболяха невинни хора, отровиха земя и води.

Коста, и сега, дойде ли Великден, все си спомням, че тъкмо този най-светъл празник избраха през 1999 г. американските циници, за да започнат бомбардировките си над Белград. И имаха наглостта върху смъртоносните си ракети да изпишат надписи: „Честит православен Великден!“. Тези ракети, със слагаческото съгласие на нашите управници (президент тогава беше Георги Първанов) са прелитали над България. Американските политици залъгваха света, че целта им е „да демократизират“ Югославия, да защитят „правата на хората“. Истинските им цели бяха съвсем други: да унищожат и последното гнездо на социализъм в Европа и да си осигурят създаването в Косово на една от най-големите военни бази. Постигнаха и двете си цели.

Коста, US армията вече си има две бази и в България. Още са мънички, но ще пораснат. В края на януари 2015 г. висш американски генерал обяви, че се подготвя изпращането в България на танкове и друга бойна техника. В София щял да се създаде команден пункт на НАТО.

Новият ни голям брат се беше загрижил да ни пази от несъществуващите атомни бомби на Иран. Нашите угодливи и доларолюбиви властимащи му поднесоха с поклон две български военни летища, без да поискат и пукната пара (за държавата). Това се случи преди десетина години. Сега се изясни, че е станала буквена грешка – американците щели да ни пазят не от Иран, а от Иван. Него, дяда Ивана, те усилено обкръжават с военни бази, разположени в хрисими държави – полупротекторати, каквато е и нашата. Целта им е да продължат „превъзпитанието“ на Русия в дух на послушание, което при Горбачов и Елцин вървеше успешно, но при президента Владимир Путин засече. Тук ще използвам езика на Дядо Славейков и ще кажа: твърде им се ревнат на империалистите, блазнят ги богатствата на руската земя, но ще им мине котка път. Дано не сглупят да се сдърпат с Русия, инак покрай базите им в България горко на цяла България.

САЩ, държавата, която е на хиляди километри от нас, ни превръща във фронтоваци срещу Русия, която никого не заплашва. Нашите скудоумни управници козируват, тяхната любима английска дума е „Yes!“. Народът ни засега е в полудрямка.

Дали Китай, Русия, другите държави вечно ще се съобразяват с „правото“ на Съединените американски щати да действат едностранно? Едва ли. Никоя империя в човешката история не е била вечна. Най-авторитетни световни имена сега заявяват, че ерата на световното господство на САЩ е към края си. Което без съмнение ястребите в тази държава също усещат. От време на време в медиите се промъкват тревожни сигнали за авантюристични кроежи да се използва сегашното военно превъзходство на САЩ. Противоречи на здравия разум, но в главите на ястребите със или без пагони здравият разум невинаги присъства.

Противно на здравия разум е и друго: човечеството постига грандиозни успехи в науката, в технологиите, в борбата срещу болестите и т.н. – а се примирява с недъзите на една обществено-икономическа формация, която е колкото производителна, толкова и прахосническа.

Прахосническа поради хвърлянето на огромни средства за въоръжения, които, ако се използват по предназначение, водят до разрушения и смърт, а ако

не се използват – остаряват и се заменят с нови и нови, което е лудо пилеене на средства.

Прахосническа е капиталистическата формация и затова, че като лишава от образование милиони деца и младежи, оставя неразвити и неизползвани техните заложби.

Прахосническа е, защото, поради високата детска смъртност в най-бедните страни, унищожава човешки ресурс.

Прахосническа е, защото има интерес резервоарът с безработни да бъде пълен и с това лишава обществото от трудовия принос на цяла армия мъже и жени, много от които в най-работоспособна млада възраст. А тях самите лишава и от препитание, и от реализация на способностите им.

Колко още доводи могат да се приведат като доказателство за прахосническия нрав на капитализма!

– Круме, но въпреки всичко този обществен строй продължава да господства и като че ли не се вижда краят му. Във фикция ли сме вярвали, буре без дъно ли сме пълнили, като сме се борили за социализъм?

– Не, Коста, социализмът не е фикция, той може да стане реалност. Ами че той беше започнал да става реалност в много страни. Извращенията, които съпровождаха изграждането му, бяха негово отрицание, а не негова същност. Той можеше да бъде подобрен, усъвършенстван. Дори само нашият, българският опит на социалистическо строителство показа големите му възможности.

Капитализмът се оказа по-силен – на този етап на историята. Идват нови етапи, краят на историята не е настъпил.

Но именно историята, голямата учителка на народите, предупреждава, че не всичко се постига от пръв опит или пък в съгласие с първоначалните замисли и представи. Защо трябва да се смята, че толкова сложно нещо, каквото е изграждането на по-висш обществен строй, може да се осъществи от пръв опит, без провали и в пълно съгласие с предварителните представи?

Отрицателите на социализма твърдят, че страните, които според тях уж строят социализъм, всъщност са се върнали към пазара, към частната собственост, към характерни за капитализма икономически форми. Вярно е, в тези страни се използват капиталистически форми, и то широко, но това всъщност потвърждава историческата практика: всеки нов обществен строй се е зараждал в недрата на стария и постепенно го е измествал. Капитализмът също се зароди в недрата на феодализма и дълго време двете форми съжителстваха, мирно или не. В Русия някои от първите капиталисти продължаваха да бъдат и помешчици със стотици крепостни селяни. А в САЩ, държавата, която днес е световен капиталистически лидер, само преди 150 години робовладелството господстваше в южните щати, докато в северните разцъфтяваше капитализмът.

Съжителството за известно време, взаимопроникването на два обществено-икономически строя е историческа закономерност и нейното пренебрегване се наказва – такава е поуката, която извлече Китай. Неговият пример вече следват и други държави.

Има обаче една много важна „подробност“: новият строй трябва да държи под контрол стария, за което е нужно да притежава силата. Маркс го е казал ясно:

„Диктатурата е наложителна.“ Китай не се отказа от нея и след като въведе реформата, и няма изгледи, че ще се откаже.

По презумпция диктатурата е нещо лошо, а демокрацията – нещо добро. Нерядко обаче презумпцията е едно, а действителността – друго. При лошата диктатура, въведена в Китай (която впрочем се нарича народнодемократична), милиони китайци вървят от бедност към благосъстояние. А Съединените американски щати, присвоили си правото да насаждат със сила „добрата“ си демокрация, разоряват държави. Не отричам, диктатурата е осъдителна форма на управление, но историята може да я оправдае, ако за една пета от човечеството се окаже мост към по-добър живот.

Коста, разбираш, нали, сега основанията за оптимизъм сред социалистите в България са малко, повече са причините за песимизъм, за униние. Но отпадането духом е опасно нещо.

Сега е особено необходима трезвост и на основата на трезвостта – действие. Преди всичко – противодействие на политиката на управляващите в социалната област и в областта на националната сигурност. Открито, организирано противодействие в рамките на закона – към това единствено подобаващо за БСП поведение се ориентира в последно време партийното ръководство. Категоричен и активен противник трябва да бъде нашата партия срещу започналото безразсъдно въвличане на България във военно противопоставяне на Русия.

Прав е социалистът проф. Иван Ангелов, чл.-кор. на БАН, който писа на 17 февруари 2015 г. в „Дума“: „Ако върху нас упражняват натиск от НАТО или ЕС за задължително пряко участие във враждебни военни действия срещу Москва, трябва да напуснем тези организации и да обявим неутралитет.“

Адски трудни задачи стоят пред БСП. Ако тя не възвърне образа си на действително социалистическа партия, ако не докаже своята лява идентичност – нищо добро не я очаква. Успоредно с това тя, разграничавайки се от социалдемокрацията, „трябва да докаже, че е по-добре да се строят мостове, а не траншеи и че колкото и да се мразят родниците, винаги ще се намери нещо, което да ги свърже отново“ – тези разумни редове съм си преписал от статия в сп. „Понеделник“ на доктора по история, социалиста Димитър Генчев.

Както виждаш, Коста, за „революционни действия“ не говоря. И днес, и утре те са изключени. А как ще бъде „вдругиден“ – никой не знае. „Бурето с барут“, острото социално неравенство може някой ден и да гръмне.

Тежък проблем за нашата партия е, че редиците ѝ редеят, а приливът от млади хора е слаб.

Социалистическата идея не се предава по наследство. Напротив, след 1989 г. стана нещо обикновено деца и внуци на убедени социалисти да се изявяват като антисоциалисти. Случаите не могат да се подведат под общ знаменател, но без съмнение въпросните синове, дъщери и внуци са били формално членове на Комсомола или на БКП, каквито бяха повечето комсомолци и немалко партийци. След 1989 г., подложени на ураганния или незабележимия огън на Доктрината „Дълес“, те, заедно с хиляди други, стават нейна плячка, защото не са получили имунитета на идейната социалистическа убеденост. И още нещо: след 1989 г. техният „произход“ вече разваля биографиите им, без те да имат някаква вина.

Поради това, даже подсъзнателно, те се стремят да покажат своята „другост“. И някои от тях не само я показват, но я и доказват с активен антикомунизъм. Малко, по-скоро изключение са били онези родители, които са успели да възпитат своите деца в духа на „нашата идея“.

Коста, понякога се питам: кое беше най-хубавото на нашето ремсово време? – Имахме идеал. Имаше идеал! А сега? Кой е сега идеалът на България? Кой е идеалът на младите? Парите ли? Те, дума да няма, са важно нещо. В наше време те са условие за нормален живот, с тях се купува даже здраве. Но те не са гаранция за щастие. Парите, материалното богатство могат да бъдат цел, не и идеал.

Мъдрецът Блез Паскал е казал: „Щастлив е онзи, който живее с идеал в сърцето си.“

Идеалът дава сили, дава криле.

Ти добре знаеш: нашата представа за идеал беше неотделима от нашата родина България. Идеалът ни беше преуспяваща социалистическа България в едно световно социалистическо семейство.

Прекрасно зная в какъв дисонанс с реалностите влизам, но аз си позволявам да твърдя, че нашата партия, щом се нарича социалистическа и е вярна на името си, трябва открито да прокламира като национален идеал преуспяваща България на социализма, на социалната справедливост, в противовес на вегетираща капиталистическа България, днешната България, която в резултат на Прехода си спечели „славата“ и срама да бъде най-бедната страна в Европейския съюз.

Социализмът днес е очернен, противниците му успяха да го преиначат, отъждествявайки го с всичко най-лошо. Въпреки това милиони са хората, за които той продължава да бъде цел – идеална, но и осъществима. „От всекиго според способностите, всекиму според труда“ – нима това не е във висша степен морален, разумен, справедлив принцип? И защо да е невъзможно той да бъде осъществен?

– Добре бе, Круме, но Маркс и Енгелс са го казали ясно: за да се осъществи този принцип, е нужно да се премахне частната собственост върху средствата за производство, която е основа за експлоатация на човек от човека. Както разбрах от досегашните ни разговори, теоретици социалисти, а и ръководителите практици в Китай виждат бъдещия социализъм комплектован с частна собственост върху средствата за производство. Как при това положение ще се осъществява принципът „От всекиго според способностите, всекиму според труда“? Нали онзи, който разполага с частна собственост, ще получава и приход, представляващ „принадена стойност“?

– Коста, за да отговоря на тези твои въпроси, ще трябва отново да повторя много неща, за които вече говорихме в дългите досегашни разговори. Явно е, че не съм успял да ти разясня както трябва какво ще представлява социализмът на бъдещето и какъв е пътят към него. Но кажи: как да ти разясня нещо, което и на мен самия не ми е достатъчно ясно? Признавам това и същевременно си давам сметка, че не е достатъчно ясно и на по-умните от мен. Един от тях, ръководителят на революцията в Куба, се нарича Фидел. На испански неговото име означава „верен“. От ранна младост той започва борба за справедлив строй в своята родина и стига до убеждението, че този строй е социализмът. В съзвучие с името си, безгра-

нично верен на нашия идеал, отдава на социалистическото строителство всичките си сили, ума си, сърцето си. И на преклонна възраст, през 2010 г., Фидел Кастро е имал доблестта да заяви на среща със студенти следното: „Грешка е да се мисли, че някой знае как точно се строи социализъм. Моето мислене е на хиляди километри от ревизионизма, истински се прекланям пред Маркс, Енгелс, Ленин. Но без тактика и стратегия, съобразени с днешния реален свят, който е твърде различен от епохата на Ленин или епохата на Маркс, не е възможно светът да бъде променен."

– Коста, Маркс е гений, вече ти казах, че е признат за най-влиятелния учен на всички времена. Но не бива да забравяме това, което и Кастро е подчертал: светът се променя, човешкият прогрес е изумителен, не може да не се окажат остарели и някои от тезите на Маркс. Ами че той е писал „Капиталът" на газена лампа. Тогава Едисон, изобретателят на електрическата крушка, е бил още дете, а днес има атомни електроцентрали, човекът излетя в Космоса, стъпи на Луната, готви се да отиде и на планетата Марс. Не бива да се изключва, че могат да се променят и някои представи, даже за такива наглед неподлежащи на преоценка категории, каквито са и частната собственост, и експлоатацията.

– Круме, вие, живите, както разбрах, лесно си сменяте чиповете. При мене това няма как да стане, аз си останах със старите, ремсовите.

Много неща ми станаха ясни от нашите разговори. Освен всичко друго разбрах, че като се почне от Америка, мине се през Европа и се стигне до Китай, светът, макар и със засечки в доста страни, върви успешно към материално благополучие. А като слушам с каква убеденост и ти се застъпваш за материалната заинтересованост като фактор за прогреса, спомням си една стара, стара песничка: „Когато бях овчарче и овците пасях, бях много благодарен, макар и сиромах."

– Коста, не ми е съвсем ясно какво искаш да кажеш.

– Искам да кажа, че май сте започнали прекалено много да се кланяте на Златния телец. Добре е, че хората стават богати „телом", лошо е, че доколкото разбирам, стават бедни духом. Може би греша?

– Ех, Коста, ти наистина не си се променил, останал си си същият непоправим идеалист, какъвто беше. Каквито бяхме всички ние, ремсистите. Завиждам ти, братко. И много, много ми е болно, че ти напусна този наш свят толкова рано. Боли ме, задето не можа да изпиташ върховната човешка радост да ти се родят деца и внуци. А аз, след всеки разговор с тебе, все си мисля: ако записките за нашите разговори достигнат след век или два до моите пра-пра-пра-внуци, как ли биха се чудили на въпросите, които са занимавали хората, родени през XX век. За далечните идни поколения днешните загадки ще бъдат писана история. Те ще знаят и отговора на въпроса илюзорна ли е, или не нашата идея. В нея вярвахме и вярваме, въпреки всичко, което се случи с нея.

Чудесно е написал за това Валери Петров. Ти естествено не знаеш кой е той. Един от великаните в българската поезия. До края на своя дълъг живот остана верен на нашия идеал. Баща му, доктор Нисим Меворах, го е възпитал в тази вярност – нещо, което малцина съвременни бащи съумяват да направят. Познавах отблизо д-р Меворах, през 1951–1953 г. работехме заедно в Министерския съвет. Той беше виден юрист, професор, и не по-малко виден комунист, голям добряк и сладкодумец. Валери Петров му е посветил една от най-хубавите си поеми, за-

главието ѝ е „Сбогом, тате!“. Както никой друг, Валери умееше с малко думи да казва много. Ето един само куплет от поемата:

А как тъй ме възпита във онази идея,
от която разпален бе сам,
че каквото и после да се случи със нея,
път от нейния свят да не знам?

Много неща се случиха с нашата идея, тежки провали претърпя тя. Бяхме победени. Но не и разубедени!

Чуй какво казва Валери Петров в стихотворението си „Подранил“:

Печалба, сметка, интерес,
надвихте, трябва да признаем.
Но сигурни ли сме? Дали
туй, дето днес се провали,
друг образ няма да приеме?
Да, може би мечтата в нас,
най-скъпата от всички скъпи,
и тя избързала е с час,
но той, часът ѝ ще настъпи.

Проникновеният поет е достигнал до същото заключение, до което са достигнали и нашите учени: социализмът не успя, избързал е, но бъдещето е негово. И макар в по-различен образ от старите ни представи, той ще живее, часът му ще настъпи. Часът на по-справедливия, по-човечния строй, часът на нашия идеал, на нашата мечта – „най-скъпата от всички скъпи“.

Коста, още веднъж ще кажа: ние, твоите другари, доживели до днешно време, не губим вяра в идеала ни. Не е угаснала в нас, а кълни и у млади хора Ботевата вяра „в единний комунистически ред на обществото, спасител на всички народи от вековни тегла и мъки чрез братски труд, свобода и равенство“.

Нека ни се смеят, нека ни наричат живи изкопаеми, това не ни смущава, не ни тревожи. Тревожи ни друго: че се топим като нация, че станахме най-бедните в Европа, че държавният ни суверенитет го има само в Конституцията. Тревожи ни тежкият жребий, който се падна на нашата родина, нейният труден днешен и несигурен утрешен ден.

Тревожим се и се молим Богу да съхрани България и да не позволи на злите сили да ни скарат с Русия.

– Круме, ти да не си станал набожен?

– Не съм, не съм. Казах го просто така, за завършек.

– Молете се, Круме, молете се. Но щом не сте забравили Ботева, ще бъде толкоз по-добре, ако не само се молите, но се и борите „кой как може с душманите на народа“. Без камшик търгашите няма да напуснат храма. Така мисля аз.

Аз, който съм вече пръст.

А пръстта е безчипна, безмозъчна, нали?

СЪС СЕНОКОСЕН МИРИС...*

Благовеста Касабова

Благовеста Касабова *– писател, член на БАНИ. Автор на 15 книги, между които: „Калина Малина“, „Дълг и слава“, „Първообраз на света“, „Богородица на свободата“ (за Баба Тонка Обретенова), „Ръми в душата ми“ (за Мара Белчева), „Чудотворката“ (за Фани Попова-Мутафова), „Минало неотминало“, „Обич за обич“ (литературна анкета с Евтим Евтимов). Носителка е на национални награди: „За принос в литературата“ – на Министерството на културата, „За литературна критика“ – на Съюза на българските писатели, приз „Калина Малина“, приз „Георги Братанов“ за публицистика.*

Вновата си стихосбирка „Хоро за самодива” Стоянка Митева-Балева е включила най-доброто, най-емблематичното от поетичното си творчество.

Независимо че стихосбирката е конструирана от единадесет цикъла, тя е единна като идейно-художествено послание, като емоционален изказ и поетическа лексика. Отделните лирични творби са свързани в неделимо цяло с три ясно присъстващи във всяка една от тях компонента – българщина, любов и болка. Каквато и идея, мисъл, наблюдение да пресътворява в образи авторката – видимо или невидимо в подтекста, ще усетим осезаемо българската душевност, любовта и болката от трудната съдба на страдалната родина, на обикновения човек. Неслучайно въвеждащото в стихосбирката стихотворение „Мечтание” е своеобразна тъжна елегия за Майка България, грешница свята, разпиляла по земята чедата си, оставила бездомни сираци да се лутат сред чуждите нрави.

Тъжният тон, носталгичното настроение са присъщи на повечето от стиховете в „Хоро за самодива” и най-вече на посветените на България, на нейните достойни чеда, свещени реликви, духовни паметници. Вълнува се читателят и более, очите му се замъгляват, когато се потопи в съдържанието на лирични късове като „Света Петка Самарджийска”, „Немили-недраги”, „Забрадки”, „Снимка на Балканската война” и „Българска земя”, в която творба авторката синтезира образа на онова, което изпитва и преживява всеки несъблазнен от чуждата култура и чуждите интереси, който не ги изповядва в чуждо-

* Рецензия за стихосбирката „Хоро за самодива” на Стоянка Митева-Балева. С., Световит, 2014.

земна страна, а продължава да живее тук, на тази многострадална наша земя, да я обича, пази и съхранява като духовност, нравственост и красота такава, каквато са ни я завещали дедите и каквато иска да бъде – достойна, светла, огласявана от люлчина песен и от камбанен звън. Защото

Не ти отива излиняла дреха
със кръпките на ниви неорани.
Не ти отиват чуждогласо ехо
и вопли от прощалните камбани.

Забравила си люлчината песен
със сенокосен мирис и кахъри.
Забравила си хляба неомесен,
че вик жетварски не събужда къра...

Българска земя

Споменах, че в стиховете на Стоянка Митева има любов, ще добавя, че те са изградени от любов – към живота, близките, човека, природата, традициите, миналото, което ѝ е оставило повече скръб, отколкото радост. Но като всеки творец тя не губи надеждата и вярата и те са живи в душата ѝ. И макар че „всичко платено вече е изпито", макар някой да е жънал от нейното жито и геранът оттатък баира да е пресъхнал, тя предчувства как след изгрева внукът ѝ ще тропа с коня си бял („Закъснял пасторал").

В цикъла „Мълчана вода" читателят ще открие една от най-силните страни на поетиката ѝ като позиция и същност. А те събират в няколко думи природата, истинския, неповторим, пречистващ и облагородяващ живот в нейните предели. Достатъчно е да се докоснем до „Сенокоси", „Бърдо", „Гергьовден", „Гайдар", „Пролетна импресия", „Еньовден" и „Мълчана вода", което е едно от най-знаковите ѝ поетични търсения.

Пръстенче пуснах
в котлето бакърено,
от месечина огряно.
Кой ще попита
защо съм кахърна –
тази вода е мълчана.

...
Там е. Търси го –
водата е хладна,
с китка чимшир е венчана.
Кой ще научи,
че аз го откраднах?
...Тази вода е мълчана.

Мълчана вода

Любовта, когато е неотменна, силна и искрена, както я носи в себе си авторката, може да е пропита и с тъга, и с мъка, и с грижа, но и с недоволство от безобразното и грозното, което се твори пред очите ни. Любовта като грижа особено ярко е изразена в цикъла „Душата за бизнес не става". В тези пропити с гняв, бих казала и със загриженост, стихотворения се откроява онова, което авторката носи у себе си като душевност и морал, онова, с което не може да се примири, което деприми-ра и нагнетява чувствата и мислите ѝ. И което е особено важно – от собствените си емоционални вълнения авторката успява да изгради обобщен образ, обобщена визия за българина, който все още пази нещо изконно родно в себе си, а не се е превърнал в послушен слуга на чужди интереси, не е загърбил миналото и унаследените добродетели са издържали и най-жестоките битки и опустошения в нашата

история. На човека, страдащ за изгубеното национално достойнство и национална идентичност.

Изтръпнала от горест,
от болка съкрушена,
аз станах тлеещ въглен
в затрупан с пепел град,
но няма да угасна,
че може би без мене
не ще възкръсне пламък –
на истината брат.

Въглен

В този цикъл ми се ще да отбележа и едно от най-силните като емоционална енергия стихотворения – „Душа на пазар", най-прочувствената, с патриотична и гражданска дълбочина творба, която определя идейно-естетическата насока на цялата стихосбирка. Еднакво знаков с този род стихове е и цикълът „Горест". Тук лиризмът на творбите е прочувствено интимен и съкровено изповеден. Самата дума „горест" подсказва съдържанието, а стиховете са притчи със скръб по най-близките, преселили се в по-добрия свят, по обруганите нравствени ценности, по изгубената любов и по човешкото, което ни издига над скверното и пошлото, което вече е без особено значение за времето, в което живеем. Включените в цикъла „Горест" стихове са покъртителни мъчителни изповеди, които не оставят равнодушен и най-коравосърдечния читател. С не по-малко добри думи могат да се характеризират и останалите включени цикли в „Хоро за самодива".

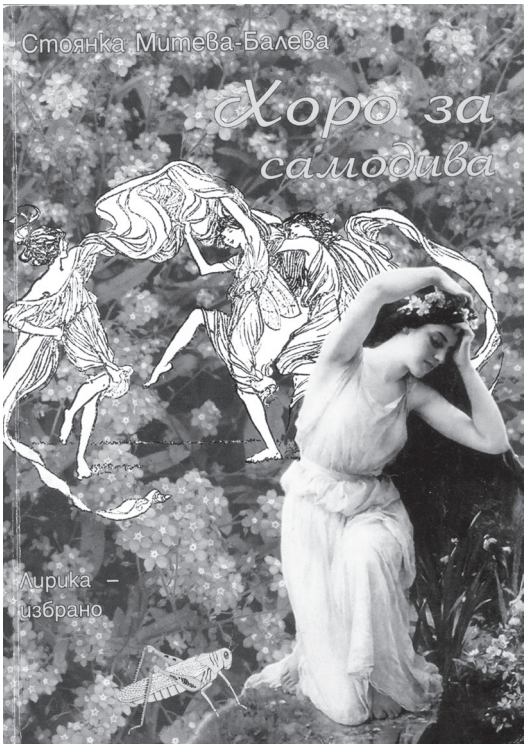

Но не бива да пропускам още нещо, отличаващо стихосбирката не само като творческо търсене, а и като национално самосъзнание, и като атмосфера и мелодика на стиха. Творбите ѝ напомнят мелодиката и ритмиката с елегично-баладичното звучене и вътрешния ритъм на народната песен, нейната удивителна простота и пълнота на изказа, на картината, на съдбата на лирическия герой. Това придава на стиховете на Стоянка Митева, събрани в „Хоро за самодива", особена привлекателност. Мога да прибавя още, че всеки поетичен ред е изтръгнат от дълбочините на душата на авторката, от онова, което тя представлява като човек и творец. И от „българското време, което носим в себе си не от вчера и не от днес", както е написал в предговора към „Хоро за самодива" поетът Драгомир Шопов.

ПРОФ. ЧАВДАР НИКОЛОВ

Загубихме уважавания учен и преподавател, достойния гражданин с критична мисъл и нашия талантлив автор!

Сп. „Понеделник"

10 ГОДИНИ БЕЗ ИВАН ДИНКОВ

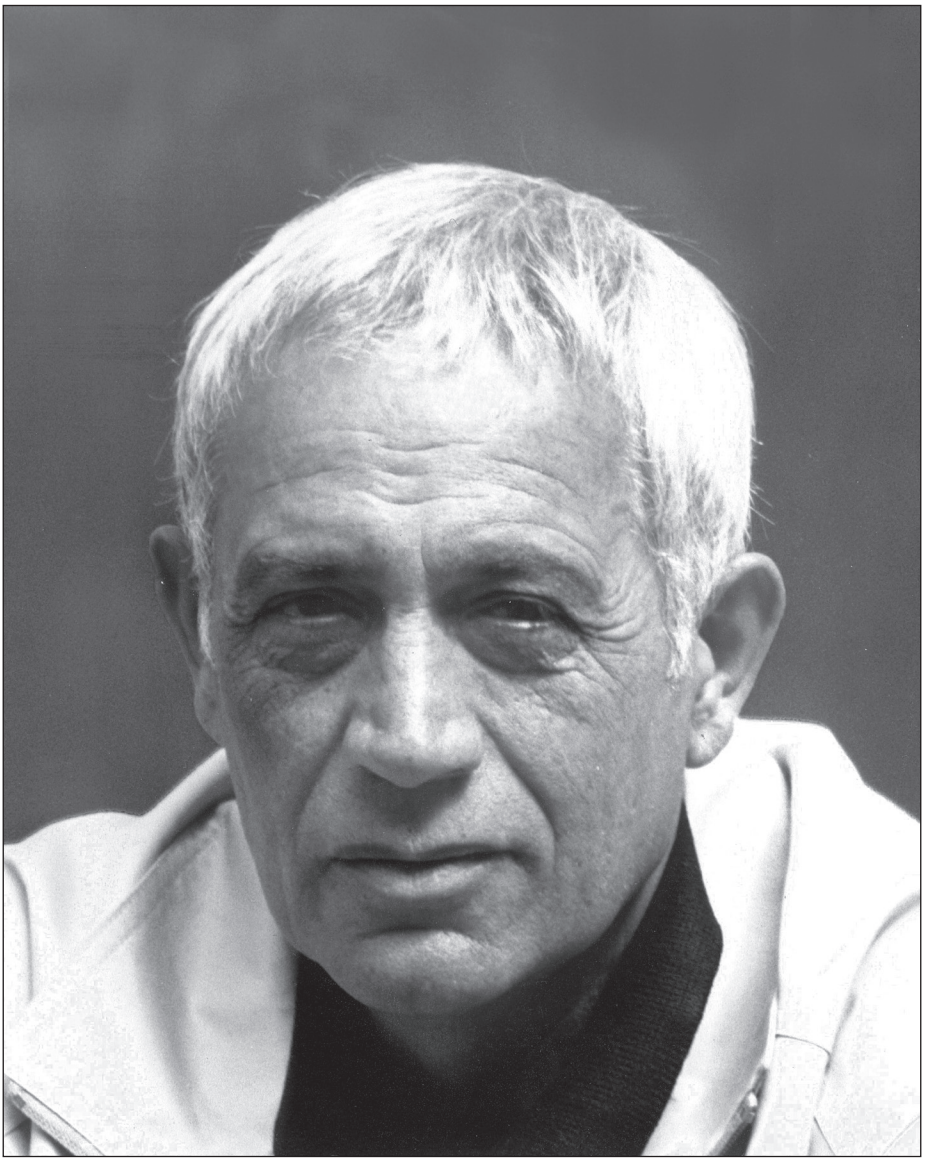

...И НЕУСЕТНО НАД ГЛАВИТЕ НИ НЕБЕТО СТАВА МЕМОАРНО

Белла Цонева-Динкова

Белла Цонева-Динкова *– актриса, снимала се е в много български филми, между които „Тримата от запаса", „Сами сред вълци", „Последната дума" и др. Автор е на книгите „Било е" и „На изток от Иван". Била е директор на Драматичния театър в Кюстендил и директор на Българския културен институт в Москва.*

„Времена различни, небеса едни и същи", казваше Иван. Написано или изречено, словото му ме навестява непрекъснато. Поводи има предостатъчно. Напразни са монотонно повтарящите се заклинания на новото време, подмяната на скучните идеологеми с още по-скучни, вечно обещаваното светло бъдеще излинява *(„...рано сутринта като коприна, късно вечерта като басма"*) и възрастта на стиха няма значение, изстрадан и точен, той е валиден и днес. Тъжното е, че дори да се сетим да погледнем небето, най-малко се сещаме, че сме тленни.

Беше тъмен, мрачен... и невероятно красив. Безпощадно точен в оценките си... и трогателно милозлив. Години отстояваше сиромашкото си битуване и лаконичното си слово с чувството, че остава неразбран от близки и далечни. Надеждата беше в идващите поколения. Имаше изключения, истина е, но внимателното изследване на всичко, написано за него – преди и след смъртта, напомня някои повтарящи се случвания в българската литература: късното възкръсване на Ботевия стих след десетилетна забрава, по-краткото небитие на Вапцаровото слово, мъчителното влизане в читанките на Яворов, Дебелянов, Фурнаджиев... Нека спра дотук.

Знам, нареждам името на Иван Динков до имена, които са христоматийни. Знам, на това поприще величавите кули на изстраданото слово се градят върху плаващи пясъци. Знам, личната съдба може да бъде подмината с безразличие, дори ако е окървавена. Знам, политическата конюнктура и привичното живеене търсят удобните, усреднените и рядко имат усет за трайното, вечното, особено ако дращи по гузната съвест. Знам, Иван никога няма да се впише в каквато и да е схема.

Имаше хора, които трупаха капитал от така нареченото по-късно дисидентство, дали за ежедневна употреба, дали от конформистски инстинкт. Всичко това се стопи и избледня. С някаква първична, само своя мяра Иван съзнаваше, че това е плоска спекулация, че от това нищо няма да остане. Дори допускам, че противопоставянето на статуквото е имало не само етична, но и друга, още по-чиста цел – избистряне на естетиката, намиране на последното, окончателно слово. Смятам, че задоволяването на АЗ-а му го изискваше. Огромният и разяждащ го АЗ. Винаги започваше от висока нота, от болезнена висота. По-важното е, че никога не се сриваше.

Този мой текст е пределно личен.

Бях до него тридесет и три години. Непрекъснато го отгадавах. Разгадавам го и сега – вече десет години след смъртта му. Опипом, със зрящи пръсти опипвам текстовете му, вглеждам се във фотографиите, дебна реакциите на децата и внуците му. Тези, които са му предани – и по ген, и по дух, го преживяват съкровено, без външен израз. Боли ме, сигурно такава е неговата орис – и приживе, и след смъртта – да бъде обичан тайно, безгласно.

Изключенията само потвърждават правилото.

В първите седмици след промяната един млад критик го нарече „мрачно, нахално, смъртоносно ляв". В десетилетията преди промяната друг, тогава млад критик се осмели да напише отзив със заглавие „Горчивото пространство от талант". Сега за него пишат книги, заснеха филм. И отново реакциите са неоднозначни. Озъбени амбиции го придърпват към себе си. Искат да го дефинират. А знайно е, всяко дефиниране е отрицание. *„Determinatio negatio est." (Спиноза)*

Важна е фактологията в най-сгъстения ѝ вид.

Страшно е, че няма българско поколение, на което да не му се е случило да преживее рязък обществен прелом, а понякога дори два. Поредното преобръщане в националния живот през 1944 г. го заварва тринадесетгодишен. И тогава е зрящ – и за възторзите, и за извращенията. Петнадесетгодишен е бригадир на язовир „Георги Димитров", сега „Копринка". Следва Волуяк. После обикаля Панагюрска околия като ремсов отговорник. Родното село Смилец е през три баира от Копривщица на Дебелянов и, също като него с дървено, а не с войнишко куфарче той се озовава в София. Следва право. Пише стихове. Гладува. Често навестява белодробната клиника в Искрец. Няма точно местожителство. Пестеливо, но и по юношески озарен, разказваше за тавана на улица „Иван Рилски" 30, с циментовия под и двете легла, но побирал почти цялото, по-късно наречено „Априлско" поколение. „Пространство от глад, студ и гениалност." Мечтите за слава са далечен мираж, сега се опитват да продадат телата си на Медицинската академия. Вече след години някои от мечтателите се превръщат в имуществени романтици. Първото предложение за работа е в дипломатическата ни мисия в Делхи. „Бях само по анцуг" – каза го с усмивка. Отказва. Знае, че само писането го осмисля. Работи в списание „Младеж", после в „Партиздат", в една стая с Генчо Стоев. Отговаря за мемоарите, които тогава се издаваха с тонове. Оттогава са и сърдечните приятелства, и неумиращата злост. Участва в комисии за разследване на спорни личности и събития от Съпротивата. Стихът му: *„... в очите ми – депа – съвсем реално, лежат разбити щайги с мемоари"*, за мен побира целия му трудов стаж в Издателството на БКП. Има и друго: стаята му в „Партиздат", на втория етаж,

третата врата вдясно, е заветно място за ръкополагане на млади поети. Най-строгият и най-ценен редактор, дори името му да не стои върху отпечатаната книга. Прескачам погромите: през 1967 г. е претопена стихосбирката „На юг от живота" – единствен случай на отпечатана и унищожена книга в социалистическа България, така и нестигнала до читателите си; през 1970 – разгромни поръчкови статии за романа „Хляб от трохи". Следва десетгодишно мълчание, пълно зачертаване. Тогава го срещнах. После се родиха децата ни – Иван и Белла. После се заредиха „Антикварни стихотворения", „Почит към литературата", „Моминството на войниците", „Цветя за махалата", „Навътре в камъка", „Признания пред Белла Цонева", „Маски", „Повторения", „Проверка на каруците", „Славянски псалми", „Поетични самоубийства", „Покрай кадифето", „Живот по памет", „Урна", „Дневник", „Спазми от отечеството", „Време под линия" и последната „Табакера". В обществен план – в състава на Председателството на БСП в първите месеци след промяната и оглавяването на „Партиздат", което преименува в издателство „Христо Ботев". После се изсипаха всички литературни награди, към които остана странно равнодушен. После дойде смъртта – на 23 януари 2005 година.

Учудващо е как един живот, сложен и обременен, може да се побере на една страница.

Случвало се е и пак ще се случва. Най-внезапно в запуснатия двор, в мизерията, във вечното социално притеснение и неразрешимия въпрос „как да се живее?", под тъжния български небосклон ще се раждат деца, които ще зачудват дори родителите си, махалата ще настръхва, неразгадала другостта, дарбата, чудото.

Казваше: „Ако зад словото не стои биография, то няма стойност." Всичко, което е написал, в стих и проза, е изгребал от себе си. Автентичен. Както дишаше, така и пишеше. И още: „Върху написаното трябва да се плисне киселина, ако нещо остане да шава, значи има право на живот." Към словото си се отнасяше така, както животът се отнасяше към него.

Голямата му тема, дори единствената, е България. Не се страхуваше да бъде и предан, и немилостив. До думите: „Българският народ се „състои" от три песни: „Жив е той, жив е", „Тих бял Дунав" и „Върви, народе възродени". И още: „Наша е не тази земя, в която сме забили щик, дори не тази, която е полята с кръвта ни, наша е земята, която е възпята в стих, облечена в слово." Както и: „Дори добитъкът спира пред пропаст, ние като народ – не!". Разминаването между народ и население го довеждаше до болезнен спазъм.

И седи тази сган – Населението –
на софри – и одумва, одумва
и смъртта, и живота на гениите:
отвратително – както ù хрумне;
и въздигната в ранг Почитаемо
гражданство
от бандити – оригва, оригва
и заспива върху багажа си:
неразчетена – като енигма.

Скверно – без химн и без флаг –
влачим дните си по земята.
Мъртвият не ни е враг.
Живият не ни е приятел.

Жалко е, че българското слово се държи верноподанически по тази тема. Моите лични аналогии са от други национални литератури: „Все пак го изплюска гадната, гъгнивата, миличката майчица Русия, както свиня прасенцето си." *(Александър Блок)*

„Съвестта на държавата е каменна. Държавата очаква от писателите всичко друго, но не и компетентност. Такава е всяка държава. Големият поет знае, че когато се говори, че едно или друго не е наред, просто редът е такъв. За държавата няма нерешени проблеми, а ако има, те са в процес на решаване. Основните проблеми на обществото, пък и на битието, за поета са нерешими."

Ще минат години, тези, които са се докоснали до него, ще си отидат по реда, ще остане словото му. Допускам, както е ставало с мнозина, с помощта на безкрили тълкувания ще бъде окастрен, банализиран, за да става за употреба. И няма да има кой да припомни, че това изстрадано слово беше подплатено с осъзнат избор на бедно и честно живеене. Разказвал ми е за един от сподвижниците на Апостола, оцелял от борбите, който си построил къща, разбира се, бедняшка, но без прозорци, за да не го одумва Населението.

Накрая, като изписвам имената на преданите му изследователи: Светлозар Игов, Никола Иванов, Пламен Дойнов, Димитър Михайлов, Емилия Каменова, Иван Станков и Владимир Янев, завършвам с думите на Пламен Дойнов: „Динков прави нещо непостижимо за останалите поети от неговото поколение – предлага език, който вече е преработил огромни масиви от българската класика, и демонстрира такава постцитатна политика на лирическия текст, която постига постмодерен ефект без самото писане да бъде постмодернистко. Един, застанал на пост модернист, на когото постмодернистите от 90-те отдалече отдават чест." Добавям и тези на Иван Станков: „Иван Динков живя и продължава да живее в българското литературно бъдеще. И още, мястото му в учебниците по литература изисква глобална промяна в националното говорене за литература, а може би и в националното говорене изобщо... Половината от назиданията на Иван Динков са изречени на пръсти. Другата половина – на колене. Но винаги храмово. Защото спазмите на поета по неговите отечества са без изключение любовни."

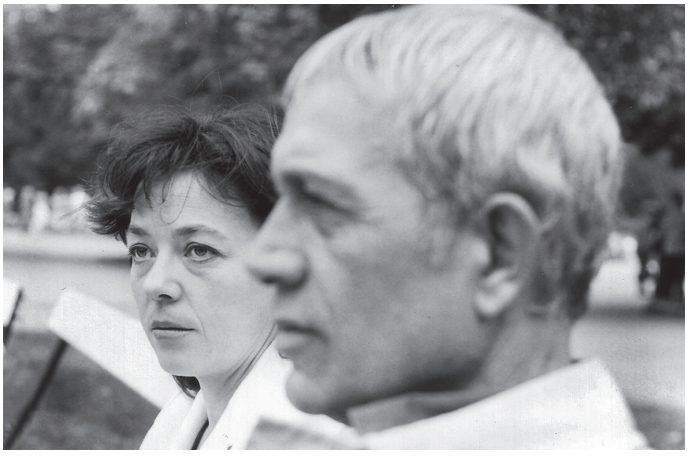

Победа

На Белла Цонева

Чугунен – есенен, лежа в овесите.
Вечер – по мръкнало, тъй както мъртвите:
тъй както Яворов, тъй както Ясенов,
тъй както българо-чешкият Мърквичка.
Под ъгъл – в корена, ъгъл - в короната,
изтича вечното – небето, синьото;
и кротък вятър връща бонбоните –
там – от неделите, там – от годините.
Часът на лампите разгръща пазвата
на светли образи, на святи ликове;
и пак изчезват – в кладенци, в язове,
дълбоки, сенчести – с листа от мигове.

Славянска лирика – за утешение!
по хълбок – кучешки, ръмжа по сушата.
Орляк настръхнали стихотворения
следят очите ми и дебнат мършата.
Под ъгъл – в погледа, на вятър – есенен,
небето – вечното, светлее кърваво...

Отдалечавам се бавно от себе си.
Никоя победа не връща мъртвите!

Лирика

Ти ли си, Иване? Откъсни ги
тия твои пръсти, но свири!
От далечни пътища и книги
дните си отново събери.
Митингът ще бъде малко тъжен
и за женските очи голям.
Но защо по шопски да се лъжем
и на литър, и на килограм?
С нови песни за добра родина
младостта нехайно прошумя:
рано сутринта като коприна,
късно вечерта като басма.
Страшно ли е? Няма нищо страшно.
Всяка ода става реквием.
Спомените носят патрондаши,
за да можем лесно да умрем.
Пък и всичко е до знак набрано...
Пък и всичко прави равен сбор...
След смъртта на Димчо Дебелянов
ангелите вече нямат хор.
Ти ли си, Иване? Откъсни ги
тия тъмни пръсти, но свири!
От далечни пътища и книги
дните си отново събери.
Мъжка слабост е да търсиш предлог
за голям и шумен рецитал.
Нашият живот е само превод
на един познат оригинал.

Изповед

Все тая честност, честност, честност!
И все така – известен с неизвестност!
И все така – с потискащата мисъл:
да завещая чашата си чиста!
Защо умирам? И защо отново
смъртта приема образа на слово?

В една реалност от зелени мрежи
змията вече гони таралежа:
дори си позволява да раздава
това, което той опитомява.
Защо възкръсвам? И защо отново
се връщам при убийственото слово?

Да можех сам ръцете си да хвърля
и след това безпаметен да тръгна
из тия маргаритки, из тревите,
съблечен и изкъпан от петита –
на всичко слабо силно да се радвам,
съвсем в начален и забравен стадий!

Проклет да бъде моят стих!
С народа си се разродих!

***

В села,
в градове – политически курви;
и все на трибуна, и все пред народ;
и все го възкачват – от урва на урва –
не този, а онзи – от рая – живот;
и все се усмихват, и все се покланят,
и все се протягат за нови цветя;
животни – в яките с условни гръкляни –
без място – да върже въжето смъртта –
безсмислени, жалки,
безлични, убоги...

Бяха малко.
Останаха много.

***

След края на едно турне
в една небивала мъгла
пресичат пътя ми коне
под траурни наметала.

Файтон без тромба е лафет
и в неговия тъмен скут
един неоценен поет
лежи като снаряд в барут.

В трагичния прощален път
единствено една жена
изпраща гордата му смърт
сред пълна градска тишина.

Градът се прави на зает
или се прави на умрял,
щастлив, че вече без поет
ще гази градската си кал.

Такива ги видях в един
следобед нашите души,
а кой ще изрече „Амин!",
като съпруга ти реши.

***

На Иван

Заглъхват ангелските речи
за падналите за народа
и тежък дим от чевермета
забулва майката природа;
и сядат внуци и правнуци
край разкрасените могили
или край прашните каруци,
покрити с весело чергило;
и няма „гък" от „Бог да прости",
и няма смърт, и няма слава:
един народ подхвърля кости
и гарвани опитомява.

***

Жесток и просълзен,
или дете без детство,
един измислен клен
е моето наследство.

Когато сред злини
замръкна в живи рани,
намирам топли дни
в прохладните му длани.

Там някога живях
с измисленото чувство,
че който го е страх,
е праведник напусто.

Един красив орел
гребеше нашироко
и всяка светла цел
поставяше високо.

Когато си без мен,
качи детето горе
на този мъдър клен,
за който ти говоря.

***

На Белла

Живее зле народът български,
но всеки ден деца кръщава
и трупа име на народ;
и след молебени излъгани,
към Патриарх и Бог отправя
молби за по-добър живот;
и като мъж с венчални дарове;
или като младеж – обречен
да бъде на смъртта жених,
в надеждите му за България
с цафара свири всяка вечер
и пее българският стих.

Показалец

на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2014 година

Теория

Уравненията Европа – САЩ и Европа – Русия	**Александър Лилов**	1/2	23
Глобалната вътрешна политика: пет заблуди относно националната политика в епохата на глобализма	**Улрих Бек**	1/2	44
Послания към бъдещото ляво (фрагменти)	**Александър Лилов**	3/4	6
Етапи на капитализма и марксизма между XIX и XXI век	**Васил Проданов**	3/4	11
Достоевски като пресечна точка на диалога между Константин Леонтиев и Владимир Соловьов	**Панко Анчев**	3/4	25
Марксизмът, олигархията и съвременната либерална демокрация	**Ивка Цакова**	5/6	7
Размисли относно отъждествяването на сталинизма с хитлеризма	**Франсоа-Ксавие Кокен**	5/6	19
Неолибералната идеологема „25 години свободна България"	**Васил Проданов**	7/8	7
Пророкът на новия век (150 години от рождението на В. И. Вернадски)	**Игор Лисеев**	7/8	22
Интелигенцията – новият пролетариат	**Владимир Топенчаров**	7/8	35
Китайският социализъм в дилемата – глобалното и социалното	**Захари Захариев**	9/10	7
Социалистическата алтернатива на неолибералния модел на глобализация – реалност или утопия?	**Борис Гуселетов**	11/12	7

Кризата в Украйна

Кризата в Украйна	**Велко Вълканов**	1/2	51
Шанс за левия проект	**Владимир Трифонов**	1/2	65
Между Апокалипсиса и многополюсния свят	**Владимир Трифонов**	3/4	58
Примирие – без надежда за мир	**Владимир Трифонов**	5/6	39
Русия възстановява глобалния баланс	**Владимир Трифонов**	7/8	82
Непримиримата Донецка република	**Александър Симов**	7/8	112

Войната в Украйна

Западът премина Рубикон	**Владимир Трифонов**	9/10	13

Европа – идеи за промяната

За истинска, реална промяна в Европейския съюз	**Сергей Станишев**	1/2	5
Програмата „България 2020" – ефективност и конкурентоспособност?	**Георги Пирински**	1/2	10
Европейските избори – коригиране на политиката или радикални реформи	**Янаки Стоилов**	1/2	18
Европа и кризата като възможност за промяна	**Янаки Стоилов**	3/4	39

Показалец
на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2014 година

Възходът на националистическата десница в Европа като реакция на неолиберализма	**Джеймс Петрас**	3/4	45
Европейският съюз – федерализъм, разпад или среден път?	**Дилян Начев**	3/4	51

Източноевропейският преход

Полската интелигенция след комунизма: промяна и приемственост	**Томаш Зарицки**	9/10	77
Реформа с неочакван резултат – по повод 25-годишнината от „кръглата маса" на властта и опозицията в Унгария	**Любов Шишелина**	9/10	86
Демократичният преход в Румъния (1989–2014) – надежди, постижения и разочарования	**Георге-Вадим Тиугеа**	9/10	97

Политика

Образованието като ценност и основно право за всеки	**Янаки Стоилов**	9/10	53
Проблеми и перспективи пред Реформаторския блок	**Иван Динков-младши**	9/10	58
Идеологията на БСП по време на преход	**Стефан Димитров**	9/10	68
След 25 години: олигархизация на българската политика	**Ивка Цакова**	11/12	35

Икономика

Индустриализация, реиндустриализация, световна търговия и общ европейски пазар	**Иван Ангелов**	1/2	88
Текущата криза ще създаде нов вид капитализъм	**Анатол Калецки**	1/2	97
Предложения за икономическа и социална политика на БСП	**Иван Ангелов**	3/4	96
Конкурентоспособността на икономиката като стратегически приоритет за националната сигурност на САЩ	**Виктория Перска, Михаил Ескиндаров**	7/8	118
Магията на ГОЛЕМИТЕ ДАННИ	**Васил Сгурев**	11/12	88

Социална политика

Моралната регулация и нейната реализация в съвременен социален контекст	**Васил Момов**	5/6	94
Странната поетика на протестните пространства	**Максим Мизов**	11/12	74

Левицата – минало, настояще и бъдеще

Янко Сакъзов (Страници от политическата му биография)	**Димитър Генчев**	5/6	106
Янко Сакъзов (Страници от политическата му биография)	**Димитър Генчев**	11/12	43

Показалец
на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2014 година

Общество

Предизвикателствата на реиндустриализацията	**Васил Сгурев**	1/2	99
Две есета: Телевизионна история на телевизионното време; Бележки под линия	**Чавдар Николов**	3/4	84
Преходът – крачка напред или крачка назад в историческото развитие	**Пеню Михайлов**	5/6	68
Българският преход в спиралата на историческия процес (Анализ на ЦСИ „Александър Лилов")	**Янаки Стоилов, Владимир Трифонов, Димитър Генчев, Иван Динков-младши**	7/8	42
Десет мегазаключения за световния и българския преход	**Александър Лилов**	7/8	65
Динамиката в структурата на обществото – шоковото социално разслояване и неравенство в България	**Михаил Мирчев**	7/8	75
Репродуктивни нагласи и поведение – модели в съвременното българско общество	**Тодорка Кинева**	9/10	109
Поколенията ще ни съдят – перманентната книгохранилищна криза на Българската национална библиотека	**Константинка Калайджиева**	11/12	55

История

Далечна и близка за мен Киргизия Две години от моя живот (1941–1943 г.)	**Елена Коларова**	3/4	107
Четирите опорни точки на световноисторическата победа: Москва, Сталинград, Курск и Берлин	**Велко Вълканов**	5/6	118
Антифашистката борба в България е неоспорим исторически факт	**Чавдар Стоименов**	5/6	127
Унгарските събития от октомври 1956 г. – първа революция за обновяване на социализма	**Чавдар Добрев**	11/12	95

Международна политика

Метаморфозите на демокрацията в глобалния свят	**Пьотър Яковлев**	5/6	78
Си Дзинпин за „Китайската мечта"	**Дончо Дончев**	11/12	21
За СИРИЗА и партията на Европейската левица отвъд митовете	**Дилян Начев**	11/12	27

Култура

Среща на жълтите павета	**Бригита Йосифова**	1/2	106
Писма до Бригита	**Здравко Петров**	1/2	112
Ангел хранител	**Андрей Апостолов**	1/2	134
Стихотворения	**Валентина Йотова**	1/2	138

Показалец
на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2014 година

95 години от рождението на Богомил Райнов		3/4	125
Европейски енциклопедист	**Павел Писарев**	3/4	126
Христофор Тзавелла на 80 години	**Борис Данков**	3/4	134
Неизтриваемият образ	**Николай Петев**	3/4	136
Стихове	**Боян Ангелов**	3/4	140
Разкази	**Любомир Николов**	3/4	146
Нелегален (разказ)	**Кольо Георгиев**	5/6	134
Петър Велчев на 70 години		5/6	141
„Вървя, заслушан в глухите си стъпки..."	**Георги Николов**	5/6	142
Стихове	**Цветан Начев**	5/6	149
Патриархът от парка „Заимов" (Най-нови щрихи към портрета на Павел Писарев)	**Димитър Генчев**	7/8	132
Два портрета: Хайка за Хайтов,		7/8	137
Братко, братко	**Павел Писарев**	7/8	144
Стихове	**Евтим Евтимов**	7/8	149
Заради тези, които идват след нас	**Димитър Генчев**	9/10	127
Стихове	**Христофор Тзавелла**	9/10	131
Стихове	**Матей Шопкин**	11/12	122
Отвъд стените (Вместо изповед)	**Анжел Вагенщайн**	11/12	127
Разкази	**Милан Колев**	11/12	143

Юбилей

	Любен Петров на 90 години	5/6	152
	Павел Писарев на 80 години	7/8	5

Профили

Андрей Пантев на 75 години		9/10	140
Есета: Германецът, който винаги беше прав		9/10	141
Рицарят на Франция	**Андрей Пантев**	9/10	147

Рецензии

„Овньо льо вакал, каматан..." (За новата книга на Тодор Коруев)	**Благовеста Касабова**	1/2	142

In memoriam

	Михаил Савов	11/12	152

TABLE OF CONTENTS

ПОНЕДЕЛНИК

(„MONDAY" – *A JOURNAL FOR THEORY, POLITICS AND CULTURE*)

THOUGHTS AND APHORISMS 5

THE LEFT PARTY – YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW

Michail Mikov The Left Profile of the Bulgarian Socialist Party 6

Yanaki Stoilov BSP – Resignation or Change 21

Vanya Dobreva BSP Should Take a Nationally Responsible Position 28

Nikolay Djagarov BSP Should not Lose Its Leftist Identity 31

POLITICS

Donka Michaylova New Standards for a Leftist Policy Are Needed 33

Evgeniy Beliy Time for Victories 36

UKRAINE AFTER THE ARMSTICE

Vladimir Trifonov Europe Recedes Away from Peace 39

HISTORY

Velko Valkanov The Second World War and Some Warnings Arising from It 77

Vassil Gjuzelev On the Letters of Ivan Shishmanov to the Prominent German Byzantinist Karl Krumbacher 82

TABLE OF CONTENTS

ECONOMICS

Ivan Angelov	BSP Needs a New Economic Policy	90
Nako Stefanov	The Reforms in People's Republic of China and the State Enterprises (from the Beginning of the 80s to the End of the 90s of the 20th Century)	103

CULTURE

Krum Vassilev	People without Ideals Are Birds without Wings	122

REVIEWS

Blagovesta Kassabova	With the Smell of Haymaking	137

IN MEMORIAM

	Prof. Chavdar Nikolov	140
	10 years without Ivan Dinkov	141
Bella Tzoneva-Dinkova	...The Sky above Our Heads Becomes Memorable	142

SHOWCASE 2014

	A Showcase of the Articles and Materials Published in the Magazine in 2014	149

SOMMAIRE

ПОНЕДЕЛНИК

(„LE LUNDI" – *MAGAZINE DE THÉORIE, DE POLITIQUE ET DE CULTURE*)

***P*ENSÉES ET APHORISMES** 5

***L*A GAUCHE – HIER, AUJOURD'HUI ET DEMAIN**

Mikhaïl Mikov Le profil gauche du Parti socialiste bulgare 6

Yanaki Stoïlov Le PSB – résignation ou changement 21

Vania Dobreva Le PSB doit prendre une position nationale responsable 28

Nikolay Djagarov Le PSB ne doit pas perdre son identité gauche 31

***P*OLITIQUE**

Donka Mikhaïlova De nouveaux standards de politique de gauche sont nécessaires 33

Evguenii Belii Temps de victoires 36

***U*KRAINE APRÈS LA TRÊVE**

Vladimir Trifonov Europe s'éloigne de la paix 39

***H*ISTOIRE**

Velko Valkanov La seconde guerre mondiale et certains avertissements qui en découlent 77

Vassile Güzelev Sur les lettres de Ivan Chichmanov adressées à l'éminent byzantologue Karl Krumbacher 82

SOMMAIRE

ÉCONOMIE

Ivan Anguelov Le PSB a besoin d'une nouvelle politique économique 90

Nako Stefanov Les réformes en République Populaire de Chine et les entreprises d'État (début des années 80 - fin des années 90 du XXe siècle) 103

CULTURE

Kroum Vassilev Hommes sans idéal – oiseaux sans ailes 122

COMPTE-RENDU

Blagovesta Kassabova Au parfum de foin ... 137

IN MEMORIAM

Prof. Tchavdar Nikolov 140

Bella Tsoneva-Dinkova **10 ans sans Ivan Dinkov** 141
...Sans nous en apercevoir le ciel est devenu mémorial au-dessus de nos têtes 142

INDEX 2014

Index des articles et des publications parus dans la Revue en 2014 149

INHALT

ПОНЕДЕЛНИК

(„MONTAG“ – *ZEITSCHRIFT FÜR THEORIE, POLITIK UND KULTUR*)

GEDANKEN UND APHORISMEN 5

DIE LINKE – GESTERN, HEUTE UND MORGEN

Michail Mikov Das linke Profil der Bulgarischen Sozialistischen Partei 6

Janaki Stoilov BSP – Versöhnlerische Einstellung oder Veränderung 21

Wanja Dobreva Die BSP soll eine nationalverantwortliche Einstellung beziehen 28

Nikolaj Dschagarov Die BSP soll ihre linke Identität nicht verlieren 31

POLITIK

Donka Michailowa Unentbehrlich sind neue Standarte für eine linke Politik 33

Ewgenji Belji Zeit für Siege 36

DIE UKRAINE NACH DEM WAFFENSTILLSTAND

Wladimir Trifonov Europa entfernt sich von dem Frieden 39

GESCHICHTE

Welko Walkanov Der Zweite Weltkrieg und einige sich aus ihm ergebenden Ermahnungen 77

Wassil Güselev Über die Briefe von Iwan Schischmanov an den deutschen angesehenen Byzantologe Karl Krumbacher 82

INHALT

ÖKONOMIK

Jwan Angelov Die BSP braucht unentbehrlich eine neue Ökonomische Politik 90

Nako Stefanov Die Reformen in der Volrrepublik China und die Staatsbetriebe (vom Anfang der 80-ger Jahre bis Ende der 90-ger Jahre des XX. Jahrhunderts) 103

KULTUR

Krum Wassilev Menschen ohne Ideal sind wie Vögel ohne Flügel 122

REZENSIONEN

Blagowesta Kassabowa Im wohlriechendem Geruch nach Heuernte… 137

IN MEMORIAM

Prof. Tschawdar Nikolov 140

10 Jahre ohne Iwan Dinkov 141

Bella Zonewa-Dinkowa ... Und unmerklich verwandelte sich der Himmel über uns in Memoiren 142

VERZEICHNIS 2014

Verzeichnis der Artikel und Schriften, die im Jahre 2014 in der Zeitschrift veröffentlicht wurden 149

Содержание

понеделник

(„ПОНЕДЕЛЬНИК“ – *ЖУРНАЛ ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ И КУЛЬТУРЫ*)

***М*ысли и афоризмы** 5

***Л*евые – вчера, сегодня и завтра**

Михаил Миков Левый профиль Болгарской социалистической партии 6

Янаки Стоилов БСП – примирение или перемена 21

Ваня Добрева БСП должна занять национально-ответственную позицию 28

Николай Джагаров БСП не следует терять свою левую идентичность 31

***П*олитика**

Донка Михайлова Необходимы новые стандарты левой политики 33

Евгений Белый Время для побед 36

***У*краина после перемирия**

Владимир Трифонов Европа отдаляется от мира 39

***И*стория**

Велко Вылканов Вторая мировая война и некоторые предупреждения, вытекающие из нее 77

Васил Гюзелев О письмах Ивана Шишманова видному немецкому византинисту Карлу Крумбахеру 82

Содержание

Икономика

Иван Ангелов Необходима новая экономическая политика БСП 90

Нако Стефанов Реформы в КНР и государственные предприятия (с начала 80-х до конца 90-х годов XX века) 103

Култура

Крум Василев Люди без идеала – птицы без крыльев 122

Рецензии

Благовеста Касабова С сенокосным запахом... 137

In memoriam

Проф. Чавдар Николов 140

Белла Цонева-Динкова **10 лет без Ивана Динкова** 141
...И незаметно небо над головами становится мемуарным 142

Указатель за 2014

Указатель статей и материалов, опубликованных в журнале в 2014 г. 149